



**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**TÜRK VE GÜRCÜ HUKUKUNDA DOĞRUDAN
YABANCI YATIRIMLAR**

ANA TAVARTKILADZE

**HUKUK ANABİLİM DALI
DEVLETLER ÖZEL HUKUKU BİLİM DALI**

OCAK 2019



**TÜRK VE GÜRCÜ HUKUKUNDA DOĞRUDAN
YABANCI YATIRIMLAR**

Ana TAVARTKILADZE

**YÜKSEK LİSANS
HUKUK ANABİLİM DALI
DEVLETLER ÖZEL HUKUKU BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

OCAK 2019

Ana TAVARTKILADZE tarafından hazırlanan “Türk ve Gürcü Hukukunda Doğrudan Yabancı Yatırımlar” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi Özel Hukuk Anabilim Dalında Devletler Özel Hukuk Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Alper Çağrı YILMAZ
Özel Hukuk, Ankara hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum



Başkan : Prof. Dr. Vahit DOĞAN
Özel Hukuk, Antalya Bilim Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum



Üye : Doç. Dr. Oğuz Sadık AYDOS
Özel Hukuk, Ankara hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum



Tez Savunma Tarihi:/...../.....

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.



Prof. Dr. Figen ZALF
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ana TAVARTKILADZE

04.12.2018

(TÜRK VE GÜRCÜ HUKUKUNDA DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR)

(Yüksek Lisans Tezi)

Ana TAVARTKILADZE

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
OCAK 2019

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye ve Gürcistan Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması ışığında yabancı yatırımların hem Türkiye'deki hem de Gürcistan'daki yasal altyapısını ortaya koymak, Türkiye ve Gürcistan'ın yabancı yatırım ve yabancı yatırımcı konusundaki hukuki düzenlemelerini karşılaştırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda çalışmada 3 ana başlığa yer verilmiş, öncelikle genel hatlarıyla doğrudan yabancı yatırım ve yabancı yatırımcı kavramları açıklanmıştır. Ardından yabancı yatırımcıya sağlanan kolaylıklar ve son olarak yabancı yatırımların korunmasına ilişkin Türk ve Gürcü Hukukundaki ve Türkiye ile Gürcistan arasındaki Anlaşmadaki hükümlere yer verilmiştir. Çalışmanın Türk ve Gürcü hukukunda yabancı yatırımların korunması ile ilgili olarak iki ülke arasında karşılaştırma yapılabilmesi bakımından ve Türkiye ve Gürcistan arasındaki yabancı yatırımların korunması anlaşması bağlamında iki ülke arasındaki yabancı yatırımların mevcut durumunu ortaya koyması bakımından literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Bilim Kodu : 51301
Anahtar Kelimeler : Doğrudan yabancı yatırım, yabancı yatırımcı, Türkiye, Gürcistan, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması
Sayfa Adedi : 124
Tez Danışmanı : Alper Çağrı YILMAZ

(FOREING INVESTMENTS IN TURKISH AND GEORGIAN LAW)

(M.S. Thesis)

Ana TAVARTKILADZE

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

JANUARY 2019

ABSTRACT

This study was carried out in order to reveal the legal infrastructures of foreign investments in both Turkey and Georgia in consideration of “Agreement between the Government of The Republic of Turkey and The Government of Georgia Concerning the Reciprocal Promotion and Protection of Investments” and to compare legal arrangements between Turkey and Georgia on foreign investment and foreign investor. Within this scope, three main headings are given in the study; firstly, the concepts of foreign direct investment and foreign investor are explained in general terms. Then conveniences provided to the foreign investor and finally the provisions of the Agreement between Turkey and Georgia and local laws of Turkey and Georgia on the protection of foreign investments are examined. It is expected that the study will contribute to the literature in terms of the comparison of the two countries’ legal arrangements regarding the protection of foreign investments and the current situation of foreign investments between the two countries in the context of the Agreement.

Science Code : 51301
Key Words : FDI, Foreign investor, Turkey, Georgia, The Reciprocal Promotion and Protection of Investments
Page Number : 124
Supervisor : Alper Çağrı YILMAZ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM

1.1. Doğrudan Yabancı Yatırım ve Yabancı Yatırımcı Kavramları.....	5
1.1.1. Doğrudan Yabancı Yatırım Kavramı.....	5
1.1.1.1. Türk Hukukunda Doğrudan Yabancı Yatırım Kavramı.....	6
1.1.1.2. Gürcü Hukukunda Doğrudan Yabancı Yatırım Kavramı.....	7
1.1.1.3. Türkiye ve Gürcistan Arasında Yatırımların Teşviki ve Korunması Anlaşmasında Doğrudan Yabancı Yatırım Kavramı.....	8
1.1.2. Yabancı Yatırımcı Kavramı.....	9
1.1.2.1. Türk Hukukunda Yabancı Yatırımcı Kavramı.....	10
1.1.2.2. Gürcü Hukukunda Yabancı Yatırımcı Kavramı.....	11
1.1.2.3. Türkiye ve Gürcistan Arasında Yatırımların Teşviki ve Korunması Anlaşmasında Yabancı Yatırımcı Kavramı.....	11
1.2. Doğrudan Yabancı Yatırımlar Etkileyen Faktörler.....	12
1.2.1. Politik Faktörler.....	12
1.2.1.1. Siyasi İstikrar.....	13
1.2.1.2. Özeleştirme Politikası.....	14

	Sayfa
1.2.1.3. Rekabet Politikası.....	14
1.2.1.4. Vergi Politikası.....	15
1.2.1.5. Yabancı Yatırımlara İlişkin Uluslararası Anlaşmalar.....	16
1.2.2. Yatırım Ortamına İlişkin Faktörler.....	17
1.2.2.1. Sağlam Hukuki Altyapı.....	17
1.2.2.2. Yatırım Teşvikleri.....	18
1.2.2.3. Sosyal Etkenler.....	18
1.2.2.4. Şeffaflık ve Minimum Bürokratik işlemler.....	19
1.2.3. Ekonomik Faktörler.....	20
1.2.3.1. Pazar Büyüklüğü.....	20
1.2.3.2. Ekonomik İstikrar.....	21
1.2.3.3. Doğal Kaynaklar.....	22
1.2.3.4. Gelişmiş Altyapı.....	23
1.2.3.5. Ucuz İşgücü.....	24
1.2.3.6. Coğrafi Yakınlık.....	24
1.3. Yabancı Yatırımların Kaynakları.....	24
1.3.1. Yatırımların Milletlerarası Kaynakları.....	25
1.3.1.1. ICSID.....	25
1.3.1.2. Enerji Şartı Anlaşması (ECT)	27
1.3.1.3. GATT.....	27
1.3.1.4. MIGA.....	28
1.3.1.5. Türkiye-Gürcistan Arasındaki İkili Yatırım Anlaşmaları.....	29
1.3.1.5.1. Türkiye ile Gürcistan Arasındaki Yatırımların Teşviki ve Korunması Anlaşması.....	30
1.3.1.5.2. Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması.....	31
1.3.2. Yatırımların Milli Kaynağı.....	32

1.3.2.1. Türkiye’de Yabancı Yatırıma İlişkin Düzenlemeler.....	32
1.3.2.2. Gürcistan’da Yabancı Yatırıma İlişkin Düzenlemeler.....	33

2. BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMCIA SAĞLANAN KOLAYLIKLAR

2.1. Genel Olarak Yabancı Yatırımcıya Sağlanan Kolaylıklar.....	35
2.1.1. Vergisel Teşvikler.....	39
2.1.2. Finansal Teşvikler.....	42
2.1.3. Diğer Teşvikler.....	43
2.2. Türkiye ile Gürcistan Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmasında Yatırımcıya Sağlanan İmkanlar.....	44
2.2.1. Adil ve Eşit Muamele.....	44
2.2.2. En Çok Gözetilen Ulus Kaydı.....	44
2.2.3. Transferler.....	45
2.2.4. Tahkime Başvurmak.....	46
2.2.5. Kamulaştırma ve Tazminat.....	48
2.3. Kanunla Sağlanan Kolaylıklar.....	48
2.4. Gürcistan’da Uygulanan Yatırım Teşvikleri ve Yatırımcıya Sağlanan Kolaylıklar.....	53
2.5. Gürcistan’da Yatırım İklimi.....	56
2.6. Gürcistan’a Yapılan Yabancı Yatırımların Mevcut Durumu.....	59

3. BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN KORUNMASI

3.1. Genel Olarak Doğrudan Yabancı Yatırımların Korunması.....	63
3.2. Yatırım Riskleri.....	68
3.3. Yabancı Yatırım ve Yatırımcıları Korunmaya Yönelik Muamele Standartları.....	74

	Sayfa
3.3.1. Eşit Muamele.....	76
3.3.1.1. Adil ve Eşit Muamele Yükümlülüğü.....	76
3.3.1.2. Milli Muamele	77
3.3.1.3. En Çok Gözetilen Ulus Kaydı.....	78
3.3.1.4. Ayrımcılık Yapmama.....	79
3.3.1.5. Türkiye ile Gürcistan Arasında Yatırımların Teşviki ve Korunması Anlaşmasında Eşit Muameleye İlişkin Hükümler.....	79
3.4. İstikrar Kaydı.....	81
3.4.1. İstikrar Kaydının Hukuki Altyapısı.....	82
3.5. Kamulaştırmaya Karşı Koruma.....	84
3.5.1. Kamu Yararı.....	86
3.5.2. Türk Hukukunda Kamulaştırma.....	86
3.5.3. Gürcü Hukukunda Kamulaştırma.....	87
3.5.4. Türkiye ile Gürcistan Arasında Yatırımların Teşviki ve Korunması Anlaşmasında Kamulaştırma.....	89
SONUÇ.....	91
KAYNAKÇA.....	95
ÖZGEÇMİŞ.....	103

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Teşvik Türleri.....	36
Çizelge 2.2. Gürcistan’da Doğrudan Yabancı Yatırımlar (USD) (2006-2016).....	60
Çizelge 2.3. Gürcistan’da Dış Yatırımların Sektörlere Göre Dağılımı.....	61
Çizelge 2.4. Gürcistan’da Dış Yatırımların Bölgelere Göre Dağılımı.....	62
Çizelge 3.5. Türkiye’nin Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması İmzaladığı Ülkeler.....	65
Çizelge 3.6. Türkiye’nin Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması İmzaladığı Ülkeler...	68
Çizelge 3.7. Doğrudan Yabancı Yatırım Kararını Etkileyen Faktörler.....	69

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. İşletme Kurma ve Mülk Edinme İndeksleri.....	57
Şekil 2.2. Hukukun Üstünlüğü ve Ekonomik Bağımsızlık İndeksleri.....	58
Şekil 2.3. Küresel Yolsuzluk Barometresi.....	58
Şekil 2.4. Gürcistan’da Doğrudan Yabancı Yatırımlar (2006-2016).....	60
Şekil 2.5. Ükelere Göre Gürcistan’da Yabancı Yatırımlar.....	61



SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ECT	Enerji Şartı Anlaşması
EUR	Avrupa Para Birimi (Euro)
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement On Tariffs And Trade)
GCF	Gürcistan İş birliği Fonu
GEL	Gürcistan Lari
GSYİH	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
ICSID	Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözüm Merkezi (International Centre for Settlement of Investment Disputes)
ITO	Uluslararası Ticaret Örgütü (International Trade Organization)
GEDF	Gürcistan Enerji Geliştirme Fonu (Georgia Energy Development Fund)
MIGA	Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (Multilateral Investment Guarantee Agency)
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (North American Free Trade Agreement)
OECD	İktisadi Kalkınma ve İş birliği Örgütü (Organization for Economic Cooperation and Development)
UNCTAD	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Trade and Development)
USD	Amerikan Dolar

GİRİŞ

Özellikle serbestleşme hareketlerinin başladığı 1980’li yıllardan itibaren ülkeler arasında yabancı yatırımcıları çekmek konusunda yoğun bir rekabet başlamıştır. Bu nedenle tüm ülkeler, yabancı yatırımları çekebilmek için çeşitli teşvikler sunmakta, ikili anlaşmalar imzalayarak ülkesine çektiği yabancı yatırımcıları korumaya ve ülkeden çıkmamasını sağlamaya çalışmaktadır. Türkiye’de de 17 Haziran 2003 ve 25141 Sayılı Resmî Gazete ‘de Yayımlanan 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile yatırımlar teşvik edilmektedir. Önceki yabancı yatırımlar kanununda teşvik için izin alınması gerekliliği, 4875 Sayılı yeni kanunda yerini bilgilendirmeye bırakmış, böylece yabancı yatırımların ve yabancı yatırımcıların önündeki bürokratik engeller azaltılmaya çalışılmıştır.

Türkiye, imzaladığı ikili yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmalarının yanı sıra Gümrük Birliği gibi ekonomik topluluğa üyeliği ile yabancı yatırımcı için cazibe merkezi haline gelmiştir. Bu sayede hem ithalat hem de ihracat miktarı artmış, ülkeye gelen yabancı yatırımcı sayısı da her geçen yıl daha da artmıştır. Bunda klasik bir söylemle Türkiye’nin Asya ile Avrupa arasında köprü görevi gören jeopolitik konumu da etkilidir. Türkiye hem Asya ülkelerine hem de Avrupa ülkelerine olan jeolojik yakınlığı ile yabancı yatırımcı için önemli bir konumda yer almaktadır. Yabancı yatırımcı, ürettiği mal ve hizmetleri hem Asya’ya hem de Avrupa’ya pazarlayabilmektedir.

Türkiye, çeşitli devletlerle imzaladığı yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmalarında yabancı yatırımcıya Türkiye’de yaptığı yatırımlardan kaynaklanan gelirleri kendi ülkesine serbestçe transfer etme hakkı tanımaktadır. Yine yabancı yatırımcılar için önemli bir konu olan uyuşmazlıkların çözümü ve tahkime başvurma konusunda ise görevli ve yetkili mahkemelerin yanı sıra uluslararası tahkim ya da uyuşmazlık çözüm yollarına başvurma hakkını tanımaktadır. Ayrıca yabancı yatırımcılar için bir diğer önemli konu olan çifte vergilendirme sorunu için de yine Türkiye çeşitli ülkeler ile çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları imzalayarak yabancı yatırımcının üzerindeki vergi yükünü azaltmak amaçlı önlemler almıştır.

Doğrudan yabancı yatırımların korunması amacıyla imzalanan yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmalarında çeşitli uluslararası kaidelere yer verilmektedir. En çok gözetilen ulus kaydı, milli muamele, adil ve eşit muamele yükümlülüğü, ayrımcılık yapmama gibi kaidelerin yanı sıra istikrar kaydı ve kamulaştırmaya karşı koruma gibi kaideler ile yabancı yatırımların korunması amaçlanmaktadır.

Türkiye, sınır komşusu olan Gürcistan ile de hem yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması hem de çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları imzalamıştır. Gürcistan, son dönemde yabancı yatırımcılar için cazibe merkezlerinden biri haline gelmiştir. İşletme kurma ve mülk edinme indeksinde altıncı, hukukun üstünlüğünde yirmi dokuzuncu, ekonomik bağımsızlıkta yirmi üçüncü, kayıt ve izin için rüşvet veren vatandaşların yalnızca yüzde 2 düzeyinde olması gibi olumlu parametrelere sahip olan Gürcistan'a yapılan yabancı yatırımlar, 2006 yılında 1,19 milyar USD seviyesinden, 2016'da 1,64 milyar USD seviyesine yükselmiştir.

Bu çalışma, Türk ve Gürcü hukukuna göre doğrudan yabancı yatırımlara odaklanmaktadır. Bu kapsamdan çalışmada doğrudan yabancı yatırımlar, doğrudan yabancı yatırımcıya sağlanan kolaylıklar ve doğrudan yabancı yatırımların korunması konuları, Türk ve Gürcü hukukunda yer aldığı şekliyle incelenecektir. Bu bağlamda kavramsal çerçeveyi oluşturabilmek için öncelikle genel hatlarıyla doğrudan yabancı yatırım konusuna değinilecektir. Doğrudan yabancı yatırım ve yabancı yatırımcı kavramlarına Türk ve Gürcü hukukundaki yeriyle değinildikten sonra Türkiye ile Gürcistan Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması'nda doğrudan yabancı yatırım ve yabancı yatırımcı kavramlarına yer verilecektir. Ardından doğrudan yabancı yatırımları etkileyen faktörler politik faktörler, yatırım ortamına ilişkin faktörler ve ekonomik faktörler özelinde incelenecektir. Yabancı yatırımların kaynakları ise yatırımların ulusal ve uluslararası kaynakları olmak üzere iki başlıkta incelenecektir.

Çalışmanın ikinci ana başlığı doğrudan yabancı yatırımcıya sağlanan kolaylıklara ayrılmıştır. Bu kapsamda öncelikle kavramsal çerçeve oluşturması bakımından genel olarak yabancı yatırımcıya sağlanan kolaylıklar, mali, finansal ve diğer teşvikler olarak üç alt başlık olarak incelenecektir. Sonrasında ise Türkiye ile Gürcistan Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması'nda yabancı yatırımcılara sağlanan imkanlara

yer verilecektir. Yabancı yatırımcılara kanunla sağlanan kolaylıklara değinildikten sonra Gürcü hukukunda verilen yatırım teşvikleri ve yatırımcıya sağlanan kolaylıklar açıklanacaktır. Ardından Gürcistan'daki yatırım iklimine değinilecek ve Gürcistan'daki yabancı yatırımların mevcut durumuna yer verilecektir.

Çalışmanın üçüncü ve son ana başlığı ise doğrudan yabancı yatırımların korunmasına ayrılmıştır. Bu bağlamda öncelikle genel itibariyle doğrudan yabancı yatırımların korunmasına yer verilecek, ardından yatırım risklerinden bahsedilecektir. Son olarak yabancı yatırım ve yatırımcıları korumaya yönelik uluslararası muamele standartları eşit muamele, istikrar kaydı ve kamulaştırmaya karşı koruma bağlamında incelenecektir. Bu kaidelere ilişkin Türkiye ile Gürcistan Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması'ndaki hükümlere yer verilecektir. Ayrıca bu kaidelerin Türk ve Gürcü Hukuku'ndaki yerine değinilecektir.

Çalışmanın Türk ve Gürcü hukukunda yabancı yatırımların korunması ile ilgili olarak iki ülke arasında karşılaştırma yapılabilmesi bakımından ve Türkiye ve Gürcistan arasındaki yabancı yatırımların korunması anlaşması bağlamında iki ülke arasındaki yabancı yatırımların mevcut durumunu ortaya koyması bakımından literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM

Yabancı ülkelerin pazarlarına giriş yollarından biri olan doğrudan yabancı sermaye yatırımları; işletmelerin uluslararası hale gelmesinin ileri bir aşamasıdır. Uluslararası sermaye, sermaye piyasasına yönelik menkul değerler yoluyla bir ülkeye giriş yapabileceği gibi, doğrudan yabancı sermaye yatırımları şeklinde de giriş yapabilir. Çalışmanın bu bölümünde doğrudan yabancı yatırım ve yabancı yatırımcı kavramları Türk ve Gürcü hukukunda yer aldığı şekliyle karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

1.1. Doğrudan Yabancı Yatırım ve Yabancı Yatırımcı Kavramları

Günümüzün globalleşen dünyasında doğrudan yabancı yatırımlarının gelişmekte olan ülkeler için büyümeyi hızlandırıcı etkileri tartışmasız bir gerçek olarak kabul edilmektedir. Özellikle 1980'li yıllardan sonra birçok gelişmekte olan ülke, yabancı yatırımcıları ülkelerine çekebilmek için çeşitli düzenlemeler ve teşvikleri yürürlüğe koymuştur¹. Gelişmekte olan ülkelerin dış politikaları da yabancı yatırımcıları çekebilmek üzerine şekillenmiştir. Çalışmanın bu kısmında doğrudan yabancı yatırımlar ve doğrudan yabancı yatırımcı kavramlarına yer verilecektir.

1.1.1. Doğrudan Yabancı Yatırım Kavramı

Doğrudan yabancı yatırımlar çok farklı değerlendirmelerle farklı tanımlara sahiptir. Ancak yapılan tüm tanımlamalarda bazı ortak noktalar da bulunmaktadır.

OECD'nin tanımlaması ile kavram bir ülkede yerleşik kişi ya da kurumların bir başka ülkede kalıcı ekonomik çıkar elde etme amacını ifade etmektedir². Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ise doğrudan yabancı yatırımları “*bir ülke borsasında işlem gören şirketlerin hisselerinin bir diğer ülke veya ülkelerin kuruluşları tarafından satın alınmasını ifade eden portföy yatırımları dışında kalan ve bir veya birden fazla uluslararası*

¹ Aytun, C., Akın, C. S., Uçan, O. (2015). Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Telekomünikasyon Yatırımları ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları İlişkisi. *Ege Akademik Bakış*, 15 (2), s. 207.

² OECD (2009). OECD Factbook 2007. OECD Publication, s. 88.

yatırımcının tamamına sahip olarak veya yerli bir veya birkaç firma ile ortaklık halinde gerçekleştirdiği yatırımlar” olarak tanımlamıştır³.

Uluslararası Para fonu (IMF) doğrudan yabancı yatırımı, yatırımcının kendi ekonomisinden başka bir ekonomide faaliyet gösteren bir işletmede kalıcı bir çıkar elde etmek amacıyla yapılan yatırım olarak tanımlamış ve doğrudan yabancı yatırımcının amacının işletmenin yönetiminde etkin rol oynaması olduğunu açıklamıştır. Doğrudan yabancı yatırımlarda ana şirket, yavru şirketin mülkiyetini elinde bulundurmanın yanı sıra, yönetimini de üstlenmektedir⁴.

Şen ve Karagöz (2005) doğrudan yabancı yatırımları, yabancıların bulundukları ülke sınırlarının dışında olmak üzere, yeni üretim tesis kurması, bunları genişletmesi ya da yeni tesisler satın alması olarak tanımlamıştır⁵. Karagöz (2007) ise *menkul kıymet alımlarını ifade eden portföy yatırımları dışında kalan, yabancı yatırımların tek başlarına veya yerli yatırımcılarla ortaklık kurarak gerçekleştirdikleri yatırımlar* olarak tanımlamıştır⁶.

1.1.1.1. Türk Hukukunda Doğrudan Yabancı Yatırım Kavramı

17 Haziran 2003 Tarih ve 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırım Kanunu, “Tanımlar” başlıklı 2. maddesinin (b) bendi de “doğrudan yabancı yatırımın tanımını yapmıştır. Buna göre doğrudan yabancı yatırım, “yabancı yatırımcı tarafından yurt dışından getirilen; Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından alım satımı yapılan konvertibl para şeklinde nakit sermaye, devlet tahvilleri hariç şirket menkul kıymetleri, makine ve teçhizat, sınaî ve fikrî mülkiyet hakları ile; yurt içinden sağlanan ve yeniden yatırımda kullanılan kâr, hâsılat, para alacağı veya malî değeri olan yatırımla ilgili diğer haklar, doğal kaynakların aranması ve çıkarılmasına ilişkin haklar, gibi iktisadî kıymetler aracılığıyla; yeni şirket kurulmasını, şube açılmasını veya menkul kıymet borsaları dışında hisse edinimi veya menkul kıymet borsalarından en az % 10 hisse oranı ya da aynı oranda

³ DPT (2000). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: DPT Yayınları, s. 1.

⁴ Kurtaran, A. (2007). Doğrudan Yabancı Yatırım Kararları ve Belirleyicileri. *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (2), s. 369.

⁵ Şen, A., Karagöz, M. (2005). Türkiye’deki Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Büyüme ve İhracata Etkisi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50, s. 1066.

⁶ Karagöz, K. (2007, 24-25 Mayıs). Doğrudan Yabancı Yatırımların İstihdama Etkisi: Türkiye Örneği. 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi’nde sunuldu, Malatya.

oy hakkı sağlayan edinimler yoluyla mevcut bir şirkete ortak olunmasını” ifade etmektedir⁷.

Kanun’da, doğrudan yabancı yatırım aracı olabilecek her şey, en genel ifadelerle, belirtilmiştir. Bununla birlikte 2. maddede “gibi” ifadesi kullanılarak bu sayımın sınırlayıcı olmadığı belirtilmek istenmiştir. Böylece ekonominin ve teknolojinin gelişmesi neticesinde farklı yatırım araçlarının ortaya çıkması durumunda, bunların da yabancı doğrudan yatırım olarak kabul edilmesinin önü açılmak istenmiştir⁸.

1.1.1.2. Gürcü Hukukunda Doğrudan Yabancı Yatırım Kavramı

Gürcistan’da, kanun ile yasaklanmamak kaydıyla her tür sektörde yatırım yapmak mümkündür. Yatırım İşleri Destekleme ve Garantileri Hakkındaki Kanunu’nun 9. ve 12. Maddesi ile belirlenen konularda ise yatırım ancak özel lisans alınması ile mümkündür. Gürcistan sınırları dâhilinde askeri alanda, uyuşturucu maddeleri imalatında, insan klonlama hususundaki bilimsel araştırma işinde vs. yatırım yapmak yasaktır. Yasaklanmış olmayan bütün yatırım türleri herhangi bir sektörde serbestçe ve herhangi bir kısıtlama olmaksızın yapılabilir. Genelde yasaklanmış alanlar kapsayıcıdır ve yabancı yatırımcıların yanı sıra yerli yatırımcılar için de geçerlidir. Gürcistan’da bazı yatırım türlerinin yasaklanmış olması benzersiz değildir ve genellikle hemen hemen her ülkede yasaklanmış ya da kısıtlı olan alanları etkiler.

Yatırım işleri destekleme ve garantileri hakkındaki Gürcistan kanunu toplam 17 maddeden ibarettir. Kanunun birinci ve ikinci maddeleri, Gürcistan’da yatırım olarak neler sayıldığını izah etmektedir. Gürcü mevzuatına göre yatırım; Gürcistan’da tescilli bir teşebbüs vasıtası ile kazanç elde etmek amacıyla yatırım yapılan ve kullanılan her tür maddi ve fikri değer olarak tanımlanır. Kanun’un 1. Maddesinin 2. bendine göre yatırım kavramına dâhil olduğu bu tür değerler aşağıdaki şekillerde olabilir⁹:

- Finans araçları; hisse senetleri, tahvil, bono ve diğer kıymetler

⁷ 17 Haziran 2003 Tarih ve 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu, madde 2/b.

⁸ Gökyala, D., Süral, C., (2004). 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunun ve Getirdiği Yenilikler. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(2), s. 135.

⁹ 30 Haziran 2006 Tarih ve 3425 Sayılı Gürcistan Yatırım Etkinliğinin Teşviki ve Garantisi Kanunu (Law of Georgia on Promotion and Guarantees of Investment Activity), madde 1/2.

- Menkul ve gayrimenkul, toprak, bina, konstrüksiyon, ekipman ve diğer sabit kıymetler
- Toprak ve diğer doğal kaynakların (imtiyazlar dâhil) işletilmesi, patent, lisans, know-how, tecrübe ve diğer fikri-sınai mülkiyet hakları,
- Yasalarla tanınan diğer maddi, fikri-sınai mülkiyet hakları

Böylece, kar elde etmek amacıyla yabancı yatırımcılar tarafından sanayi ve ticari ve ekonomi faaliyet işletmelerinde/ünitelerinde yatırım yapılan mal ve entelektüel değerlerin her türlü Gürcistan'da yabancı yatırımlar olarak sayılmaktadır. Gürcistan yasasında yatırımla ilgili hususlar, Gürcistan tarafından imzalanan iki taraflı yatırım anlaşmalarında yer alan unsurlar ile ayrıca, başka ülkeler tarafından aralarında akdedilen iki taraflı yatırım anlaşmalarında mevcut yatırım izahları ile büyük ölçüde aynıdır¹⁰.

1.1.1.3. Türkiye ve Gürcistan Arasında Yatırımların Teşviki ve Korunması Anlaşmasında Doğrudan Yabancı Yatırım Kavramı

Ülkeler arasındaki gelişen ekonomik ilişkiler, karşılıklı olarak yatırım alanlarının gelişmesi çabalarını da beraberinde getirmektedir. Ülkeler karşılıklı olarak yatırım ilişkilerini arttırmak ve karşılıklı güvenceleri sağlamak adına kendi aralarında yatırımların karşılıklı korunması ve teşviki yönünde anlaşmalar imzalamaktadır. Anlaşmalarda temel olarak yatırım ve yatırımcı tanımlamaları, kapsamı, izin ve kuruluşları, yatırımcıya uygulanacak muamelede esas alınacak ilkeler, yatırımın kamulaştırma ya da siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle zarar uğraması halinde uygulanacak tazminat ve yatırımcı ile devlet arasında çıkan uyuşmazlıklar için çözüm yolları gibi söz konusu yatırımları korumaya yönelik hükümler yer almaktadır¹¹.

19 Temmuz 2016 tarihinde Ankara'da imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması"nda yatırım terimi, yatırımın yapıldığı ev sahibi tarafın ülkesindeki kanunlara

¹⁰ Kokaia, L., (2012). National Legal Protection Guarantees for Foreign Investments, Justice and Law. *Legal Journal of the Supreme Court of Georgia and of the Judges' Association of Georgia*. 3 (34). s. 136.

¹¹ Çalışkan, Z. (2009). Türkiye'nin Taraf Olduğu İkili ve Çok Taraflı Anlaşmalarda Yatırım Kavramı. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 29 (1-2), s. 87.

ve diğ er mevzuata uygun olarak, bunlarla kısıtlı olmamak koş uluyla, ař ağı da belirtilen kıymetleri ifade eder¹²:

- i. Hisseler, tahviller ya da şirketlere katılımın diğ er şekilleri;
- ii. Yeniden yatırımda kullanılan gelirler, para alacakları veya bir yatırımla ilgili, mali değ eri olan ve kanunlara uygun olarak edinilen diğ er haklar;
- iii. Taş ınır ve taş ınmaz mallar ve bunlar üzerindeki ipotek, haciz, rehin ve benzeri diğ er haklar;
- iv. Patent, lisans, sın ai tasarım, telif hakları, teknik iş lemler, ticari markalar, peş temaliye, know-how ve benzeri diğ er haklar;
- v. Tarafların ÷lkelerinde doğ al kaynakların aranması, istihracı, iş lenmesi ve kullanılması gibi konularda, kanunlar veya kanunlara uygun olarak akdedilmiş bir ticari sözleş me uyarınca sağ lanan imtiyazlar.

1.1.2. Yabancı Yatırımcı Kavramı

Yabancı yatırımcı, bir ekonomide faaliyet gösteren bir şirketin oy hakkının en az %10'luk kısmını doğ rudan ya da dolaylı olarak edinmiş olan bir kuruluştur. Adi hisse senetlerinin yüzde 10'unun varlığı doğ rudan yabancı yatırım iliş kisinin varlığını belirleme kriteridir. Doğ rudan yabancı yatırımcı, ekonominin herhangi bir sektöründe faaliyet gösterebilir. Doğ rudan yabancı yatırımcı ař ağı dakilerden herhangi biri olabilir¹³:

- Bir şahıs,
- Birlikte hareket eden şahıslar,
- Anonim şirket,
- Kamu ya da özel teş ebbüs,
- İlgili şirketler grubu
- Bir hükümet organı,
- Sivil toplum kuruluşu,
- Oy oranı yüzde 10'dan fazla olmak kaydıyla yukarıdakilerden herhangi birinin kombinasyonu.

¹² 19 Temmuz 2016 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Yatırımların Karş ılıklı Teş viki ve Korunması Anlaş ması, Ankara.

¹³ OECD (2008). OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment, Fourth Edition, p. 22.

1.1.2.1. Türk Hukukunda Yabancı Yatırımcı Kavramı

17 Haziran 2003 Tarih ve 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırım Kanunu, “Tanımlar” başlıklı 2. maddesinin (a) bendinde yabancı yatırımcının tanımı yapılmıştır. Buna göre yabancı yatırımcı, “Türkiye’de doğrudan yabancı yatırım yapan, yabancı ülkelerin vatandaşlığına sahip olan gerçek kişiler ile yurtdışında ikamet eden Türk vatandaşlarını ve yabancı ülkelerin kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişileri ve uluslararası kuruluşları” ifade etmektedir¹⁴.

Kanun, yabancı ülke vatandaşlarının yanı sıra yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarını da Yabancı Yatırımcı Kavramına dahil etmiştir. Buna göre yabancı ülke vatandaşlığına sahip gerçek kişiler ile yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşları kanun kapsamında yabancı yatırımcı olarak muamele görecektir. Yurt dışında ikamet ettiğini çalışma veya ikamet izni ile belgeleyen Türk vatandaşları yabancı yatırımcı sayılacaktır. Bu durumda yurt dışında ikamet eden Türk işçileri de yabancı yatırımcı olarak kabul edilecektir. Ayrıca çifte vatandaşlığı olan Türk vatandaşları yabancı yatırımcı olarak muamele göremese de yurt dışında ikamet etmesi halinde bu imkândan yararlanacaktır. Aynı şekilde 4112 sayılı kanunla Bakanlar Kurulundan izin alınmak suretiyle başka bir ülkenin vatandaşlığına geçmiş olan Türk vatandaşlarının da Türkiye’de yatırım yapması halinde kanun kapsamında yabancı yatırımcı olarak değerlendirilmesi öngörülmüştür¹⁵.

Kanun’da belirtilen yabancı yatırımcı tanımındaki ikinci grup, yabancı ülkelerin kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişiler ve uluslararası kuruluşlardır. Ancak söz konusu şirketlerin Türk ortaklarına ilişkin kanunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Şirket ortaklarının ilişkin bir açıklama mevcut değildir. Bu nedenle yurt dışında ikamet etmeyen Türk vatandaşlarının yurt dışında ortak oldukları şirketler de yabancı yatırımcı tanımına girmektedir¹⁶.

¹⁴ 17 Haziran 2003 Tarih ve 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu, madde 2/a.

¹⁵ Yetkiner, E. (2003), 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile Yabancı Yatırımlara Getirilen Yeni Düzenleme, *Vergi Dünyası*, 264, s. 2-3.

¹⁶ Yetkiner, 2003, s. 4.

1.1.2.2. Gürcü Hukukunda Yabancı Yatırımcı Kavramı

30 Haziran 2006 Tarih ve 3425 Sayılı Gürcistan Yatırım Etkinliğinin Teşviki ve Garantisi Kanunu'nda yabancı yatırımcı, Gürcistan'da yatırımı gerçekleştiren gerçek veya tüzel kişidir. Bu dış yatırımcı, yabancı ülkenin vatandaşı, Gürcistan'da yaşamayan ya da vatandaşlığı olmayan / vatansız kişi, sürekli yurtdışında yaşayan Gürcistan vatandaşı ve Gürcistan dışında kayıtlı tüzel kişiler olabilir¹⁷.

3425 Sayılı Gürcistan Yatırım Etkinliğinin Teşviki ve Garantisi Kanunu'na göre, Gürcistan vatandaşı olmayan ve Gürcistan'da statülü vatandaşlık olmayan kişi, yabancı olarak sayılmaktadır. Vatandaşlığı olmayan kişi, hiçbir ülkenin kendi yasasına göre kendi vatandaşı olarak saymayan kişidir. Yani, vatandaşlığı olmayan ve aynı zamanda Gürcistan hudutları dâhilinde yaşamayan/ikamet etmeyen kişi, yabancı yatırımcı olarak sayılmaktadır. Gürcistan'da, yabancı kişi, Gürcistan kanununa uygun olarak, yatırım ve sanayi faaliyetleri gerçekleştirebilir. Gürcistan kanununda başka bir husus öngörülmüş değilse, bu durumda o, Gürcistan vatandaşı ile aynı/eşit hak ve yükümlülöklere sahiptir¹⁸.

1.1.2.3. Türkiye ve Gürcistan Arasında Yatırımların Teşviki ve Korunması Anlaşmasında Yabancı Yatırımcı Kavramı

Türkiye Cumhuriyeti İle Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Yatırımların Teşviki ve Korunması Anlaşmanın 1. maddesinde anlaşma kapsamındaki yatırımcılar gerçek ve tüzel kişiler olarak tanımlanmıştır. Gerçek kişiler, akit taraflardan birinin yürürlükteki mevzuatına ve kanunlarına göre vatandaş olarak sayılan gerçek kişidir. Tüzel kişiler ise, taraflardan herhangi birinin kanunlarına ve diğer mevzuatına uygun olarak kurulmuş ve genel idare merkezi o tarafın ülkesinde bulunan şirketler, firmalar ya da iş ortaklıkları gibi tüzel kişiler olarak tanımlanmıştır¹⁹.

¹⁷ 30 Haziran 2006 Tarih ve 3425 Sayılı Gürcistan Yatırım Etkinliğinin Teşviki ve Garantisi Kanunu (Law of Georgia on Promotion and Guarantees of Investment Activity), madde 2/2.

¹⁸ 5 Mart 2014 Tarih ve 2045 Sayılı Yabancıların ve Vatansızların Hukuki Statüsüne İlişkin Gürcistan Kanunu, (Law of Georgia on the Legal Status of Aliens and Stateless Persons) Madde 28

¹⁹ 19 Temmuz 2016 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması, Ankara.

1.2. Doğrudan Yabancı Yatırımlar Etkileyen Faktörler

Yabancı sermayeden yararlanan ülke sayısı seneler itibariyle gittikçe artmaktadır. Günümüzde “dış yardım veya kredi mi?” yoksa “doğrudan yatırım mı?” sorusuna verilen yanıt çoğunlukla “doğrudan yatırım” yönünde olmaktadır²⁰. Ülkede yabancı sermaye yatırımlarının arttırılması, büyük ölçüde sermaye açığının ortadan kalkmasına, üretimde eski teknoloji yerine yeni teknolojinin kullanılması ve yeni teknoloji ile birlikte üretimde verimliliğin artması ve yeni dış pazarlara açılmasında büyük imkânlar sağlamaktadır²¹. Ev sahibi ülkeye yaptığı bu katkılardan dolayı, ülkeler doğrudan yabancı yatırımları çekmek konusunda bir yarış haline gelip yabancı yatırımları ülkeye çekecek politikalar üzerinde daha çok yoğunlaşmaya başlamışlardır²².

Dünyada yabancı sermaye yatırımlarını çeken faktörlere ilişkin çok sayıda kuramsal ve ekonometri çalışmaları bulunmaktadır, ancak sonuçlar hala yetersiz kalmaktadır²³. Bunun sebebi yabancı sermaye yatırımları çeken faktörlerin ülkeden ülkeye farklılık göstermesidir. Yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen faktörler UNCTAD 1998 yılı Dünya Yatırım Raporu’nda yapılan bir analize göre, doğrudan üç ana başlıkta toplamıştır: Bunlar; ekonomik faktörler, yatırım ortamına ait faktörler ve politik faktörlerdir²⁴. Çalışmanın bu kısmında doğrudan yabancı yatırımları etkileyen faktörler anlatılacaktır.

1.2.1. Politik Faktörler

Doğrudan yatırımları etkileyen politik faktörler, siyasi istikrar, özelleştirme politikası, rekabet politikası ve vergi politikasıdır.

²⁰ İstanbul Sanayi Odası (2002). Uluslararası Doğrudan Yatırımlar ve Türkiye Durum Tespiti ve Stratejik Plan. İstanbul: Sanayi Odası Yayınları, 2002/1, s.12.

²¹ Çetinkaya, M. (2004), Türkiye Ekonomisinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımının Önemi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(11), s. 242.

²² Sabır, H. (2002). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Gelişmekte Olan Ülkeler Yönlendirici Politikalar, *Dış Ticaret Dergisi*, 26, s. 77.

²³ Ntim Gyakari, E., Yaroson, E. (2010). Institutional Quality and Foreign Direct Investment in Nigeria: A prognosis, *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 19(6), s. 37.

²⁴ Candemir, A., (2009). Doğrudan Yabancı Yatırımlarını Etkileyen Faktörler, *Ege Akademik Bakış*, 9(2), s. 665.

1.2.1.1. Siyasi İstikrar

Yatırımcılar açısından doğrudan yabancı yatırımların belirleyicilerinden biri de politik istikrar olarak kabul edilmektedir. Yabancı sermaye firmaları, genel olarak bir devletin politik durumunun yatırım kararlarını etkilediğini belirtmektedir ve pek çok durumda şirketler istikrarsız politik ortama sahip olan ülkelerde yatırım veya tekrar yatırım yapmaktan sakınılmaktadırlar. Siyasi istikrar, ekonomik istikrarı da sağlayan bir unsur olduğundan yabancı sermaye yatırımlarını ayrıca etkilemektedir. Çünkü yabancı sermaye ilk önce, emniyet ve güven beklemektedir²⁵.

Siyasi istikrar, ülkenin politik yaşamında aşırı dalgalanmaların olmayışını tanımlamaktadır. Kuşkusuz bu da o ülkedeki politik risklerin en az düzeye inişini beraberinde getirmektedir²⁶. Politik risk çok uluslu yatırımların karını veya nakit akışlarını olumsuz olarak etkileyen veya onların diğer amaçlarına ulaşmasına engel olan politik etkilerin gerçekleşme olasılığıdır. Bunun kaynağı ise: ülkenin politik yapısındaki değişimler, politik olaylar ve süreçler, yatırımcının kendi ülkesiyle ev sahibi ülke arasındaki ilişkilerin değişmesi, ülkelerarası anlaşmazlıklar ve sosyal yapıda ortaya çıkan bozukluklar olabilmektedir²⁷. Savaş, ayaklanma, devrim, ayrılıkçı hareketler, terörizm ve sabotaj da bu riskler arasında sayılmaktadır.

Bir ülkedeki her türlü çatışmanın uluslararası ticaretini azalttığına dair güçlü kanıtlar vardır. İç istikrarsızlık, iç savaş ve uluslararası çatışmalar, yurtiçi satış ve ihracat-ithalatın verimsizliği, üretim bölünmeleri ve tesisin hasar görmesi veya yok edilmesi gibi nedenler, ev sahibi ülkeye yatırım yapmanın karlılığını azaltacaktır. İç savaşlar, yerli güvensizlik ve ticaret yollarının bozulması nedeniyle ticaretle ilgili maliyetleri ve riskleri artırır²⁸. Aynı zamanda, ev sahibi ülkenin para biriminin değerini de etkiler; böylece, ev sahibi ülkeye yatırılan varlıkların yanı sıra yatırım tarafından yaratılacak gelecekteki kazançların değerini de düşürür. Dış ihtilaflar, ülkeler arasındaki savaş, dış ticaret ambargoları, ekonomik yaptırımlar, etnik silahlı çatışmalar ve komşu savaşlar çoğu zaman

²⁵ Çinko, L. Ak, R. (2009, 17-19 Haziran). Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerinin Makroekonomik Etkileri. EconAnadolu 2009: Anadolu Uluslararası İktisat Kongresi Tebliği'nde sunuldu. Eskişehir.

²⁶ Candemir, 2009, s. 666.

²⁷ Emir, M., Kurtaran, A. (2005). Doğrudan Yabancı Yatırım Kararlarında Politik Risk Unsuru, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 28, s. 5.

²⁸ Magee, C.S.P., Massoud, T.G. (2011). Openess and Internal Conflicts, *Journal of Peace Research*, 48(1), p. 3-4.

ulařım, iletiřim ve pazarın dűzgűn çalıřmasına műdahale ederek malların tesliminde gecikmelere veya beklenmeyen hasarlara neden olmaktadır²⁹.

1.2.1.2. Özelleştirme Politikası

“zelleřtirme” kelimesi, Latin kökenli “privatus” (zel-hususi) tan oluřturulan ve sosyoekonomik literatűrde “privatisation” (zel duruma getirmek) řeklinde kullanılan terimin Tűrke karřılığıdır ve “zel műlkiyete dnűřtűrme” anlamında kullanılmaktadır³⁰. Özelleřtirme, mal ve hizmet açısından geniř bir boyuta sahiptir. Toplumsal mal ve hizmetlerin çok çeřitli olması nedeniyle hangi mal ve hizmetlerin özelleřtirileceėi en bűyűk sorunların bařında gelmektedir. Özelleřtirmede çoėunlukla kamu iktisadi teřebbűslerinin özelleřtirilmesi űzerine yoėunlařılmaktadır. Özelleřtirmede kamu iktisadi teřebbűslerinin özellikle yer alması, bu kuruluřların özel iřletmelerle benzer yapıya sahip olmaları, bűteye yűk olmaları ve devletin artık bu iřletmeler aracılıėı ile űretti malları űretmemesi gerektiėi gibi sebeplerden kaynaklanmaktadır³¹.

Diėer yandan zelleřtirme, yabancı sermayenin űlkeye giriřini ve ekonomide rekabetini saėlamaktadır. Sermaye ihtiyaı olan űlkelerde kamu iktisadi teřebbűslerin özelleřtirilmesi, bűyűk lűde ihtiyaç duyulan yabancı sermayenin ile özel sektör yatırımlarının űlkeye çekilmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Bazı yeni geliřmekte olan űlkelerin bol miktarda doėrudan yabancı yatırımı çekme bařarısı, bu űlkelerin uyguladıkları zelleřtirme programları ile saėlanmaktadır³².

1.2.1.3. Rekabet Politikası

Yabancı yatırımların artıřını destekleyen bir diėer yapılanma rekabet politikasıdır. Benimsenen dűřűnceye göre, rekabeti sınırlayıcı uygulamalar, ekonomik bűyűme, ticaretin

²⁹ Quan L. (2008). Foreign Direct Investment and Interstate Military Conflict. *Journal of International Affairs*, 62(1), p. 56.

³⁰ Gökkaya, H. D. (2007). Özelleřtirmeye Bir Bakıř: (Tűrkiye ve Azerbaycan rneėinde). Ankara: Gűn Yayınları, s. 6.

³¹ etinkaya, . (2012). Tűrkiye’de Kamu iřletmeciliėi ve zelleřtirme. 3. Baskı, Bursa: Ekin Yayınları, s. 4.

³² zcan, B., Arı, A. (2010). Doėrudan Yabancı Yatırımların Belirleyicileri űzerine Bir Analiz: OECD rneėi. *İstanbul űniversitesi İktisat Fakűltesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 12, s. 67.

genişlemesi ve diğer ekonomik hedeflerin gerçekleşmesine bir engel teşkil etmektedir ve kaldırılmalıdır³³.

Fiyatları artıran ve üretimi azaltan rekabeti bozucu uygulamalardan tüketicileri ve yatırımcıları korumak için rekabet kuralları ve politikaları, pazar ekonomisinin ön koşullarındandır. Bir ülkenin rekabet kanunu, ulusal sınırlar içinde faaliyet gösteren tüm firmalara karşı uygulanmaktadır. Bu kanun, yerli veya yabancı firmalar arasında bir fark göstermemektedir. Dolayısıyla, rekabet kanununun bulunması, yerli firmaların yabancı firmalara karşı ülke içinde rekabeti bozucu bir ittifak kurmalarının önüne geçebilecektir. Yerli firmalar gibi, uluslararası şirketler de rekabet kanununa muhatap oldukları için, rekabetçi davranmak zorunda kalacaklardır³⁴.

1.2.1.4. Vergi Politikası

Bir ülkenin sermaye yatırımları açısından cazip hale gelmesinde rol oynayan bir diğer önemli faktör de vergidir. Vergi rekabeti, ekonomik entegrasyon ve gittikçe artan finansal entegrasyonun sonucu olarak ülkelerin, finansal sermayeyi ve şirketleri kendi piyasalarına çekmek için düşük efektif vergi oranları uygulamaları veya vergi yükünü düşürmek için vergisel teşvik uygulama çabaları olarak tanımlanabilir. Herhangi bir sorun (risk, istikrarsızlık vb.) yoksa vergi oranlarının düşük olduğu ülke, yatırım yapılması için tercih edilecektir³⁵.

Vergisel teşvikleri, bir firmanın vergi yükünü azaltmak üzere oluşturulan indirimli kurumlar vergisi oranı şeklindeki vergi imtiyazları, vergi tatilleri, yatırım indirimleri, kar payları ve yurtdışında ödenen faizler üzerinde vergi indirimleri, ithalat vergileri istisnası ve ihracatta vergi iadesi gibi uygulamalardır. Bunlardan kurumlar vergisi indirimleri ve vergi tatili, yatırımların teşvik edilmesi amacıyla en çok başvurulan vergisel tedbirlerden biridir. Ülkelerde vergi tatili uygulamaları arasında süre ve faydalanma şartları açısından

³³ Sabır, H. (2013). Küreselleşen Dünyada Rekabet Politikası ve Gelişmekte olan Ülkeler, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 1(1), s. 123.

³⁴ Sabır, 2013, s. 124.

³⁵ Kargı, V., Yaygır, T. (2016, 15-19 Mayıs). Küreselleşme, Vergi Rekabeti ve Türkiye’de Vergi Yüğü, 31. Türkiye Maliye Sempozyumunda sunuldu, Antalya.

farklılıklar bulunmaktadır. Süre genelde beş yılla sınırlı tutulsa da daha uzun süreler de söz konusudur³⁶.

Vergisel teşviklerden bahsederken genellikle vergi yükünü azaltıcı indirimlerden bahsedilmektedir. Ancak vergisel işlemlerin adedi ve bunların süresi de yabancı yatırımlar için önemlidir. Vergi bürokrasisi ülkenin genel kurumsal yapılanmasından ayrı düşünülemez. Hantal bürokratik yapılanması olan ülkelerin vergi bürokrasisi de hantal olacaktır. Vergisel işlemlerde adet ve süre, Dünya Bankası'nın geliştirdiği iş ortamı değerlendirmelerinde dikkate alınan unsurlardan biridir³⁷.

1.2.1.5. Yabancı Yatırımlara İlişkin Uluslararası Anlaşmalar

Uluslararası antlaşma; uluslararası hukuk kişileri arasında, uluslararası hukuka tâbi hukuki sonuçlar doğurmak üzere meydana gelen irade uyuşmasıdır. Konuları itibariyle yapılan ayırım neticesinde uluslararası antlaşmalar; siyasi, askeri, kültürel ve ekonomik nitelikli antlaşmalar olarak çeşitli isimler altında sınıflandırılmaktadır. Bu itibarla yatırım antlaşmaları da ekonomik ve mali antlaşmalar sınıfına dâhil olan bir uluslararası antlaşma türüdür. Uluslararası yatırım antlaşmalarının asıl amacı; yabancı yatırımların teşvik edilmesi ve bu maksatla ülkelerin ortak esaslar çerçevesinde uzlaşmalarının sağlanmasıdır³⁸.

Yabancı sermaye yatırımları konusunda yatırımcı devletler, zamanla yatırım yapacakları ülkelerde gerçekleşmesi muhtemel birtakım risklere (basta kamulaştırma, el koyma, millîleştirme ve benzeri uygulamalar) karşı bazı güvenceler elde etme arayışı içine girmişlerdir. Sonuç olarak, çok taraflı yatırım anlaşmalarının zorluğu ve küresel bir yatırım anlaşmasının olmaması, birçok ülkenin iki taraflı yatırım anlaşmaları yapmasına sebep olmuştur³⁹.

Çift taraflı yatırım anlaşmalarının amacı; sermayenin yanı sıra teknoloji, yönetim becerisi ve çeşitli pazarlara giriş şansını getiren, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını

³⁶ Savasan, F. (2006). Vergisel Teşviklerin Yabancı Doğrudan Yatırımlar Üzerindeki Etkisi. *Mevzuat Dergisi*, 10. <https://www.mevzuatdergisi.com/2006/11a/02.htm> (Erişim Tarihi: 01.03.2017).

³⁷ Savasan, 2006.

³⁸ Işık, O. (2011). Uluslararası Hukukta Yatırım Kavramı: Antlaşmalar Temelinde Bir Değerlendirme. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 7 (28), s. 131.

³⁹ İstanbul Ticaret Odası, (2003). Türkiye'den Yurtdışına Doğrudan Sermaye Yatırımları ve Türk Yatırımcıları, İstanbul, İstanbul Ticaret Oda Yayınları, 2003-14, s. 17.

taraf ülkeler arasında teşvik etmek ve ilgili ülkenin hukuk düzeni içinde yatırımların korunmasını sağlamaktır. Bu anlaşmalar genel olarak “yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmaları” olarak adlandırılmaktadır. Çift taraflı yatırım anlaşmaları, başlangıçta komşu ülkeler arasında imzalanmakta iken günümüzde çok uzak ülkelerle de imzalanabilmektedir⁴⁰.

1.2.2. Yatırım Ortamına İlişkin Faktörler

Yabancı yatırımcıların, yatırım kararını etkileyen bir sonraki faktör yatırım ortamıdır. Bir devletin yatırım ortamı, devlet politikası etkisi altında oluşan ekonomik, sosyal ve diğer faktörler tarafından meydana gelebilmektedir. Yatırım ortamı, sağlam hukuki altyapı, yatırım teşvikleri, sosyal etkenler ve şeffaflık ve minimum bürokratik işlemlerdir.

1.2.2.1. Sağlam Hukuki Altyapı

Yatırım yapacak olan yabancı yatırımcı ev sahibi ülkeye her zaman çok büyük risklere göze alarak girmektedir. Bu nedenle, yabancı yatırımcı karar vermeden önce girmeyi arzu ettiği ülkede göreceği muameleyi ve ülkenin hukuken güvende hissedebileceği bir ortama sahip olduğunu bilmek ister. Yabancı yatırımcılar, kendilerini hukuken güvende görmediği yerlerde yatırım yapmaktan doğal olarak kaçınmaktadır⁴¹.

Yatırımcının karar aşamasında daima göz önünde bulundurduğu endişeler girişimcilik faaliyetlerine dair düzenlemelerle birlikte, genel olarak ülkenin yabancı yatırımcılara hukuki yaklaşımı, yargının işleyişi, yatırımı ile ilgili uyuşmazlık çıktığı takdirde yargı yoluna başvurma, başvurduğu yargı yolunun adil olması ve sonuç alınma süreleridir. Yabancı yatırımcı her zaman kolay, masrafsız ve güvenli bir şekilde faaliyet göstermeyi ve yabancı yatırımını gerçekleştirmeyi tercih etmektedir⁴².

Ev sahibi ülkede yatırımcıları endişelendirecek en büyük tehdidi yabancı yatırımcılar mülkiyet haklarının çeşitli gerekçelerle ihlal edilmesidir. Bu gerekçelerden en

⁴⁰ Partalcı, R. (2016). “Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Antlaşmalarında Düzenlenen Adil ve Eşit Davranma Yükümlülüğü” *MHB*, 2, s. 135.

⁴¹ Tiryakioğlu, B. (2003). *Doğrudan Yatırımların Uluslararası Hukukta Korunması*. Ankara, Dayınlarlı Hukuk Yayınları, s. 35.

⁴² İstanbul Sanayi Odası. 2002, s. 20.

çok rastlanan uygulamalar millileştirme, kamulaştırma ve el koymadır. Yabancı yatırımcılar yatırım gerçekleştikten sonra kendi özel mülkiyetinin güvende olmasını ve elde edeceği karının kolay, masrafsız ve güvenli bir şekilde alabilmesini ister. Yatırımcılar özel mülkiyetinin korunmasına büyük önem vermektedirler⁴³.

1.2.2.2. Yatırım Teşvikleri

Doğrudan yabancı yatırımları ülkeye çekebilmek için ev sahibi olan ülke hükümeti, yatırımcıları konum olarak teşvik ederek aktif olarak yabancı yatırımları çekmeye çalışmaktadır. Çoğu ülke, belli önlemlerle yabancı yatırımları çekme, teşvik etme ve kolaylaştırmayı hedefleyen tanıtım planları oluşturmaktadır. Yatırım, çoğunlukla teşvikler aracılığıyla ülkeye çekilmeye çalışılmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımları çekmeyi ve bunlardan faydalanmayı başarabilen ülkeler, çoğunlukla bunu yatırım teşviklerine borçludur⁴⁴.

Kullanılan teşvikler arasında mali teşvikler (standart vergi oranları, yatırım ve yeniden yatırım izinleri, vergi tatilleri, hızlandırılmış amortisman, ithalat vergi istisnaları gibi) ve finansal teşvikler (tekeli hakkının verilmesi, ithalat rekabetinden korunma, pazarı kapatma, hükümet sözleşmeleri gibi) bulunmaktadır⁴⁵.

1.2.2.3. Sosyal Etkiler

Bazı ülkelerde yabancı yatırımlar konusunda ülkenin devlet politikası olarak liberal bir rejim izlemiş olsa da toplumsal katmanlarda yabancı yatırıma karşı daha en başından kategorik olarak düşmanlık izlenmektedir. Yabancı yatırımı ülkesine çekmek isteyen gelişmekte olan ülkelerde yabancı yatırımın teşviki bakımından söz konusu olabilecek birtakım önlemlere bile halkta çok büyük tepkiler gelebilmektedir. Bütün gelişmekte olan ülkelerde görülen yabancı sermaye karşıtı düşünceler yeni yatırımlardaki risk oranlarını

⁴³ Aparna, M., Kartikeya S. (2013). Foreign Direct Investment, Corruption and Democracy. *Applied Economics*, 45(8), s. 996.

⁴⁴ UNCTAD (2012). World Investment Report 2012: Towards a New Generation of Investment Policies, New York and Geneva. United Nations Conference on Trade and Development, p. 20.

⁴⁵ UNCTAD, 2012, p. 21.

yükseltip endişe içerisinde çalışan mevcutlarının da ülke ekonomisi ile bütünleşmesine engel olmaktadır⁴⁶.

Sosyal yapı içerisinde yer alan yazılı olmayan kurallar ve normlar, iş yaşamına ilişkin davranışları ve gelenekleri sermaye hareketlerini etkilemektedirler. Örneğin sosyokültürel yapının içerdiği girişimcilik, uzlaşma ve ortaklık kültürü, aşırı milliyetçi tutumlar, tasarruf alışkanlıkları gibi unsurlar ülkelerin ekonomik performansını şekillendirmektedir. Zengin doğal kaynaklara ve yüksek eğitim oranına sahip olan ekonomilerin muhafazakâr politikalar yüzünden gerilemesi sosyokültürel yapıya ilişkin uygulamaların ekonomiye etkisi açısından örnek olarak gösterilebilir⁴⁷.

1.2.2.4. Şeffaflık ve Minimum Bürokratik İşlemler

Günümüzde iş yaşamında sık sık kullanılmaya başlanan şeffaflık kavramı genel olarak, kamu yönetiminde rüşvet ve yolsuzluk olmaması, hukukun üstünlüğü, ekonomik politikaların belirlenmiş olması, firmalarda muhasebe standartlarının tutarlı ve uluslararası standartlara uygun olması ve mevzuatın açık, tutarlı ve keyfiliğe yol açmadan uygulanıyor olması şeklinde tanımlanmaktadır⁴⁸.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde idari usuller, doğrudan yabancı yatırım için önemli bir engel oluşturabilir. Yer belirleme kararı verildikten sonra uygulama süreci uzun sürebilir. Doğrudan yabancı yatırımları engelleyici ya da zorlaştıracı bir unsur olarak usul engelleri, genel yatırım onayının uzaması, teşviklerin onaylanmaması, vergi kaydı, şirket kuruluşu ve yabancıların çalışma izinleri gibi işlemlerin uzun sürmesi, işletme ruhsatlarının çıkmaması gibi faktörlerdir⁴⁹.

Şeffaflık alanında diğer önemli konu ise yolsuzluktur. Yolsuzluk, Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından, kişisel kazanımlar elde edebilmek için kamu görevini ve gücünü kötüye kullanmak olarak tanımlanmaktadır⁵⁰. Yolsuzluk, tüm dünyada suç teşkil etmekte ve yolsuzluğun cezalandırılmasına yönelik kanunlar çıkarılmaktadır. Yolsuzluk,

⁴⁶ Candemir, 2009, s. 667.

⁴⁷ İstanbul Sanayi Odası, 2002, s. 21.

⁴⁸ İstanbul Sanayi Odası, 2002, s. 23.

⁴⁹ Te velde, D. W. (2001). Policies Towards Foreign Direct Investment in Developing Countries, Emerging Best-Practices and Outstanding Issues, Overseas development Institute'da sunuldu. London.

⁵⁰ Karakaş, M., Çak, M. (2007). Yolsuzlukla mücadelede uluslararası kuruluşların rolü. *Maliye Dergisi*, 153, s. 78.

yabancı yatırımcılara ek masraflara neden olabileceği gibi, potansiyel olarak daha yüksek yatırım yapacak yabancı yatırımcıların doğrudan yatırım kararlarını olumsuz yönde etkilemesine neden olmaktadır⁵¹.

Yolsuzluk her zaman rüşvet olarak görünemeyebilir. Akraba kayırma (nepotism), tanıdık-dost kayırma (cronyism), rant kollama (rent seeking) gibi şekillerde de yolsuzluk ortaya çıkmaktadır. Yolsuzluk, bürokrasiyi daha az şeffaf hale getirmektedir. Bu durum yabancı yatırımcıların yatırım yapma olasılığını azaltmakta ve yatırımcıların yatırımlarını nispeten daha düşük yolsuzluk ortamlarına yönlendirmektedir⁵².

1.2.3. Ekonomik Faktörler

Ev sahibi ülkenin pazar büyüklüğü, ekonomik istikrar, doğal kaynaklar, fiziki altyapı, işgücü maliyetleri ve coğrafi yakınlık ekonomik faktörler arasında araştırmacıların kabul gördüğü ve yatırımın yapılacağı yerin seçilmesinde etkili olmaktadır. Ev sahibi ülkelerin temel ekonomik belirleyicileri yetersizse, yatırım ikliminin diğer faktörleri tatmin edici değilse, yatırım için herhangi bir teşvik söz konusu değilse, yatırımcılar yatırım yapmak istemeyeceklerdir⁵³.

1.2.3.1. Pazar Büyüklüğü

Nüfus ve milli gelirin büyüklüğü ile ölçülen pazar büyüklüğü, doğrudan yabancı sermayeyi belirleyen önemli faktörlerin başında gelmektedir. Yatırımcılar pazar büyüklük göstergelerini dikkate alarak bu piyasaların potansiyelinden yararlanmak ister⁵⁴. Piyasanın talep potansiyelini gösteren durum ülke nüfusedir. Ancak piyasanın hacim olarak büyüklüğünün yanı sıra piyasadaki kişi başına düşen milli gelirin de yani tüketicilerin alım gücünün de yüksek olması yatırımları çekici bir etken olmaktadır. Faaliyet gösterilecek bir

⁵¹ Aydoğuş, İ., Kutlu, E., Yıldırım, S. (2005). Yolsuzluk ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 7(2), s. 10.

⁵² Aparna, M., Kartikeya S., (2013). Foreign Direct Investment, Corruption and Democracy. *Applied Economics*, 45 (8), p. 1001.

⁵³ UNCTAD, 2012, p. 22.

⁵⁴ Arık, Ş., Akay, B., Zambak, M. (2013, 19-21 Haziran). Doğrudan Yabancı Yatırımları Belirleyen Faktörler: Yükselen Piyasalar Örneği, ECO Anadolu 2013 III. Uluslararası İktisat Kongresi'nde sunuldu, Eskişehir.

ülkede üretilen malları alacak kadar gelire sahip olmayan tüketici grubunun olması doğrudan yabancı sermaye yatırım girişini olumsuz yönde etkileyecektir⁵⁵.

Yeterli büyüklükteki bir pazar, firmaya tatmin edici bir satış düzeyi sağlar ve buna bağlı olarak da firma, o bölgeye olan yatırımlarını artırır. Pazar büyükse gerekli teknolojik, organizasyonel, pazarlama ve üretim uzmanlığına da sahiptir. Ayrıca bu pazarda finansal ve insan sermayesi kaynaklarına daha fazla erişim imkânı da söz konusudur⁵⁶.

Genellikle, ev sahibi ülkenin pazar büyüklüğü ne kadar büyükse, doğrudan yabancı yatırımlara o kadar cazip gelir. Alternatif olarak, çok uluslu şirketlerin piyasa büyüklüğüne ilişkin algılaması, ev sahibi ülkenin büyüme hızıyla yakından ilgili olabilir. Yabancı yatırımcıların ev sahibi ülkelere hizmet etmek için tamamen yabancı ülkelere yatırım yapacaklarını hayal etmek zordur. Daha ziyade, yabancı yatırımcıların ürünlerinin bir bölümünü de ev sahibi ekonomide satmanın yanı sıra diğer ülkelere de ihraç edebilecekleri bir durum olabilir. Dolayısıyla, küresel pazara açıklık, doğrudan yabancı yatırım girişini belirleyebilir⁵⁷.

Uluslararası piyasalara veya en azından gelişmiş ülkelerin pazarlarına erişim özellikle önemlidir. Bir ev sahibi ülke büyük gelişmiş ülke pazarlarına ayrıcalıklı erişime sahipse, önemli bir yer avantajı sağlamaktadır. Eğer bu erişim tarife veya tarife dışı engeller ile sınırlıysa, avantaj da aynı şekilde sınırlıdır. Ayrıca bir ev sahibi ülke uluslararası pazarlara erişimini kaybederse, çoğu durumda bu tür erişimlere dayanarak yabancı bağlı şirketlerini de kaybeder. GSYİH büyümesi ve GSYİH büyüme oranının yüksek ve uluslararası ticaret yoluyla küresel pazara daha açık ülkelerin, diğerlerine kıyasla daha fazla doğrudan yabancı yatırım çekme olasılığı daha yüksektir⁵⁸.

1.2.3.2. Ekonomik İstikrar

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında önem verilen bir başka faktör ülkelerin ekonomik istikrarıdır. Bir ekonominin istikrarlı olması, iş yapma risk ve maliyetlerini düşürdüğü için yatırımcıları cezbetmektedir. Ülkenin ekonomik istikrarı enflasyon oranı ile

⁵⁵ Candemir, 2009, s. 667.

⁵⁶ Emir, Kurtaran, 2005, s. 6.

⁵⁷ Khondoker A.M., Kaliappa, K. (2010). Determinant of Foreign Direct Investment in Developing Countries: A Comparative Analysis, *The Journal of Applied Economic Research*, 4(4), 369-404.

⁵⁸ UNCTAD, 2012, p. 22.

ölçülmektedir. Fiyat düzeyindeki istikrarsızlık hem fiyat düzeyinin düşmesi hem de fiyat düzeyinin yükselmesi şeklinde ortaya çıkabilir⁵⁹.

Yüksek veya değişken enflasyon oranı, ev sahibi ülkenin makroekonomi politikalarındaki istikrarsızlığı yansıtmaktadır. Yüksek enflasyon oranı, iç ekonomik gerilimin yanı sıra hükümetin / merkez bankasının para arzını sınırlama ve bütçeyi dengeleme isteksizliğinin veya yetersizliğinin bir göstergesidir. Yüksek enflasyon, ekonomide belirsizliği ve riski arttırarak piyasa mekanizmasının etkinliğini büyük ölçüde azaltmaktadır. Riskin artması doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yapılmasını azaltıcı bir faktör olabilir. Çünkü yatırımcı işletmeler, genel olarak enflasyon düzeyi düşük ve istikrarlı ülkelerde yatırım yapmayı tercih ederler. Böylelikle yüksek enflasyonun ve istikrarsızlığın doğuracağı fiili sermaye kayıplarına ve belirsizliğe karşı kendilerini savunmuş olurlar⁶⁰.

Yatırım yapılacak ülkenin döviz kuru politikaları da yabancı yatırımcı açısından önem arz etmektedir. Bunun nedeni yatırımı yapan şirketler çok sayıda ülkede faaliyet gösterdikleri için çok sayıda para birimi ile çalışıyor olmalarıdır ve kurlardaki hareketlilik işletmelerin karlılık oranlarını etkilemektedir. Yüksek enflasyonun ve döviz kurlarının belirsizliğinin ülkelerin ekonomik ve politik yapılarına olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Bu gibi istikrarsızlıkların mevcut olduğu ülkeler uluslararası sermaye açısından cezbedici olmamaktadır. Ekonomik istikrara sahip olan ülkeler, yabancı yatırımcıları kendi ülkelerine çekmekle birlikte, yurtiçi tasarrufların yatırıma dönüşmesini sağlamaktadır⁶¹.

1.2.3.3. Doğal Kaynaklar

19. yüzyılın başlarında doğrudan yabancı sermaye yatırımları, gelişmiş ülkelerin hammadde gereksinimlerini karşılamak amacıyla yapılmıştır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bu dönemdeki amacı, maden gibi kıymetli hammaddeleri kullanmak ve

⁵⁹ Gyakari, 2010. s.39.

⁶⁰ Candemir, 2009, s. 668.

⁶¹ Kar, M., Tatlısöz, F. (2008). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi, *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (14), s. 438.

tüketim için gıda üretmektir. Hammadde kaynakları yeryüzünde dengeli bir biçimde dağılmadığından yatırımlarının yapılmasında kaynak zenginliği belirleyici olmaktadır⁶².

Doğal kaynakların bulunabilirliği hala doğrudan yabancı yatırımların bir belirleyicisidir ve zengin kaynaklı ülkelere yönelik iç yatırım için önemli olanaklar sunmaya devam etmektedir. Doğal kaynaklar, gelişmekte olan (örneğin Sahra altı Afrika'daki ülkeler), gelişmiş (örneğin Avustralya) ve geçiş halindeki ülkeler (Azerbaycan, Kazakistan ve Rusya Federasyonu) gibi bir dizi ülkede doğrudan yabancı yatırımın büyük kısmını halen açıklamaktadır⁶³.

1.2.3.4. Gelişmiş Altyapı

Ev sahibi ülkenin iletişimi, ulaşımı ve dağıtımı kolaylaştıracak gelişmiş bir altyapısının olması, doğrudan yabancı sermaye yatırımları için bir başka önemli belirleyici faktördür. Bir ülkenin altyapı sistemi: karayolları, limanlar, demiryolları, haberleşme sistemleri vb. ni kapsamaktadır. İyi bir altyapı sistemi, yatırımların verimliliğini artırmakta ve buna bağlı olarak da doğrudan yabancı yatırım akışları canlanmaktadır⁶⁴.

Ev sahibi ülkenin fiziksel ve haberleşme altyapısı ile doğrudan yabancı yatırım akışları arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Malların dış ticaret yoluyla ihracatçıdan ithalatçıya taşınması, belli ulaşım maliyetleri getirecektir. Bu durum özellikle birbirine coğrafi yönden uzak olan ülkeler arasında önemli bir ticaret engeli oluşturur. Çünkü bir malın dış ticaretinin yapılabilmesi ticaret öncesinde ülkeler arasındaki fiyat farkının, malı bir ülkeden diğer ülkeye ulaştırmak için gerekli olan ulaşım maliyetinden büyük olması şartına bağlıdır⁶⁵. Dolayısıyla, telekomünikasyon hizmetlerinin artması, bir taraftan gelişmekte olan ülkelerin mali piyasalarında işlem yapmayı kolaylaştırmakta, diğer taraftan ulaşım ve haberleşme teknolojilerindeki maliyetlerin düşmesine neden olmaktadır. Bu durum sermayenin uluslararası hareketliliğini arttırmaktadır⁶⁶.

⁶² Candemir, 2009, s. 669.

⁶³ UNCTAD, 2012, p. 23.

⁶⁴ Emir, Kurtaran. 2005, s. 6.

⁶⁵ Kurtaran, 2007, s. 370.

⁶⁶ Candemir, 2009, s. 670.

1.2.3.5. Ucuz İşgücü

Doğrudan yabancı yatırımları etkileyen diğer önemli değişken, ücret maliyeti gibi maliyet faktörü olarak bulunmuştur. Geniş pazar büyüklüğü doğrudan yabancı yatırımları çekerken, ev sahibi ülkelerdeki yüksek ücret maliyeti doğrudan yabancı yatırım girişini azaltmaktadır⁶⁷.

Yurt dışındaki ucuz iş gücünden faydalanma isteği daha çok emek yoğun endüstrilerde kendini göstermektedir. Emek yoğun üretim yapan şirketler, kar realizasyonunu sağlamak için ucuz işgücünün bulunduğu bölgelere yatırım yapmayı tercih ederler çünkü emeğin ucuz olması, yatırımcı işletme maliyetlerini düşürücü bir etki yaratır⁶⁸. Düşük ücretli ülkelerdeki yabancı iştirakler, emek yoğun ara ürünler üretmekte ve bu ürünler daha sonra yüksek ücretli ülkelere, genellikle de ana şirketin kendi ülkesine gönderilmektedir. 1970'lerden sonra gözlenmiştir ki çok uluslu şirketler emeğin bol ve ucuz olduğu gelişmekte olan ülkelere yatırım yapmışlardır. Ancak, işçilik maliyetlerinin nispeten önemsiz olduğu, ücret farklılıklarının bir ülkeden diğer bir ülkeye çok az olduğu durumlarda bu defa yatırımcılar işgücünün yeteneği ve verimliliği dikkate alacaklardır⁶⁹

1.2.3.6. Coğrafi Yakınlık

Coğrafi yakınlık, doğrudan yabancı yatırım kararları için önemli bir belirleyicidir. Taşıma maliyetleri ile doğrudan yabancı yatırım akışları arasında ters yönlü bir ilişki mevcuttur. Uzaklık arttıkça taşıma maliyetleri de buna paralel olarak artacağından bunun sonucunda da yatırımlar azalma eğilimi gösterecektir. Bu nedenle işletmelerin daha geniş pazarlara ulaşabilmesi amacıyla küreselleşmesi sonucunda üretim, hizmetler ve sonraki faaliyetlerin hedef pazarda veya yakınında olması zorunluluğu, önemli bir etken olmaktadır⁷⁰.

1.3. Yabancı Yatırımların Kaynakları

Yabancı sermayenin yatırımı, politik ve hukuki olarak güvende hissetmesiyle doğru orantılıdır. Yabancı sermayenin yatırım yapabilmesi için ev sahibi ülkenin, yabancı

⁶⁷ Candemir, 2009, s. 670.

⁶⁸ Özcan, 2010, s. 69.

⁶⁹ Kar, Tatlısöz, 2008, s. 440.

⁷⁰ Kurtaran, 2007, s. 371.

yatırımcının politik ve hukuki güvenliğini sağlaması şarttır. Bu yolla, ev sahibi ülkede politik-kamusal otorite karşısında iktisadi olmayan riskler itibariyle yabancı sermaye yatırımlarını garanti ve güvenliğe kavuşturan yeni bir hukuki-politik çerçeve ortaya çıkmıştır⁷¹. Bu kapsamda yatırımların hem korunması hem de teşviki için ülkeler arasında karşılıklı yatırım anlaşmalarına ihtiyaç duyulmuştur.

Yatırım ortamını liberalleştirmeye yönelik küresel bir çerçeve arayışı çok taraflı yatırım anlaşmasının temelini oluşturmuştur. Çok taraflı yatırım anlaşmasının taslağı uluslararası sermaye hareketlerinin mutlak derecede serbestleşmesi, yabancı sermaye önündeki tüm bariyerlerin kaldırılması hedeflenerek inşa edilmiştir. Ancak çok taraflı yatırım anlaşması hala OECD bünyesinde tartışılmakta ve metnin nihai oluşumu için müzakerelere hala gizlilik içerisinde devam edilmektedir⁷².

Uluslararası yatırım hukukun kaynakları olan ikili ve çok taraflı anlaşmalar yatırımları düzenleyen uluslararası standartları teşkil etmektedir. Ancak bu anlaşmalara tabi olan yatırımcıların hak ve çıkarlarını uluslararası antlaşmaları ile birlikte iç hukuku da korur. Uluslararası kaynakların yanı sıra ulusal düzenlemeler ise yabancı yatırımının milli kaynakları oluşturmaktadır⁷³.

1.3.1. Yatırımların Milletlerarası Kaynakları

Yatırımların milletlerarası kaynakları, Devletler ve Diğer Devletlerin Vatandaşları Arasındaki Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözümü İçin Sözleşme (Convention on the Settlement of Investment Disputes Between States and Nationals of Other States – ICSID), Enerji Şart Anlaşması, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade - GATT) ve Çok Taraflı Yatırım Garanti Kuruluşu (Multilateral Investment Guarantee Agency – MIGA)'dur.

1.3.1.1. ICSID

Uluslararası nitelikli birçok kuruluşun, anlaşmazlıkların çözümünde kullandığı birçok araç vardır. Bu araçlar çoğu kez, devletler arasındaki güç dengesizliği sebebiyle,

⁷¹ Samur, C. (2013). Çok Taraflı Yatırım Anlaşması, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 63(1), s. 81.

⁷² Samur, 2013, s. 83.

⁷³ Tsertsvadze, G. (2013). Introduction to international investment law, Tiflis, Meridiani Yayınevi, s. 47.

anlaşmazlıkların çözümünde güvensiz veya uygunsuz olmaktadır. Bu olumsuzlukların giderilmesi ve özel mülkiyetin gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere akışını artırmak için Dünya Bankası öncülüğünde “Devletler ve Diğer Devletlerin Vatandaşları arasındaki Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözümü için Sözleşme” (Convention on the Settlement of Investment Disputes Between States and Nationals of Other States) hazırlanmıştır. Washington Sözleşmesi olarak da bilinmektedir⁷⁴.

ICSID, Dünya Bankası bünyesinde faaliyet gösteren 5 temel kuruluştan biridir. ICSID, diğer dört kurumdan birtakım özellikleriyle farklılaşmaktadır. Bu özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- ICSID, uluslararası bir sözleşmeyle kurulmuştur.
- ICSID, uyuşmazlıkları çözen bir örgüt olarak faaliyet göstermenin yanında, Dünya Bankası bünyesinde uluslararası düzeyde ekonomik yapılanmayı teşvik eden, uluslararası bir kuruluştur.
- ICSID Tahkim Kuralları, ICSID Sözleşmesinde yer alan uluslararası hukuk kurallarının bir araya gelmesinden oluşmaktadır. İç hukuk ve mahkemelerin etkisinden hiçbir zaman soyutlanmayacak ticari tahkimden farklı olarak, ICSID, iç hukuktan bağımsız ve kendi kendini yöneten sistemdir.
- ICSID Tahkimi mecburi bir tahkim yoludur. Taraflar ICSID Tahkimine seçme konusunda iradelerini ortaya koydukları andan itibaren tek taraflı olarak bu tahkim yolundan vazgeçme imkânı da sona erer.
- ICSID Sözleşmesine göre verilen tahkim kararları, icrası istenilen ülkelerin mahkemeleri tarafından kesin hüküm olarak tanınacak ve uygulanacaktır.
- ICSID sisteminin ayrıcalığı bir diğer özelliği de Merkez’in bizzat kendisinin arabulucu ve hakem olarak hareket etmemesidir⁷⁵.

ICSID’in temel amacı, anlaşmada yer alan hükümler doğrultusunda taraf devletler ile diğer taraf devletlerin vatandaşları arasında yatırımlardan kaynaklanan uyuşmazlıkların uzlaştırma ve tahkim yolu ile çözümü için çalışmaktır. Uzlaştırma yolunda tarafların kendi aralarında “uzlaştırılması” hedeflenmektedir. Tahkim yolu ise bir muhakeme, ihtilafla ilgili olarak kimin haklı olduğunu tespit etmek ve sonunda çözüm bulmak üzere gerçekleştirilen

⁷⁴ Dost, S. (2006). Yabancı Yatırım Uyuşmazlıkları ve ICSID Tahkimi. Ankara: Asil Yayın Dağıtım, s. 75.

⁷⁵ Dost, 2006, s. 77.

yargılama mekanizmasıdır. Merkezin ihtilaf konusunda yetkili olabilmesi için hem ev sahibi ülkenin ve hem de diğer taraf durumundaki yabancı yatırımcının vatandaşı olduğu ülkenin ICSID sözleşmesini imzalamış olması gerekir⁷⁶.

1.3.1.2. Enerji Şart Anlaşması (ECT)

Enerji Şart Anlaşması Aralık 1994'te imzalanmış, Nisan 1998'de yürürlüğe girmiştir. Enerji Şartı Antlaşması, Avrupa Enerji Şartı'nın amaçları ve prensipleri uyarınca, tamamlayıcılık ve karşılıklı faydalar prensibini temel alarak, enerji alanında uzun dönemli iş birliğinin teşvik edilmesi için hukuki bir çerçeve tesis etmektedir. Bu hukuki çerçeve enerji ile ilgili geniş bir alanı kapsamakla ve enerji sektörüyle sınırlı olarak yatırım, ticaret, transit, rekabet, çevre, sermaye piyasalarına erişim, teknoloji transferi konularında düzenlemeler getirmekle birlikte, temel hükümleri enerji yatırımları, ticaret ve transiti düzenleyen hükümler olarak görülmektedir⁷⁷.

Enerji şartı anlaşmasının asıl amacı, enerji güvenliğini sağlamak olup bunu yaparken dayandığı prensipler ise, liberal ve rekabetçi piyasa ekonomisi ve sürdürülebilir kalkınma prensipleridir. Zira bu anlaşma bahsi geçen prensipleri bünyesinde barındırarak enerji güvenliğini sağlamayı hedefleyen yasal olarak bağlayıcılığı olan çok taraflı bir anlaşmadır. Bu anlaşmanın belki de en önemli yenilikçi yanı enerji yatırımlarını koruma amaçlı yapılan birçok iki taraflı yatırım anlaşmasının tam olarak gerçekleştiremediğini gerçekleştirmiş olmasıdır. Diğer bir deyişle bu alanda yabancı yatırımları gerçek manada koruyan milletlerarası bir anlaşma olma özelliğini göstermektedir. Bu yüzden de enerji iş birliğini uluslararası anlamda sağlayan ve enerji alanında milletlerarası hukukta tek olma özelliğine sahip olan bir anlaşmadır⁷⁸.

1.3.1.3. GATT

Serbest dış ticaret sisteminin oluşumunu sağlamak, serbest dış ticaret sisteminin önündeki engelleri kaldırarak uluslararası ticareti çok taraflı kurallara bağlamak amacıyla 1947'de hazırlanan Uluslararası Ticaret Örgütü'nün (ITO) kuruluş sözleşmesi, imzalayan

⁷⁶ Samur, 2003, s. 85.

⁷⁷ Baklacı, P., Akıntürk, E. (2006). Enerji Şartı Antlaşması, *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 7(2), s. 104.

⁷⁸ Çalışkan, 2009, s. 89.

Ülkelerin iç ekonomi politikalarına karıştığı gerekçesi ile ABD başta olmak üzere batılı devletler tarafından onaylanmaması üzerine geçici olarak tarife indirimi ngren GATT Anlaşması imzalanmıştır. Türkiye 1953 yılında GATT'a katılmıřtır⁷⁹.

GATT, dört temel prensip üzerine oluřturulmuřtur⁸⁰:

En ok Kayırılan lke Kuralı: ye ülkelerin ticari partnerleri arasında herhangi bir ülkeye uyguladığı elverişli koşulları ayırım yapmaksızın tüm ye ülkelere de yapmak zorundadır. Ancak gümrük birliği, serbest ticaret anlaşmaları, gelişmekte olan ülkeler lehine düşük gümrük vergisi alınması, antidamping ve telafi edici vergi uygulamaları istisnadır.

Ulusal Muamele Kuralı: İç pazara ilişkin düzenleme ve uygulamalarda ithal mallar ile yerli mallar arasında ayırım yapılmamasını belirleyen ilkedir. Bu ilke bir mal, hizmet ya da fikri mülkiyet pazara girdikten sonra uygulanmaktadır.

Gümrük Vergilerinin İndirilerek Konsolide Edilmesi: Her ye ülkenin taviz listesinde yer alan gümrük vergisi oranlarının üzerine çıkamaması temelindeki ilkedir. Bu oranlar, ilgili ülke için bağlayıcı nitelikte olup, önemli ticaret partnerleriyle telafi amacıyla müzakere edilmeksizin arttırılamamaktadır.

Tarifeler Yoluyla Koruma: Tarife dışı engellerin bazı istisnalar haricinde tümüyle yasaklanmasını, tarifelerin ise giderek azaltılmasını ngren ilkedir. Bu kapsamda tarım ürünlerinin ithalat kısıtlamaları da tarifelere dönüştürülmüştür.

1.3.1.4. MIGA

Kamulaştırma, devletleştirme, savaş ve iç karışıklıklar, kâr, tasfiye payı ve satış bedellerinin transferine izin verilmemesi, yatırım yapan ülkenin sözleşme ile üstlendiği yükümlülükleri yerine getirmemesi gibi ticari nitelikte olmayan risklerden korunabilmek

⁷⁹ Seyidoğlu, H. (2007). Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama, 16. Baskı, İstanbul: Güzem Can Yayınları, s. 56.

⁸⁰ Gelir İdaresi Başkanlığı. (2009). GATT Bilgilendirme Rehberi. Yayın No: 95, Ankara: Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı GATT Müdürlüğü Yayınları, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/mevzuat/uluslararasi_mevzuat/gatt95.pdf (Erişim Tarihi: 01.04.2017).

adına 1988’de Dünya Bankası bünyesinde Çok Taraflı Yatırım Garanti Kuruluşu (MIGA) anlaşması imzalanmıştır⁸¹.

Unutulmaması gereken önemli bir nokta, yatırımın MIGA’ya üye gelişmekte olan bir devlette yapılması gereğidir. Aksi halde MIGA yatırımı garanti altına almamaktadır. Ayrıca eğer yatırımın yapıldığı gelişmekte olan ülkenin hükümeti MIGA’nın garantisini onaylamazsa yine garantiden söz edilememektedir. Ancak hükümetin MIGA’nın verdiği garantiyi onaylamasından sonra garanti verilebilmektedir. Garanti altına alınmış yatırıma dair sayılan riskler doğduğunda MIGA yatırımcıya sigorta tazminatı ödemektedir. Sigorta tazminatı ödendiğinde veya ödenmesine karar verildiğinde yatırımla ilgili tüm haklar MIGA’ya geçmektedir⁸².

1.3.1.5. Türkiye-Gürcistan arasındaki İkili Yatırım Anlaşmaları

Yatırımların bir sonraki milletlerarası kaynağı ülkeler arasında yapılan ikili yatırım anlaşmalarıdır. Yabancı yatırımlar konusunda bütün yönleriyle çok taraflı bir uluslararası anlaşmanın hala ortaya çıkmamış olması, birbirlerine yaklaşan ülkelerin aralarındaki ekonomik, kültürel ve hukuki ilişkilerin geliştirmesi ve yatırımlar alanında temel sorunlara çare getirilme amacıyla ülkeler aralarında ikili anlaşmalar ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) iki taraflı yatırım anlaşmalarını şu şekilde tanımlamaktadır: “İki ülke arasında, taraflardan her birinin toprakları üzerinde yerleşik şirketler tarafından karşılıklı olarak yatırımların cesaretlendirilmesi, teşviki ve korunması amacıyla yapılan anlaşmalardır”⁸³.

Gürcistan ile Türkiye Cumhuriyeti arasında karşılıklı olarak imzalanmış bir takım hukuki, ticari ve ekonomik antlaşmalar bulunmaktadır. Türkiye ile Gürcistan arasındaki ticari ilişkiler, 1988’de Sarp sınır kapısının açılmasıyla birlikte başlamıştır. Sarp Sınır Kapısı’nın açılmasıyla bavul ticareti olarak başlayan ticari ilişkiler Gürcistan’ın bağımsızlığını kazanmasından sonra da her geçen yıl atarak devam etmektedir. 16 Aralık 1991 tarihinde Türkiye, Gürcistan’ın bağımsızlığını tanımıştır ve 1992 tarihinde Diplomatik İlişkilerin Tesisine ilişkin Protokol imzalanarak karşılıklı olarak

⁸¹ Çalışkan, 2009, s. 90.

⁸² Samur, 2013, s. 89.

⁸³ Çeştepe, H., Mıştaçoğlu, T., (2010). Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Ekonomik Entegrasyon: ASEAN ve MERCOSUR Örneği, *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 17(2), s. 95.

Büyükelçilikler açılmıştır. 10 Aralık 2011 yılında Türkiye-Gürcistan arasında imzalanan bir anlaşma ile Sarp sınır kapısından yapılan geçişlerde iki ülke vatandaşları arasında vize uygulaması kaldırılmış ve kimlikle geçiş uygulaması başlamıştır. İki ülke arasında ekonomik ilişkilerin hukuki çerçevesini oluşturmakta ve ticari ilişkilerin kalıcı gelişmesinde büyük rol oynanan bir diğer anlaşmalar 19 Temmuz 2016 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması ve Şubat 2010'da yürürlüğe giren Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmasıdır.

1.3.1.5.1. Türkiye ile Gürcistan Arasındaki Yatırımların Teşviki ve Korunması Anlaşması

Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra Gürcistan'a en çok yatırımı ve yine Rusya'dan sonra Gürcistan'la en fazla ticareti yapan ikinci ülke konumundadır. Türkiye ile Gürcistan'ın imzalanmakta olan Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmasının temel amacı, taraf ülkeler arasında sermaye ve teknoloji akımını artırmak ve Gürcistan'da yerli ve yabancı yatırımcılar için cazip bir yatırım rejimi oluşturmaktır. Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmalar, uluslararası yatırımcılar açısından yatırım yaptıkları ülkede tabi olacakları muamele ile hak ve yükümlülüklerinin açıkça belirtilerek uluslararası bir akde bağlanmasını sağlayarak, ülkenin güvenli bir yatırım yeri olarak cazibesini artırmaktadır. Bu sözleşmeler şüphesiz, yatırımın hukuki çerçevesini çizme ve yatırımın tabi olacağı hukuki muamelenin belirlenmesinde çok önemlidir⁸⁴.

Türkiye ve Gürcistan arasında imzalanan Yatırımların Teşviki ve Korunması Anlaşması'nda yatırımın tanımı yapılarak, yabancı yatırımcılara Gürcü vatandaşlara tanınan hak ve kolaylıkların aynısının tanınmıştır. Ayrıca yatırımların Gürcistan hükümeti tarafından kamulaştırılması durumunda yatırımın reel piyasa değerinin ödenme zorunluluğu, anlaşmazlık halinde yatırımcının Gürcistan mahkemelerine ve uluslararası tahkim kuruluna başvurma hakkı bulunuyor ve yatırımcı tazminat bedelini serbestçe transfer hakkına sahiptir. Dolayısıyla, söz konusu Antlaşma, Gürcistan'daki yabancı yatırımlar güvence altına almıştır.

⁸⁴ Çolakoğlu, S. (2006). Türkiye-Gürcistan İlişkileri. *Stratejik Öngörü Dergisi*, 6, s. 33.

1.3.1.5.2. Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması

Globalleşme süreci ile birlikte üretim ve tüketimin daha hareketli ve hızlı bir hal alması ile dünya ülkeleri arasındaki ticaret sınırlarının önündeki engeller ortadan kalkmıştır. Bu süreç içerisinde kişi ve kurumlar kendi ülkeleri dışındaki başka ülkelerde de ticari faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır. Bu ise ülkeler arasında vergilendirme açısından birtakım sorunları beraberinde getirmiştir. Bu sorunların başında ise çifte vergilendirme sorunu gelmektedir. Günümüzde, çifte vergilendirme sorununu çözmek için ülkeler arasında tek taraflı ve çok taraflı olmak üzere çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları imzalanmaktadır. Halen, Gürcistan ile çifte vergilemenin önlemesine yönelik anlaşma 44 ülke ile mevcuttur⁸⁵.

Türkiye ile Gürcistan arasındaki Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması Şubat 2010'da yürürlüğe girmiştir. Çifte vergilendirme, iki veya daha fazla devletin aynı vergi mükellefine, aynı vergi konusunda ve aynı zaman periyodu içerisinde benzer vergiler yüklemek istemesi olarak tanımlanabilir⁸⁶. Dolayısıyla, Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması'nın amacı gelir üzerinden alınan vergilerde çifte vergilendirmeyi önlemek ve iki devlet arasındaki ekonomik iş birliğini teşvik etmektir. Bu gibi anlaşmalar metinleri Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Teşkilatının (OECD) modeline dayanmakta olup devletler arasında vergilendirme ilkeleri belirlemektedir. Özellikle tüzel ve gerçek kişilerin diğer ülkede yaptıkları faaliyetten elde ettikleri gelir, elde ettikleri ülkede veya mukim oldukları ülkede vergilendirilir. Yatırımcının elde ettiği gelirin kaynak ülkede vergilendirilmesi halinde, mukim olduğu ülke vergi mükellefin gelir elde ettiği ülkede ödediği vergiyi mahsup edeceğini taahhüt etmektedir. Anlaşmanın esas amacı aynı zamanda, vergi ödenmemesine/vergi kaçakçılığına meydan vermemektir. Anlaşmada genel tanımlar yapılmıştır. Tanımlaması yapılan kavramlar şunlardır⁸⁷:

- | | |
|-------------------------------------|--------------------------------------|
| 1. Vergiye tabi kişiler, | 15. Müdürlere yapılan ödemeler, |
| 2. Kavranan vergiler, | 16. Sanatçı ve sporcu gelirleri, |
| 3. Tanımlarda kullanılan terimlerin | 17. Kamu görevlilerinden elde edilen |

⁸⁵ Çavdar, F. (2012). Çifte Vergilemenin Önlemesine Yönelik OECD ve Türkiye Uygulamaları, *Vergi Dünyası Dergisi*, 371, s. 56.

⁸⁶ United Nations, (2001). Model Double Taxation Convention between Developed and Developing Countries. New York, 21, p. 35.

⁸⁷ 15 Şubat 2010 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Arasından Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçaklığına Engel Olma Anlaşması.

tanımı,	gelirler,
4. İş yeri,	18. Emekli maaşları,
5. Gayrimenkul varlıklardan elde edilen vergiler,	19. Öğrenci,
6. Ticari kazançlar,	20. Stajyerler,
7. Deniz, hava ve kara taşımacılığında sağlanan kazançlar,	21. Öğretmenler ve araştırmacılara yapılan ödemeler,
8. Muhtemel gelir düzeltmeleri,	22. Diğer gelirler,
9. Temettüleri,	23. Çifte vergilendirmeyi önleme,
10. Faiz,	24. Ayrım yapılmama,
11. Gayri maddi hak bedelleri,	25. Karşılıklı anlaşma usulleri,
12. Sermaye değer artış kazançları,	26. Bilgi değişimi,
13. Serbest meslek faaliyetlerinden elde edilen gelir,	27. Diplomat hüviyetindeki memurlar ve konsolosluk memurları,
14. Hizmetlerden elde edilen gelir,	28. Yürürlüğe girme ve yürürlükten çıkma

1.3.2. Yatırımların Milli Kaynağı

Yatırımların milli kaynakları, yatırımlara güvence sağlanmasına yönelik olarak devletin uluslararası anlaşmaların yanında kendi mevzuatında yaptığı düzenlemelerdir. Bu mevzuat hem yerel işletmelere hem de yabancı yatırımcılara aynı şekilde uygulanmaktadır.

1.3.2.1. Türkiye’de Yabancı Yatırıma İlişkin Düzenlemeler

5 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren, doğrudan yatırımlara yönelik tasarlanan 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve buna bağlı olarak çıkarılan tüm mevzuat yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni kanun toplam yedi maddeden oluşan kısa bir kanun olmuştur. Kanunun gerekçesinde belirtildiği üzere, kanun esas olarak Türkiye’nin uluslararası yatırımlara yönelik eşitlikçi ve liberal yaklaşımını yansıtan, yatırımcıya açık ve anlaşılır mesajlar veren ve yatırımcının

değişik mevzuatlar gereği sahip olduğu haklar ve tâbi olduğu yükümlülükleri gösteren yasal bir rehber niteliğindedir⁸⁸.

Yürürlükteki kanun ile Türk yatırımcılar ve yabancı yatırımcılar birebir aynı hak ve sorumluluklara sahiptir. Yabancı sermaye olarak getirilen dövizler, Türk Lirası'na çevrilmeden döviz tevdiat hesaplarında tutulabilmektedir. Kâr payı, tasfiye payı vb. kazançlar serbestçe ülke dışına transfer edilebilmektedir⁸⁹. Yabancı yatırımcılar ihtiyaç duydukları yabancı personeli istihdam edebilmektedir. Doğrudan yabancı yatırım yapmayı planlayan yabancı yatırımcının şirket kurmak ve yatırım yapmak için ön izin onay alma zorunluluğu kaldırıp bilgilendirme sistemine dönüştürülmektedir. Ayrıca, şirket kuruluşu, ortaklığa katılma ve şube açma durumlarında 50.000 Dolar'ı asgari yabancı sermaye getirme uygulamasına da son verilmektedir⁹⁰.

Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile yabancı sermaye ile yatırım yapılabilecek iş koluna ilişkin bir sınırlama getirilmemiştir. Böylece Türkiye'de yabancı sermaye ile her çeşit iş koluna yatırım yapılabilir. Yabancı sermaye hangi alana yatırım yapıyorsa, o iş alanını düzenleyen hukuk kuralları yabancı sermaye mevzuatı ile birlikte uygulanır. Bunun anlamı, örneğin, hava ulaştırması, petrol veya turizm konusunu düzenleyen hukuk kurallarının, yabancı sermayenin tâbi olduğu hukuk kuralları ile birlikte uygulanacak olmasıdır⁹¹.

1.3.2.2. Gürcistan'da Yabancı Yatırıma İlişkin Düzenlemeler

Gürcistan'daki yatırımla ilgili konular başlıca Gürcistan Anayasası, Uluslararası Anlaşmalar ve iki özel kanun (Yatırım Faaliyetlerinin Teşviki Ve Korunması İle İlgili Kanun ve Yatırımlarda Devlet Desteği) gibi çeşitli normatif düzenlemelerle düzenlenmektedir. Anayasa'ya göre uluslararası düzenlemeler anayasaya aykırı olmamak kaydıyla iç hukuk üzerinde öncelikli etkiye sahiptir⁹².

⁸⁸ Küçükiremitçi, O., Ersoy, E. (2011, 16-17 Aralık). Sanayide Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, TMMOB, MMO Sanayi Kongresi'nde sunulmuştur.

⁸⁹ Bayraktar, F. (2003), *Dünyada ve Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları*, Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası A.S, s. 38.

⁹⁰ Erçakar, M.E., Karagöl, E. T. (2011). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımlar, *SETA Analiz*, 33, s. 17.

⁹¹ Gökyala, Süral, 2004, s. 137.

⁹² Doing Business in Georgia 2015 (2015).

12 Kasım 1996 tarihinde “Yatırım Faaliyetleri Destekleme ve Garantileri ile ilgili” kanunun onaylanmasının amacı Gürcistan'da yerli ve yabancı yatırımcılar için cazip bir yatırım rejimi oluşturmaktır. Kanun, Gürcistan sınırları dâhilinde hem yabancı hem yerel yatırımları gerçekleştirmenin yasal dayanakları, onları koruma garantileri ve yatırımcıların hak ve yükümlülükleri belirlemektedir. Yabancı yatırımcının hak ve garantileri, Gürcistan'ın gerçek ve tüzel kişinin istifade ettiği hak ve garantilerden az değildir. Kanun, yatırımcılara herhangi bir özel avantaj vermemektedir. Fakat mülkiyet hakkını güçlendirmektedir ve bu hak, ancak kanunda öngörülen durumlarda ellerinden alınabilir veya sınırlandırılabilir. Yatırımcılar, yabancı veya yerel olmalarına bakılmaksızın kendi sermayelerini, Gürcistan kanunlarıyla yasak olmayan her türlü maddi ve maddi olmayan varlıklara/mallara yatırım yapabilirler⁹³.

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMCIYA SAĞLANAN KOLAYLIKLAR

2.1. Genel Olarak Doğrudan Yabancı Yatırımcıya Sağlanan Kolaylıklar

Genel olarak herhangi bir ülkeye yabancı yatırımcı çekebilmek için ülkeler, yabancı yatırımcıya yatırım teşviki verebilmektedir. Teşvikin farklı farklı yöntemleri bulunmaktadır. Ancak teşvik yöntemlerinden bahsetmeden önce teşvikin ne olduğunu açıklamak yerinde olacaktır.

UNCTAD'ın tanımlamasına göre “*belli bir kuruluş ya da kuruluş grubuna belli bir biçimde davranmaya yönlendirmek için hükümetler tarafından ya da hükümetlerin talimatı doğrultusunda sağlanan her türlü ölçülebilir ekonomik avantaj*” teşvik olarak adlandırılmaktadır⁹⁴. Bu avantajlar, ya belli bir yatırımın getirisini artırmak ya da bu yatırımın maliyet ve risklerini düşürmek amacıyla tasarlanan tedbirleri içermektedir. Teşviklerin getirilmesinde ülkeye doğrudan yabancı yatırım çekmek ya da ülkedeki yabancıların eğitim, tedarik zincirini ülke içinde oluşturma, ar-ge ya da ihracat gibi davranışlar sergilemesini sağlamak amaçlanmaktadır. Çoğu teşvik hem yerli hem de yabancı yatırımcıya aynı şekilde uygulanmaktadır⁹⁵.

Bir başka ve daha geniş kapsamlı bir tanıma göre teşvik, belli ekonomik faaliyetleri, diğer ekonomik faaliyetlere oranla daha hızlı ve daha fazla geliştirebilmek amacıyla kamu tarafından maddi ya da gayri maddi destek, yardım ve özendirmeler bütünüdür⁹⁶. Teşvikler, özellikle gelişmekte olan ülkelere kalkınma planlarının önemli bir parçası konumundadır. Teşvikler, kamu harcamalarının önemli bir bölümünü oluşturabilir. Bu nedenle ülke içindeki kaynak tahsisini ve gelir dağılımını etkileyebilir⁹⁷.

⁹⁴ Kaynak, H. (2005). Yabancı Doğrudan Yatırımları Artırmak İçin Teşvikler Gerekli ve/veya Yeterli mi?, *Maliye Dergisi*, 149, s. 74.

⁹⁵ Kaynak, 2005, s. 75.

⁹⁶ Yavuz, A. (2010). Bir Maliye Politikası Aracı Olarak Yatırım Teşviklerinin Rekabet Koşulları Altında Özel Kesim Yatırımları ve İstihdam Üzerine Etkisi: Ekonometri Bir Analiz, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı: 1, s. 37.

⁹⁷ Yavuz, 2010, s. 38.

Teşvikler, yatırım, ihracat, üretim, kalkınma, riski azaltma, istihdamı artırma gibi amaçlarla verilebilmektedir. Çizelge 1’de genel olarak amaca göre teşvik türleri görülmektedir.

Çizelge 1: Teşvik Türleri

1. Yatırım Teşvikleri
2. İhracat Teşvikleri
3. Üretim Teşvikleri
4. Rekabet gücü artışı verilen teşvikler
5. Yabancı sermayenin ülkeye çekilebilmesi için verilen teşvikler
6. Ekonomik kalkınma teşvikleri
7. Bölgesel kalkınma teşvikleri
8. Yarım kalan tesisleri bitirebilmek için verilen teşvikler
9. Girişim ve girişimcilerin risklerini azaltabilmek amaçlı teşvikler
10. Ar-Ge amaçlı teşvikler
11. Çevre kirliliğinin azaltılabilmesi için verilen teşvikler
12. İstihdam artışına yönelik teşvikler
13. Kalite artışı verilen teşvikler
14. Verimlilik artışı için verilen teşvikler
15. Zor durumdaki kamu kurum ve kuruluşlarının düzlüğe çıkabilmesi için verilen teşvikler
16. Kapasite artışı için verilen teşvikler

Kaynak: Aktan, C. C. (2016). Plütokrasi ve Teşvik Kollamacılık, http://www.canaktan.org/din-ahlak/ahlak/rant-kollama/plutokrasi.htm#_ftn2 (Erişim Tarihi: 04.05.2017).

Teşvik kavramıyla aynı anlamda kullanılmak üzere sübvansiyon, iktisadi amaçlarla yapılan mali yardımlar, doğrudan üreticiye yapılan transfer harcamaları, ucuz krediler, aynı yardımlar gibi kavramlar da kullanılabilir. Bu kavramlar, teşvik amacıyla kullanılarak bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeyi dengesizliklerini ortadan kaldırmak, katma değer sağlayan sektörlerle ivme kazandırmak, rekabet gücünü ve istihdamı arttırmak gibi faydalar sağlanması amaçlanmaktadır. Teşvik, devlet tarafından büyük çoğunlukla özel sektöre verilmektedir. Her ne kadar devlete bir maliyet söz konusuysa da yatırımcılar için bir fırsat ve yarar ortaya çıkmaktadır⁹⁸.

⁹⁸ Tekeli, S., Batmaz, N. (2009). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, s. 47.

Devlet teşviklerinin arkasında kaynakların ülke ekonomisi için en faydalı alanlara yönlendirilmesi yatmaktadır. Teşvikin amacı ekonomi politikası ile paralel olmakla birlikte, esasen temel hedef genel olarak ülkenin ve halkın refah seviyesini yükseltebilmektir. Gelişmiş ülkelerde de kullanılmakla birlikte, daha çok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde çoğunlukla teknolojik gelişimin devamını sağlamak, verimliliği arttırmak ve işsizliği azaltmak için uygulanmaktadır. Buna karşılık az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ise ana amaç yüksek işsizliği düşürmek, yüksek enflasyonu düşürmek, bölgesel kalkınmayı sağlamak, dünya piyasalarına entegre olup küresel piyasalarda rekabet gücünü arttırmaktır⁹⁹.

Hükümetler, yatırım indirimi, gümrük vergilerinden muafiyet, taksitlendirme, ucuz kredi gibi teşvik tedbirleri ile yabancı sermayeyi özendirebilmektedir. Ancak teşvik tedbirleri yabancı sermayenin gelişi için tek başına yeterli değildir. Teşvik tedbirlerinin etkinliğini azaltan bir unsur, tüm devletin belli ölçülerde teşvik tedbirleri uygulamasıdır. Ancak uluslar üstü firmalar teşvik tedbirlerinden ziyade ülkenin ticaret sistemi, uluslararası ekonomik antlaşmalara ne ölçüde katıldığına göre değişiklik göstermektedir¹⁰⁰.

Teşvikler, dünyada özellikle 20. Yüzyıl sonrası dönemde küreselleşme ile birlikte hız kazanmış ve serbest piyasa ekonomilerinde kamunun en önemli düzenleme ve müdahale araçlarından biri haline gelmiştir. Dünyada teşvik uygulamaları 1980 öncesinde yatırımcıları destekleyen politikalar şeklinde yapıyorken, 1980 sonrası dönemde ülkeleri küresel yabancı yatırımcılara cazip hale getirmeye yönelik olmuştur. Özellikle son dönemde gelişmekte olan ülkeler, doğrudan yabancı yatırım politikalarını küresel piyasalarda rekabet gücü kazanma hedefi çerçevesinde şekillendirmektedir¹⁰¹.

Teşvik ve sübvansiyonlar hem yatırım hem üretim hem de ihracat aşamasında verilebilmektedir. Her koşulda kaynak dağılımını değiştirmekte, maliyetleri azaltmakta ve bir ekonomik faaliyeti, diğerlerinden daha karlı hale getirmektedir. Teşvik araçları, ne kadar rasyonel bir şekilde uygulanırsa hedeflenen ekonomik sonuçlara ulaşmak da o denli kolay olmaktadır. Ayrıca teşvik ve sübvansiyon araçları ekonomi politikası olarak

⁹⁹ Arıkan, D. (2006). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım, s. 56.

¹⁰⁰ Karakurt, A. (2008). Küresel Kriz Ortamında Yatırım Teşvikleri, *Ankara Üniversitesi SBE Dergisi*, 65-2, s. 153.

¹⁰¹ Akdeve, E., Karagöl, E. T. (2013). Geçmişten Günümüze Türkiye’de Teşvikler ve Ülke Uygulamaları, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 37, s. 330.

kullanılabilmektedir. Bu araçların kullanımıyla ne gibi etkiler ortaya çıkacağı da tahmin edilebilmektedir. Devlet teşvikleri aşağıdaki şekillerde verilebilmektedir¹⁰²:

- Devletin sağladığı hibe, kredi, hisse katılımı gibi doğrudan finansal araçlar
- Devletin tahakkuk eden herhangi bir gelirinin affedilmesi ya da tahsil edilmemesi
- Devletin genel altyapı dışında kalan hizmetler haricinde mal ya da hizmet temin etmesi
- Devletin bir fona ödemeler yapması ve bu fonun yatırımcıları desteklemesi
- Gelir ya da fiyat desteği verilmesi

Ülkeler arasında önemli bir yarışa konu olan yatırım teşvikleri, kamu harcamalarının artmasına neden olduğundan önemli bir maliyet unsuru haline gelebilmektedir. Ülkelerin böylesine maliyetli bir işe girişmelerinin birçok nedeni bulunmakla birlikte en önemli nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür¹⁰³:

- Cari açığın azaltılabilmesi için yüksek oranda ithalata neden olan malların ülke içerisinde üretilebilmesini sağlamak,
- Rekabet gücünü arttırmak ve katma değer açısından yüksek olan ürünleri üretebilmek,
- Teknoloji transferi,
- Yerel sermayenin gerekli beceriye ve maddi güce sahip olmadığı durumlarda altyapı yatırımlarını gerçekleştirebilmek,
- Ülkede yaşayan vatandaşlar için istihdam imkanlarının sağlanması
- Bölgeler arasındaki kalkınma açısından eşitsizliklerin giderilebilmesi
- Kârlı olmayan bölgelere de yatırımların ulaştırılabilmesi

Herhangi bir ülke potansiyelinin altında yabancı yatırımcı çekiyorsa, ülkenin mevcut durum, dışarıdan daha farklı gözükyorsa, diğer ülkelerdeki gazete, televizyon, pano, dergi vb. araçlara verilecek reklamlarla ülkenin yabancı yatırımlar için bir cazibe merkezi olduğuna ilişkin reklamlar verilebilir. Bu noktada devreye yatırım ajansları girmektedir. Yatırım ortamına ilişkin bilgiler için ise çeşitli uluslararası konferanslarda

¹⁰² Yavuz, 2010, s. 40.

¹⁰³ Karakurt, 2008, s. 155.

dağıtılmak üzere broşürler hazırlanabilir. Yatırım fuarları, sektörel konferanslar gibi faaliyetlerle ülkeye yabancı yatırım çekilmeye çalışılabilir¹⁰⁴.

Doğrudan Yabancı Yatırım teşviklerini üç grupta sınıflandırmak mümkündür. Bunlar; vergisel teşvikler, finansal teşvikler ve diğer teşviklerdir.

2.1.1. Vergisel Teşvikler

Vergisel (Mali) teşvikler, bir firmanın vergi yükünü azaltabilmek için oluşturulan indirimli kurumlar vergisi oranı, vergi tatilleri, hızlandırılmış amortisman, ithalat vergileri istisnası ve ihracatta vergi iadesi gibi uygulamalardır. En sık kullanılan teşvik türü olan mali teşvikler, daha çok finansal teşvik için sınırlı miktarda fona sahip OECD üyesi olmayan ülkeler tarafından uygulanmaktadır. Mali Teşvikleri şu şekilde özetlemek mümkündür¹⁰⁵:

İndirimli Kurumlar Vergisi Oranı Uygulaması: Doğrudan yabancı yatırımcıları çekebilmek için vergi yükünü hafifletmeye yönelik uygulamalardandır. Vergi tatili uygulaması ile birlikte kullanılabilir. Vergi tatili uygulamasında yeni kurulan şirketler, belli bir süre kurumlar vergisi ödeme yükümlülüğünden muaf tutulmaktadır.

Sermaye Oluşumu İçin Sağlanan Teşvikler: Özel yatırım indirimleri, yatırım vergi kredileri ve dağıtılmayan karlara sağlanan istisnalar bu teşvikler kapsamındadır. Özel yatırım indirimi, sermaye maliyetini daha hızlı ve daha fazla gider olarak göstermeye imkân tanımaktadır. Yatırım vergi kredileri, belli niteliği sağlayan harcamanın belli yüzdesi oranında ödenecek vergiden indirilmeye imkân sağlanmaktadır. Dağıtılmayan karlara yönelik istisnalarda ise yatırıma dönüştürülen karların vergiden muaf tutulmasına imkân sağlanmasıdır.

Sınır Ötesi Faaliyetler İçin Azaltılan Engeller: Yabancı yatırımcının kendi ülkesine yapacağı transferlerde indirimli vergi kesintisi, indirimli ithalat vergisi, indirimli gümrük tarifeleri uygulaması ve yabancı yönetici ve çalışanlara düşük gelir vergisi ve sosyal güvenlik primi uygulamalarıdır.

¹⁰⁴ Dumludağ, D. (2006). Doğrudan Yabancı Yatırım Hareketlerinde Yatırım Promosyon Ajanslarının Rolü – Türkiye Örneği, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: XXI, Sayı: I, s. 75.

¹⁰⁵ Şişman, M., Öztürk, O. (2010). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Uluslararası Vergi Rekabeti, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: XXIX, Sayı: II, s. 57.

Diğer Vergi İndirimleri: Kurumsal yatırımcıyı etkileyen vergilerde yapılan indirimlerdir. Günümüzde düşük satış vergisi, düşük KDV ve emlak vergisi gibi uygulamalar diğer vergi indirimleri kapsamında değerlendirilmektedir¹⁰⁶.

Düşük vergi oranı, çoğu zaman doğrudan yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi konusunda gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş ülkelere kıyasla daha kuvvetli bir etkiye sahip olmaktadır. Yabancı sermaye yatırımlarının ev sahibi ülkenin vergi politikasına duyarlıdır. Bu duyarlılık, gelişmekte olan ülkelerde daha yüksektir¹⁰⁷. Ayrıca ülkelerin ulusal vergi politikalarıyla da ilişkilidir. Vergi sisteminin şeffaflığı, vergi düzenlemelerinin istikrarı, çifte vergilendirmenin önlenmesi anlaşmalarının varlığı, vergi tahsilatının kolaylığı, vergi indirim, istisna ve tatilleri gibi konular, önemli mali teşvik kapsamındaki araçlardır¹⁰⁸. Buna rağmen, piyasa değişkenlerinin doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisinin vergi oranından daha yüksek olduğu kabul edilmektedir¹⁰⁹.

Başka bir sınıflandırmaya göre de mali teşvikler kara dayalı, sermaye ve yatırıma dayalı, emeğe dayalı, satışa dayalı, ithalata dayalı, ihracata dayalı, özel harcamalara dayalı, katma değere dayalı ve ülke dışı mali teşvikler olmak üzere 9 farklı grupta incelenebilmektedir:

Kara Dayalı Mali Teşvikler: Kurum kazancını ya da karını arttırmak amacıyla, kurumlar kazancının vergilenmemesi şeklinde uygulanabilmektedir.

Sermaye ve Yatırıma Dayalı Mali Teşvikler: Hızlandırılmış amortisman ve yatırım indirimleri olarak uygulanabilmektedir.

Emeğe Dayalı Mali Teşvikler: İşçi sayısına göre sosyal güvenlik katkı paylarının alınmaması ya da belli bir oranda indirilmesidir.

¹⁰⁶ Şişman, Öztürk, 2010, s. 63.

¹⁰⁷ Muti, J, Grubert, H. (2004). Empirical Asymmetries in Foreign Direct Investment and Taxation, *Journal of International Economics*, 62, p. 347.

¹⁰⁸ Simmons, R. S. (2003). An Empirical Study of the Impact of Corporate Taxation on the Global Allocation of Foreign Direct Investment: A Broad Tax Attractiveness Index Approach, *Journal of International Accounting Auditing and Taxation*, 12, p. 115.

¹⁰⁹ Azemar, J. B. (2008). Tax Competition and FDI: The Special Case of Developing Countries, *Journal of Japanese Int. Economies*, 22, http://isdmaniv-tln.fr/PDF/isdman23/isdman23_Azemar.pdf (Erişim Tarihi: 01.04.2017).

Satışa Dayalı Mali Teşvikler: Ciroya göre kurumlar vergisi oranının düşürülmesi şeklinde uygulanmaktadır.

İthalata Dayalı Mali Teşvikler: Üretim amaçlı kullanılacak makine parçaları, ekipmanlar vs. gibi ürünlerin ithalatında gümrük vergisi muafiyeti şeklinde uygulanabilmektedir.

İhracata Dayalı Mali Teşvikler: İhracata gümrük vergisi indirimi, ihracattan elde edilen gelirden alınan vergide indirim vb. şekillerde uygulanan teşviklerdir.

Özel Harcamalara Dayalı Mali Teşvikler: Pazarlama ve tanıtım faaliyetleri için yapılan harcamalarda gelir vergisi indirimi uygulanmasıdır. Yurtdışı fuarlarına katılım destekleri de bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Katma Değere Dayalı Mali Teşvikler: Üretilen ürünlerde meydana gelen katma değer vergilendirilmemesi olarak ortaya çıkabilmektedir.

Ülke Dışı Mali Teşvikler: Yurtdışında faaliyet gösteren firmalar için vergi indirimi şeklinde uygulanabilmektedir¹¹⁰.

Mali teşvikler, yabancı yatırımcıların ülkeye giriş yapabilmesi için devletin elde etmesi gereken kamusal gelirlerinin bir kısmından vazgeçmesidir. Bu nedenle yatırımcılar için yapması gereken harcamalardan daha az bir harcama yapma anlamına gelmektedir. Dolayısıyla yatırımcıların daha az harcama yaparak yatırım yapabileceği bir ortam oluşması nedeniyle yatırım kararı vermelerinde olumlu etki yaratmaktadır¹¹¹.

Yine mali teşvikler yoluyla dış ticaretten alınan payı arttırmak mümkün olmaktadır. Ülkenin sağlayacağı mali teşvikler, yabancı yatırımcıların ülke içindeki üretim faaliyetlerine yönelmesini sağlayacaktır. Bu da ülkenin üretimde kullanılacak makine parçaları, ekipmanlar vs. gibi üretim elemanlarının ithalinin artmasında, bu ekipmanlar

¹¹⁰ Şener, S. (2008). Yabancı Sermaye, Bursa: Ezgi Kitabevi, s. 57.

¹¹¹ Kaymak, H. (2005). Yabancı Doğrudan Yatırımları Artırmak İçin Teşvikler Gerekli ve / Veya Yeterli mi? *Maliye Dergisi*, Sayı: 149, s. 77.

aracılığıyla yapılan üretim sonucunda da ihracat artışına neden olmaktadır. Dolayısıyla mali teşvikler, ülkenin ihracatına ve ithalatına etki etmektedir¹¹².

Mali teşvikler yoluyla yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi de mümkün olmaktadır. Ülkeler, kısıtlı olan gelirlerini arttırabilmek için yabancı sermayeyi ülkeye çekmek zorundadır. Dolayısıyla ülkenin gelir eksikliği nedeniyle kendi başına yapamayacağı yatırımları, fon fazlası olan yabancı ülkelerden gelecek yatırımcılar vasıtasıyla yaptırması ve ülke ekonomisini canlandırması mümkün olmaktadır¹¹³.

Yine mali teşvikler, ülkedeki işsizlik oranının düşmesine, istihdam artışına olumlu etki yaratmaktadır. Verilen teşviklerle ülke içindeki yatırımların artışı sağlanmakta, ülkedeki çalışan sayısı artmaktadır. Ülkedeki işsizliğin düşmesi ise ekonominin canlanmasına ve refahın artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla yabancı yatırımcıya sağlanan mali teşviklerin ülkedeki istihdama olumlu katkısı bulunmaktadır¹¹⁴.

Mali teşviklerin bu olumlu katkıların yanında yolsuzluğa yol açması gibi olumsuz bir durum da söz konusu olabilmektedir. Özellikle teşviklerin alınabilmesi için fon fazlası olanların siyasi ilişkileri devreye girebilmektedir. Siyasal iktidar ile samimi ikili ilişkileri olanlar, bürokraside lobi faaliyetleri gerçekleştirebilenler, rüşvet vererek teşvikleri elde edebilmektedir. Bu da ülkenin asıl desteklenmesi gereken sektörlerinin göz ardı edilmesine, gerçekten yatırım yaparak üretim yapacak, çalışacaklar yerine üretim yapmadan, sadece teşvik peşinde olanlara verilmesine neden olabilmektedir¹¹⁵.

2.1.2. Finansal Teşvikler

Finansal teşvikler, mali teşvik araçlarından daha az olmakla birlikte kullanılan teşviklerdendir. Finansal teşvikler, genel olarak yatırım destekleri, kredi ve kredi teminatı destekleri, devlet sigortası ve / veya risk sermayesi ortaklığıdır.

¹¹² Yavan, N. (2011). Teşviklerin Sektörel ve Bölgesel Analizi Türkiye Örneği, Ankara: Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, No 27, s. 36.

¹¹³ Erdoğan, A. (2016). Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye Örneği, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s. 59.

¹¹⁴ Erdoğan, 2016, s. 60.

¹¹⁵ Şener, 2008, s. 60.

Yatırım Destekleri: Yatırım projelerinin sermaye, üretim ve pazarlaması maliyetinin karşılanması için uygulanan doğrudan sübvansiyonlardır.

Kredi ve Kredi Teminatı Destekleri: Sübvansiyon edilen krediler ve kredi teminatları ile teminatlı ihracat kredileri bu teşvikler kapsamında değerlendirilmektedir.

Devlet Sigortası ve/veya Risk Sermayesi Ortaklığı: Bir diğer teşvik türü siyasi karmaşa veya ticari olmayan riskler, döviz kuru istikrarsızlığı, devalüasyon gibi belli türdeki risklerin karşılanmasına yönelik uygun primli devlet sigortalarıdır. Kamunun yüksek ticari riskli yatırımlara risk sermayesi katılımı da bu kapsamda değerlendirilmektedir ¹¹⁶.

2.1.3. Diğer Teşvikler

Finansal ve mali teşvikler kapsamına girmeyen teşvikler bu grupta değerlendirilebilir. Diğer teşvik türlerini şu şekilde özetlemek mümkündür.

Düzenleyici İşlemler Yönünden Sağlanan Teşvikler: Yasal düzenlemeler yoluyla çevre, sağlık, güvenlik, iş hayatı standartları gibi konular iyileştirilerek daha iyi bir yatırım ortamı yaratılabilir. Benzer şekilde mevcut durumun yabancı yatırımcının aleyhine değiştirilemeyeceği de hüküm altına alınabilmektedir.

Hizmet Destekleri: Elektrik, su, iletişim ve taşıma gibi altyapı hizmetleri, fiyatının altında yatırımcıya sunulabilmektedir. Ayrıca finansal kaynakların tespiti, yatırım öncesi anlaşmaların hazırlanması, piyasa araştırması gibi konularda da hizmet destekleri sunulabilmektedir.

Pazar Ayrıcalıkları: Yabancı yatırımcılar ile yapılacak tercihli anlaşmalar yoluyla tekel hakkı verilebilmektedir. Ayrıca ithalat kısıtlaması yoluyla rekabete karşı koruma da sağlayabilmektedir.

¹¹⁶ Kaymak, 2005, s. 77.

Döviz Kuru Ayrıcalıkları: Yabancı yatırımcıya özel kur uygulaması, kur riskinin ortadan kaldırılması, kazançların transferinde kolaylık sağlanması gibi teşviklerdir¹¹⁷.

2.2. Türkiye İle Gürcistan Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki Ve Korunması Anlaşmasında Yatırımcıya Sağlanan İmkânlar

Türkiye ile Gürcistan Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması'nda yatırımcılara çeşitli imkanlar tanımlanmıştır. 30 Temmuz 1992 yılında Tiflis, Gürcistan'da imzalanan eski anlaşmada yer alan adil ve eşit muamele hakkı, en çok gözetilen ulus kaydı, transferler, tahkime başvurma ve kamulaştırma ve tazminat hakları 27 Aralık 2016 Tarihli yeni Türkiye ile Gürcistan Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması'nda aynen korunmuştur. Ancak eski anlaşmada yer alan yabancıların çalıştırılmasına dair hükümler, yeni anlaşmada yer almamıştır. Buna göre güncel anlaşmada yatırımcılara sağlanan kolaylıkları şu şekilde açıklamak mümkündür:

2.2.1. Adil ve Eşit Muamele

Türkiye ile Gürcistan arasında imzalanan Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması'nın "Yatırımların Teşviki, Kabulü ve Korunması" başlıklı 3. Maddesinin 3. Fıkrasında adil ve eşit muamele hakkı düzenlenmiştir. Buna göre *"Her bir Akit Tarafın yatırımcılarının yatırımları, diğer Akit Tarafın ülkesinde her zaman adil ve hakkaniyete uygun muamele ile tam koruma ve güvenlik de dâhil olmak üzere, uluslararası hukukun asgari muamele standartlarına uygun bir muameleye tabi tutulur. Akit Taraflardan hiçbirisi, makul olmayan veya ayrımcı tedbirlerle yatırımların yönetilmesine, sürdürülmesine, kullanımına, işletilmesine, faydalanılmasına, genişletilmesine, satışına, tasfiyesine veya elden çıkarılmasına hiçbir şekilde engel olmaz."*

2.2.2. En Çok Gözetilen Ulus Kaydı

Uluslararası hukuktaki "en çok gözetilen ulus kaydı" kaidesi, Türkiye ile Gürcistan Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması'nda da yer almaktadır. Anlaşma'nın "Yatırımların Korunması ve Teşviki" adlı 2. Maddesi'nde *"her bir taraf, kendi ülkesindeki yatırımlara ve onlarla ilgili faaliyetlere, herhangi bir üçüncü ülkenin*

¹¹⁷ Kaymak, 2005, s. 78.

yatırımcılarının yatırımlarına uygulanandan daha az elverişli olmayan koşullarda, ilgili yasaları ve diğer mevzuatına uygun olarak izin verecektir” hükmü yer almaktadır.

Anlaşma’nın “Yatırımlara Uygulanacak Muamele” başlıklı 4. Maddesinin 1. Fıkrasında da ilgili kaideye ilişkin hüküm görmek mümkündür. Buna göre *“Her bir Akit Taraf, diğer Akit Tarafın yatırımcılarının kurulmuş olan yatırımlarının yönetilmesi, sürdürülmesi, kullanımı, işletilmesi, faydalanılması, genişletilmesi, satışı, tasfiyesi veya elden çıkarılmasına ilişkin olarak, kendi yatırımcılarının yatırımları ya da herhangi bir üçüncü ülkenin yatırımcılarının yatırımlarına benzer durumlarda uyguladığı muameleden hangisi, en elverişli ise, bundan daha az elverişli olmayan bir muamelede bulunur”.*

2.2.3. Transferler

Transferler, Türkiye ile Gürcistan arasında imzalanan Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması’nın “Ülkesine İade ve Transferler” başlıklı 8. Maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre;

“Her bir Akit Taraf, diğer Akit Tarafın yatırımcısı tarafından yapılmış bir yatırıma ilişkin bütün transferlerin kendi ülkesinden içeri ve dışarıya serbestçe ve gecikme olmaksızın yapılmasını iyi niyetle garanti eder. Bu gibi transferler, ana sermaye ve yatırımı sürdürmek veya artırmak amaçlı ek meblağlar; gelirler; bir yatırımın tamamının veya bir kısmının satışı veya tasfiyesinden elde edilen meblağlar; 6. Ve 7. maddeler kapsamındaki tazminatlar; yatırımlarla ilgili kredilerden kaynaklanan geri ödemeler ve faiz ödemeleri; bir Akit Tarafın ülkesinde bir yatırım ile ilgili, gerekli çalışma izinlerini almış olan diğer Akit Tarafın vatandaşlarının aldığı maaşlar, ücretler ve diğer ödemeler; ve bir yatırım uyumsuzluğundan doğan ödemeleri içerir.”

Aynı maddenin 2. Fıkrasına göre ise *“Yatırımcı ve ev sahibi Akit Tarafça aksi kararlaştırılmadıkça, transferler; yatırımın yapılmış olduğu serbestçe çevrilebilir para birimi veya herhangi bir serbestçe çevrilebilir para birimiyle, transferin yapıldığı tarihte geçerli olan piyasa döviz kuru üzerinden yapılır.”*

Aynı maddenin 3. Fıkrasında transferlerin kısıtlanması düzenlenmektedir. Buna göre *“Ödemeler ve sermaye hareketlerinin ödemeler dengesi üzerinde ciddi zorluklara*

sebeup olduğu veya sebeup olma riskini taşıdığı istisnai durumlarda, her bir Akit Taraf ayrımcılık yapmamak ve iyi niyeti esas almak kaydıyla geçici olarak transferleri kısıtlayabilir.”

4. fıkrada da transferlerin yapılmasının ertelenmesi ve önlenmesinin koşulları düzenlenmektedir. Buna göre *“İşbu Maddenin 1. ve 2. fıkralarına bakılmaksızın, bir Akit Taraf, vergilere ilişkin yasal önlemlerin icrası, alacaklı haklarının korunması, adli ya da idari yargılama kararlarına veya hükümlerine ya da diğer yasa ve düzenlemelere uyulmasının sağlanmasına ilişkin hakkaniyete uygun, ayrımcı olmayan ve iyi niyet çerçevesinde transferlerin yapılmasını erteleyebilir ve/veya önleyebilir.”*

2.2.4. Tahkime Başvurmak

Tahkime başvurmak, Türkiye ile Gürcistan arasında imzalanan Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması’nın “Bir Akit Taraf ile Diğer Akit Tarafın Yatırımcıları Arasındaki Uyuşmazlıkların Çözümü” başlıklı 10. Maddesinde ve “Akit Tarafların Arasındaki Uyuşmazlıkların Çözümü” başlıklı 12. Maddesinde düzenlenmiştir. Anlaşma’nın 10. Maddesinin birinci fıkrası bu maddenin hangi uyuşmazlıklarda kullanılabileceği¹¹⁸, ikinci fıkrası uyuşmazlıkların bildirimi ve çözümü¹¹⁹, üçüncü fıkrası uyuşmazlıkların çözüm süresi ve çözüm mercileri¹²⁰, dördüncü fıkra tahkimin kesinliği¹²¹, beşinci fıkra tahkime başvuramamanın koşulları¹²², altıncı fıkra, tahkimin yetkisi¹²³,

¹¹⁸ “Bir Akit Taraf ile diğer Akit Tarafın bir yatırımcısı arasındaki, ev sahibi Akit Tarafın işbu Anlaşmadaki bir yükümlülüğünün, yatırımcıyı veya yatırımını kayıp veya zarara uğrattığı iddia olunan ihlaline ilişkin işbu Anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten sonra ortaya çıkmış olan uyuşmazlıklara uygulanır”

¹¹⁹ “Bir Akit Taraf ile diğer Akit Tarafın bir yatırımcısı arasında bu yatırımcının yatırımı ile ilgili olarak çıkan uyuşmazlıklar, yatırımcı tarafından yatırımın yapıldığı Akit Tarafa ayrıntılı bilgi içerecek şekilde yazılı olarak bildirilir. Mümkün olduğu ölçüde, yatırımcı ve ilgili Akit Taraf bu uyuşmazlıkları danışmalar ve müzakereler yoluyla iyi niyetle çözmeye gayret ederler.”

¹²⁰ “Bu uyuşmazlıkların, 2. fıkrada belirtilen yazılı bildirim tarihinden itibaren altı (6) ay içerisinde bu şekilde çözümlenememesi halinde, uyuşmazlıklar yatırımcının seçebileceği üzere: ülkesinde yatırım yapılmış olan Akit Tarafın yetkili mahkemesine; veya İşbu Madde’nin 6. fıkrasında belirtilen şartlara bağlı olarak; “Devletler ile Diğer Devletlerin Vatandaşları Arasındaki Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü Sözleşmesi” ile kurulmuş Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü için Uluslararası Merkez’e (ICSID), veya Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu’nun (UNCITRAL) Talikim Usulü Kurallarının 2010’da revize edilmiş haline göre bu maksatla kurulacak bir ad hoc tahkim mahkemesine, sunulabilir.”

¹²¹ “Yatırımcının uyuşmazlığı işbu Maddenin 3. fıkrasında belirtilen uyuşmazlık çözüm yollarından birine sunduğu andan itibaren, bu yollardan birinin seçimi nihaidir. Bu seçim, uyuşmazlığın taraflarınca aynı veya özdeş iddia konusuna ilişkin uyuşmazlıklar açısından diğer iki uyuşmazlık çözüm yolundan feragat olarak uygulanır.”

¹²² “Yatırımcının iddia olunan ihlali ve iddia olunan kayıp veya zarara uğradığını öğrendiği veya öğrenmiş olması gerektiği tarihten itibaren beş (5) sene geçmiş olması halinde hiçbir uyuşmazlık işbu Madde’nin 3. fıkrasında belirtilen tahkim çözümüne sunulamaz.”

yedinci fıkra tahkimin karar alma mekanizmasını¹²⁴ ve sekizinci fıkra tahkim kararlarının kesinliğini ve bağlayıcılığını¹²⁵ açıklamaktadır.

Akit Taraflar Arasındaki Uyuşmazlıkların Çözümüne İlişkin 12. Maddenin birinci fıkrası uyuşmazlıkların çözümünde iyi niyet ilkesine ilişkindir¹²⁶. İkinci fıkra hakem tayinine ilişkindir¹²⁷. Üçüncü fıkra, hakem atamasının ardından başkan seçiminde yaşanan anlaşmazlıklara ilişkindir¹²⁸. Dördüncü fıkra başkan atamasının teamüllerine ilişkindir¹²⁹. Beşinci fıkra tahkim mahkemesinin süresine ilişkindir¹³⁰. Altıncı fıkra beyanların süresi açıklanmaktadır¹³¹. Yedinci fıkra, tahkim masraflarına¹³², sekizinci fıkra ise bu maddenin

¹²³ “Sadece ev sahibi Akit Tarafın yabancı sermaye ile ilgili kanun ve düzenlemelerine uygun olarak yapılmış ve fiilen başlamış olan yatırım faaliyetlerinden doğrudan kaynaklanan uyuşmazlıklar, Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü için Uluslararası Merkez'in (ICSID) veya işbu Maddenin 3. Fıkrası kapsamında Akit Tarafların üzerinde uzlaştıkları diğer herhangi bir uluslararası uyuşmazlık çözüm mekanizmasının yetkisine tabi olur”.

¹²⁴ “Tahkim mahkemesi kararlarını, işbu Anlaşmanın hükümlerine, uyuşmazlığın tarafı olan ve ülkesinde yatırımın yapıldığı Akit Tarafın kanunlarına ve düzenlemelerine (kanunlar ihtilafına ilişkin kurallar da dâhil olmak üzere) ve her iki Akit Tarafça kabul edilen ilgili uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak alır.”

¹²⁵ “Tahkim kararları uyuşmazlığın tüm tarafları için nihai ve bağlayıcıdır. Her bir Akit Taraf verilen kararları kendi ulusal kanunları çerçevesinde yerine getirir.”

¹²⁶ Buna göre; “Akit Taraflar işbu Anlaşmanın yorumu veya uygulanmasıyla ilgili aralarında çıkan herhangi bir uyuşmazlığa iyi niyet ve iş birliği ruhu içinde hızlı ve hakkaniyete uygun bir çözüm arayacaklardır. Bu bakımdan, Akit Taraflar bu gibi çözümlere varmak için doğrudan ve anlamlı müzakerelerde bulunmayı kabul ederler. Akit Taraflar uyuşmazlığın başladığı tarihten itibaren altı (6) ay içerisinde yukarıda belirtilen yöntemler ile kendi aralarında bir anlaşmaya varamazlarsa, uyuşmazlık, Akit Taraflardan herhangi birinin talebi üzerine, üç üyeli bir tahkim mahkemesine sunulabilir.”

¹²⁷ “Talebin alınmasından itibaren iki (2) ay içerisinde, her bir Akit Taraf bir hakem tayin eder. Tayin edilen bu iki hakem üçüncü bir ülke vatandaşı olan üçüncü hakemi Başkan olarak seçer. Akit Taraflardan herhangi birinin belirtilen süre içinde hakemi atayamaması halinde, diğer Akit Taraf Uluslararası Adalet Divanı Başkanı'ndan atamayı yapmasını talep edebilir.”

¹²⁸ “2. fıkra kapsamında atanmış olan hakemlerin atanmalarından itibaren iki (2) ay içerisinde Başkan seçiminde anlaşmaya varamamaları durumunda, Başkan, Akit Taraflardan birinin talebi üzerine Uluslararası Adalet Divanı Başkanı tarafından atanır.”

¹²⁹ “İşbu Madde'nin 2. ve 3. fıkralarında belirtilen durumlarda, Uluslararası Adalet Divanı Başkanı söz konusu görevi yerine getirmekten alıkonursa ya da Başkan Akit Taraflardan birinin vatandaşı ise, atama Başkan Vekili tarafından yapılacaktır ve Başkan Vekili de bu görevi yerine getirmekten alıkonursa ya da Başkan Vekili Akit Taraflardan birinin vatandaşı ise, atama Akit Taraflardan birinin vatandaşı olmayan en kıdemli Divan üyesi tarafından yapılır”

¹³⁰ “Başkanın seçilme tarihinden itibaren, işbu Anlaşmanın diğer hükümlerine uygun olacak şekilde usul kurallarına yönelik anlaşmaya varmak üzere Tahkim Mahkemesinin üç (3) ay süresi bulunur. Böyle bir anlaşmaya varılamaması halinde, Tahkim Mahkemesi, genel kabul gören uluslararası tahkim usulü kurallarını dikkate alarak, usul kurallarını tayin etmesini Uluslararası Adalet Divanı Başkanından talep eder.”

¹³¹ “Aksi kararlaştırılmadıkça, Başkanın seçildiği tarihten itibaren sekiz (8) ay içerisinde tüm beyanlar yapılır, tüm duruşmalar tamamlanır ve Tahkim Mahkemesi, hangisi daha sonra gerçekleşirse, son beyanların sunulduğu veya duruşmaların bittiği tarihten sonra iki (2) ay içinde karara varır. Tahkim Mahkemesi, nihai ve bağlayıcı olacak kararını oy çokluğu ile alır. Tahkim Mahkemesi, kararlarını işbu Anlaşmayı temel alarak ve uluslararası hukuka uygun olarak alır.”

¹³² “Başkanın, diğer hakemlerin masrafları ve yargılama ile ilgili diğer masraflar Akit Taraflarca eşit olarak ödenir. Bununla birlikte, Tahkim Mahkemesi giderlerin daha yüksek bir oranının Akit Taraflardan biri tarafından ödenmesine re'sen karar verebilir”.

10. Maddeye göre tahkimde olan herhangi bir anlaşmazlık için uygulanamayacağına¹³³ ilişkindir.

2.2.5. Kamulaştırma ve Tazminat

Kamulaştırma ve Tazminat, Türkiye ile Gürcistan Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması'nın "Kamulaştırma ve Tazminat" adlı 6. Maddesi'nde düzenlenmiştir. İlgili maddenin birinci fıkrası kamulaştırma ve millileştirmenin engellenmesine yöneliktir¹³⁴, ikinci fıkra ise tazminata ilişkindir¹³⁵, üçüncü fıkra ise tazminatın para birimi açıklanmaktadır¹³⁶.

2.3. Kanunla Sağlanan Kolaylıklar

Son yıllarda Gürcistan hükümeti, ülkedeki yatırım ortamının iyileştirilmesi için önemli adımlar atmıştır. 2005 yılında kabul edilen yeni Vergi Kanunu'na göre, vergi oranları düşürülmüş ve işletmelerin ve kişilerin ödeyecekleri vergiler miktarı azaltılmıştır. 2006 yılında kabul edilen Gümrük Kanunu, ticareti kolaylaştıran gümrük kategorisi ve ihracat ve ithalat tarifelerinin sayısının azaltılmasını sağlamıştır. Benzer uygulamalar, lisanslama, izinler ve emek düzenleme ve ticaret modu alanında da gerçekleştirilmiştir. Şu anda Gürcistan dünyadaki en liberal yatırım ortamlarından birine sahiptir¹³⁷.

Doğrudan Gürcistan'daki yatırım faaliyetlerini düzenleyen en önemli kanunlar arasında 1996 yılında kabul edilen Yatırım Faaliyetleri Destekleme ve Garantileri Kanunu; 2006 Yılı Yatırımlarına Devlet Desteği Kanunu; Ayrıca 2002'de özelleştirme, arazi edinimi, imtiyazlar, izinler ve lisanslar konusunda yatırımcılarla da ilgilenen kanunlar bulunmaktadır. 1996 Kanunu, yabancı yatırımcılara sağlanacak kolaylıklar konusunda

¹³³ "İşbu Madde, işbu Anlaşmanın 10. Maddesi kapsamında bir tahkim mahkemesine sunulmuş ve hala mahkeme Önünde olan bir uyuşmazlığa uygulanmaz. Bu durum, her iki Akit Taraf arasında doğrudan ve anlamlı görüşmeler yoluna başvurulmasını engellemez."

¹³⁴ "Yatırımlar, kamu yarar gözetilerek, ayrımcı olmayacak biçimde; anında, yeterli ve etkin tazminat ödenerek uygun hukuki usule göre yapılanlar hariç olmak üzere kamulaştırılmaz, devletleştirilemez veya doğrudan ya da dolaylı olarak benzer etkisi olan tedbirlere (bundan sonra kamulaştırma olarak anılacaktır) maruz bırakılamaz."

¹³⁵ "Tazminat, kamulaştırılan yatırımın kamulaştırma işleminin yapıldığı veya kamulaştırma işleminin kamuoyuna duyurulduğu tarihten önceki piyasa değerine eşit olur. Tazminat gecikme olmaksızın ödenir ve 8. Maddede belirtildiği gibi serbestçe transfer edilebilir."

¹³⁶ "Tazminat serbestçe çevrilebilen bir para birimi ile ödenir ve ödenmesinde gecikme olması durumunda uygun bir oranda faiz içerir."

¹³⁷ Gelashvili, M. (2013). State Regulation of Investment Activities in Georgia, *Georgian International Journal of Science, Technology and Medicine*, Volume:5, Number: ½

ulusal rejimi belirlemektedir. Diğer bir deyişle, yabancı yatırımcılar için uygulanan kolaylıklar, Gürcistan vatandaşları ile aynıdır. Kar transferi hakkı, yürürlükteki kanunlarda değişiklik yapılmasının önlenmesi için 10 yıllık bir garanti ve uluslararası uygulamaların uygulanma fırsatı gibi konular hükme bağlanmıştır¹³⁸.

30 Haziran 2006 Tarih ve 3425 Sayılı Gürcistan Yatırım Etkinliğinin Teşviki ve Garantisi Kanunu'nda yabancı yatırımcılar için çeşitli kolaylıklar öngörülmüştür. Kanun'un maddeleri incelendiğinde birinci bölümün genel olarak kanunda geçen kavramların tanımlamaları olduğu görülmektedir. Kanun'un ikinci bölümünde yatırımcıların hakları ve ödevleri açıklanmıştır. Üçüncü bölümde yatırım teşviklerine ve yabancı yatırımların tesciline yer verilmiştir. Dördüncü bölüm yatırım için sağlanan garantilere yer verilmiştir. Bu bölümde yatırımların dokunulmazlığı, tazminatlar, yatırım faaliyetleri kapsamında öngörülen kısıtlamalar ve yasaklamalar, işçi ilişkileri, sosyal güvenlik ve emeklilik hakları, vergilendirme, mülk edinme hakkı, gerçekleşen yatırımların yasal statüsü, savaş gibi olağanüstü hallerde yatırımların güvenliği, anlaşmazlıkların çözümü ve mevzuatta değişiklik yapılmasına ilişkin garantiler açıklanmaktadır.

Kanun'un 2. Bölüm 3. Maddesinde yatırımcıların hakları düzenlenmiştir. Üçüncü maddenin birinci fıkrasında yatırımcıların Gürcü vatandaşları ile aynı haklara sahip olduğu dile getirilmektedir¹³⁹. İkinci fıkra banka hesabı açabilmeye ilişkindir¹⁴⁰. Üçüncü fıkra kredi alabilme¹⁴¹, dördüncü fıkra ise menkul alabilmeye¹⁴² ilişkindir. Beşinci fıkra ise transfer hakkı¹⁴³ açıklanmaktadır. Son olarak altıncı fıkra ise mülkiyet hakkına¹⁴⁴ ilişkindir.

¹³⁸ Gelashvili, 2013.

¹³⁹ "Yatırım ve girişimcilik faaliyetinde yabancı yatırımcının hakları ve garantileri, Gürcistan'ın gerçek ve tüzel kişilerinin haklarından ve teminatlarından daha az olmaz".

¹⁴⁰ "Yatırımcı, Gürcistan topraklarında bulunan bankacılık kurumlarıyla herhangi bir para biriminde cari ve diğer hesap açma hakkına sahiptir".

¹⁴¹ "Yatırımcı, Gürcistan'da bulunan bankacılık ve finansal kuruluşlarda ya da tüzel kişilerin doğal kaynaklarıyla kredi almaya yetkilidir".

¹⁴² "Yatırımcı, Gürcistan'da ve yurtdışında hisse senedi, tahvil ve diğer menkul kıymetler ve mülk edinme hakkına sahiptir."

¹⁴³ "Yabancı yatırımcı, vergilerin ödenmesi ve gerekli ödemeler neticesinde, Gürcistan bankacılık kurumlarındaki piyasa faiz oranlarındaki yatırımlardan kazanılan geliri (geliri) ve yurtdışında sınırsız geri dönüş hakkını elde etme hakkına sahiptir". Bu tür varlıklar şunlar olabilir: Yabancı yatırımlarla kurulmuş bir yatırımın anaparasına yapılan herhangi bir katkı; Herhangi bir kar ve temettü, ayrıca yabancı yatırımın tamamı veya kısmen satışı sonrasında kalan varlıklar; Sözleşmeye dayalı (borç dâhil) yükümlülüklerle ilişkili harçlar; Doğal kaynaklar, telif hakkı, patentler.

¹⁴⁴ "Yabancı bir yatırımcı mülkiyetini elinde bulundurma hakkına sahiptir."

Kanun'un 4. Bölüm 7. Maddesi yatırımların garantisine ilişkindir. Buna göre *"Yatırım, yürürlükteki Gürcistan mevzuatı uyarınca tamamen ve koşulsuz olarak korunacaktır."*

Kanun'un 4. Bölüm 8. Maddesi tazminatlara ilişkindir. 8. Maddenin 2. Fıkrasına göre *"Tazminat herhangi bir gecikme olmaksızın ödenir ve ayrıca, yatırımcının talep tarihinden itibaren tazminat bedelinin ödenmesine kadar olan zararını da kapsar."* Aynı maddenin 3. Fıkrasında ise tazminatın transferi açıklanmıştır. Buna göre *"Yabancı bir yatırımcı, tazminatın toplamını Gürcistan'daki bir bankacılık kurumunda piyasa faiz oranına çevirme ve serbestçe yurtdışına geri gönderme hakkına sahiptir."*

Gürcistan'da yatırımlarla ilgili bir diğer kanun 13 Temmuz 2006 Tarih ve 3424 Sayılı Yatırımların Desteklenmesi Kanunudur (Law of Georgia on State Support for Investments). 2006 Yatırımlarına Devlet Desteği Kanunu (2006 Kanunu), yatırımların desteklenmesi prosedürlerini iyileştirmeye yönelik bir girişimdir. Bu 2006 Kanununa göre, Gürcistan Ulusal Yatırım Ajansı, idari makamlardan izinlerin verilmesi sürecinde yatırımcıların temsilcisi olmalıdır. Bu hizmetler için Ajans, Ekonomik Kalkınma Bakanlığınca belirlenecek harç ve miktarı almaktadır. 8 milyon Gürcistan Larisi (GEL)'den fazla yatırım veya 2 milyon GEL'in üzerinde Gürcistan'ın dağlık bölgelerindeki yatırımlar gibi "özel önemdeki yatırımlar" için herhangi bir ücret alınmamaktadır. Kanun aynı zamanda ön lisansların ve izinlerin verilmesine ilişkin usulleri açıklamaktadır. Ayrıca Gürcistan Ulusal Yatırım Ajansı'nın yetkisini ve belediyelerin ve devlet yetkililerinin yatırımcıları prosedürlere zamanında tanıtan yükümlülüklerini açıkça belirtmektedir. Ancak uygulamada birtakım problemler ortaya çıkmıştır. Çünkü özel yatırım statüsünün verilmesine ilişkin prosedürler belirsizliğini korumaktadır. Kanun'un bazı hükümleri bu süreci özellikle yabancı yatırımcılar için daha az çekici hale getirmesi nedeniyle ikincil mevzuatın geliştirilmesi gerekmiştir¹⁴⁵.

2006 Kanunu'nun 2. Maddesi, kanunun kapsamına ilişkindir. Buna göre kanun *"Gürcistan topraklarında yapılan ve kullanılan tüm yabancı ve yerli yatırımlar için geçerlidir", "özel öneme sahip yatırımları teşvik etmek için özel normları ve ek destek önlemlerini belirler" ve "öngörülen haklar, tüm gerçek ve tüzel kişiler için geçerlidir."*

¹⁴⁵ Gelashvili, 2010.

3. Madde, Gürcistan Ulusal Yatırım Ajansı ile ilgilidir. 3. Maddenin 1. Fıkrasına göre *“Gürcistan Hükümeti, yatırımlar için devlet desteği sağlayacaktır”*. 2. Fıkraya göre ajans, *“devletin yatırım desteği ile ilgili konularda Gürcistan Hükümeti’ni temsil edecektir”*.

Aynı maddenin 3. Fıkrası yatırımcı temsiline ilişkindir. Buna göre *“Ajans, idari organlar ve diğer kişilerle ilişkilerde bir yatırımcı temsil etme yetkisine sahiptir. Bu amaçla yatırımcı ile Ajans arasında bir sözleşme yapılır; Sözleşme temsilciliği belirleyecektir. Ajans ve yatırımcı arasında imzalanan sözleşme uyarınca, Ajans yatırımcıya gerekli tüm lisansları ve / veya yatırım faaliyetlerine izin verme veya diğer temsilci güçleri kullanma konusunda yardımcı olacaktır. Kurum, yatırımın özel bir öneme sahip olduğu durumlar haricinde, ücret karşılığında yukarıdaki yetkileri kullanacaktır. Hizmet bedeli, Kurum Denetleme Kurulu ile mutabık kalınarak belirlenir. Özel önem taşıyan yatırımlar, servis ücretinden muaftır.”*

Aynı maddenin 4. Fıkrası temsil otoritesine ilişkindir. Buna göre, *“Ajansın temsil otoritesi yatırımcıyı doğrudan veya başka bir temsilci vasıtasıyla idari organlarla ilişkilendirmekle sınırlamaz.”*

Kanun’un 4. Maddesi yatırımcının haklarını düzenlemektedir. 4. Maddenin 1. Fıkrasına göre bir yatırımcı *“ajans vasıtasıyla herhangi bir lisans ya da iznin verilmesini, ajans aracılığıyla mülk edinimi ile ilgili prosedürlerin yerine getirilmesini, mülk edinimi ve yatırımlarına ilişkin lisans ya da izin ile ilgili bilgi verilmesini talep edebilir”*. 2. Fıkroda ise bu haklar garanti altına alınmıştır. Buna göre *“bu hakların kullanılmasını sağlamak için, idari organlar, Ajans ve yatırımcılar ile iş birliği yapmakla yükümlüdür.”*

Kanunun 9. Maddesi özel öneme sahip yatırımları tanımlamaktadır. 9. Maddenin 1. Fıkrasına göre *“toplam 8 milyon GEL’ den fazla yatırım yapmak isteyen ya da ülke ekonomisinin ve altyapısının geliştirilmesi üzerinde önemli bir etkiye sahip işlevsel ve stratejik bir yatırımı gerçekleştirecek yatırımcılar, Gürcistan Hükümeti’nden bu yatırıma “özel öneme sahip yatırım statüsü” verilmesini talep edebilir”*.

Aynı maddenin 2. Fıkrasına göre *“dağlık bölgede 2 milyon GEL’ den fazla yatırım yapmak isteyen ya da ülke ekonomisinin ve altyapısının geliştirilmesi üzerinde önemli bir*

etkiye sahip işlevsel ve stratejik bir yatırımı gerçekleştirecek yatırımcılar, Gürcistan Hükümeti'nden bu yatırıma "özel öneme sahip yatırım statüsü" verilmesini talep edebilir".

3. Fıkraya göre bu statü, *"Gürcistan Hükümeti'nin kararnamesi ile verilir"*.

10. madde bu statünün verilmesi esaslarını düzenlemektedir. 10. Maddenin 1. Fıkrasına göre *"bir yatırımcı, bir yatırımı yapmadan önce yaptıktan sonra bu statü için başvurabilmektedir"*. 2. Fıkraya göre *"bu statünün verilmesi için Gürcistan Hükümeti'ne ayrıntılı bir plan ve yatırım başvurusu sunulmalıdır"*.

Aynı maddenin 3. Fıkrasına göre bu statü, başvuru tarihinden sonra 1 ay içerisinde verilmektedir. Gerektiği durumlarda 1 aylık süre uzatılabilmektedir. Uzatılması halinde yatırımcıya bilgi verilmektedir. Ancak uzatıldığına dair bir bilgi verilmeksizin 1 ay sonunda herhangi bir kararname yayınlanmazsa, statünün reddedilmesi söz konusu olacaktır. 4. Fıkra bu statü verildiği takdirde Gürcistan Hükümeti ve yatırımcı arasında halka açık bir sözleşme yapılması hükmüne bağlanmıştır. 5. Fıkraya göre yatırımcı, bu özel statü verilir verilmez sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirebilmek için yatırım tutarının yüzde 2'si kadar bir teminat yatırmakla yükümlüdür. 6. Fıkraya göre Ajans, sözleşme hükümlerinin yerine getirilmesini Gürcistan Hükümeti adına denetleyerek raporların Hükümet'e gönderilmesi zorunluğunu düzenlemektedir. 7. Fıkra ajansın özel öneme sahip yatırımları kayıt altına alacağı hükmolunmuştur. 8. Fıkra ise Gürcistan Hükümeti'nin statü verme prosedürünü ayrıntılı olarak belirleme hakkına vurgu yapılmıştır.

12. madde, statünün sona ermesine ilişkin hükümleri içermektedir. 12. Maddenin 1. Fıkrasına göre *"Gürcistan Hükümeti tarafından belirlenen süre boyunca yürürlükte kalacaktır"*. 2. Fıkra, sözleşme hükümlerine uyulmaması halinde statünün iptalini öngörmektedir. 3. Fıkraya göre *"Statünün kaldırılması, verilen lisansların ve izinlerin (ön lisanslar ve izinler de dahil olmak üzere) iptalini gerektirmez. Herhangi bir lisans / izin, Gürcistan mevzuatında öngörülen biçimde iptal edilmezse yürürlüğe girecektir"*. 4. Fıkraya göre *"Yatırımcı sözleşmenin koşullarını yerine getirirse, işbu Yasanın 10. maddesinde belirtilen teminat tutarını gecikmeksizin yatırımcısına iade edecektir"*. 5. Fıkraya göre *"Statü iptal edilirse, işbu Yasanın 10. maddesinde belirtilen teminat tutarı Devlet Bütçesine aktarılır"*.

14. maddeye göre “Söz konusu yatırım faaliyetinin başladığı zamana bakılmaksızın, kişinin faaliyetleri bu Yasa ile uyumlu olması ve başvuru tarihinden itibaren sürmekte olması koşuluyla, herhangi bir kişi bu Yasa uyarınca hakları kullanabilmek için Gürcistan Hükümetine başvurabilir.”

Yatırımcılara kanunlarla getirilen kolaylıkların uygulanması amacıyla oluşturulan birtakım kamu kuruluşları ve programları da bulunmaktadır. Bu kuruluş ve programlar arasında Gürcistan İş birliği Fonu, Gürcistan Enerji Geliştirme Fonu, Ucuz Tarım Kredisi Programı, Gürcistan’da Üretim Programı yer almaktadır.

2.4. Gürcistan’da Uygulanan Yatırım Teşvikleri ve Yatırımcıya Sağlanan Kolaylıklar

2013 yılında Gürcistan’da yabancı yatırımları teşvik etmek amacıyla Gürcistan İş birliği Fonu (GCF) kurulmuştur. GCF ile Gürcistan’ın en hızlı büyüyen endüstrileri ve sektörlerinde fırsatlara özel bir sermaye yapısıyla benzersiz bir erişim imkânı sunmak amacıyla Gürcistan GSYH’sinin yaklaşık yüzde 38’ine tekabül eden 6 milyar USD’lik özel yatırım fonu oluşturulmuştur. GCF, offshore kayıtlı olup ek sermaye bulmayı amaçlamaktadır. Fonun yaklaşık yüzde 80’lik bölümü beş yıl içerisinde (2013-2018 yılları arasında) Gürcistan’a yerel yatırım yapmak amacıyla kullanılacaktır. Geri kalan yüzde 20’lik kısım ise yabancı yatırımcıya ayrılmıştır. Bu fonun kullanılacağı öncelikli alanlar, Enerji, Turizm ve Gayrimenkul, Tarım ve Lojistik ve imalat sektörleridir. Buna göre Enerji Sektörüne 3 milyar USD, Turizm ve gayrimenkul sektörüne 1 milyar USD, tarım ve lojistik sektörüne 500 bin USD, imalat sektörüne 1,5 milyar USD ve diğer sektörlerle de 500 bin USD’ye kadar bir yatırım öngörülmektedir¹⁴⁶.

Gürcistan’da enerji sektörüne yatırım yapacaklar için kurulan bir diğer fon GEDF’dir. (Gürcistan Enerji Geliştirme Fonu – Georgian Energy Development Fund). Bu fon %100 devlet mülkiyetinde bir anonim şirkettir. Yönetim hakları Gürcistan Enerji Bakanlığı’ndadır. GEDF’nin misyonu, projelerin geliştirilmesi ve etkin kullanımı yoluyla ülkenin enerji potansiyelini gerçekleştirmesini ve uygun yatırımların alınmasını teşvik etmektir. Fonun ana hedefi, yenilenebilir enerji kaynaklarını araştırmak ve gelişimini sağlamaktır. Bu hedefe ulaşmak için ön araştırma çalışmalarının yapılması, projelerin ön fizibilite değerlendirmelerinin yapılması, ön çevresel etki değerlendirmesi ve yatırımcı

¹⁴⁶ <https://www.export.gov/article?id=Georgia-Openness-to-Foreign-Investment> (Erişim Tarihi: 29.04.2017).

bulma ve mevcut projelere ilgi uyandırma faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Yatırımcı, fonla anlaşmaya vardığı ölçüde fondan, inşaat ve ruhsat alma hakkı dahil olmak üzere inşaat için gereken tüm belgelerin hazırlanması, tasarım organizasyonunu bulunması ve tamamlanmış inşaat projesinin satın alınması, ön proje şematik işleme veya ön fizibilite çalışma raporunun hazırlanması ve inşaat sürecinin izlenmesi hizmetlerini alabilmektedir¹⁴⁷.

2016 yılından bu yana, Gürcistan'da ülkenin en gelişmiş kentleri olan Tiflis ve Batum şehirleri haricindeki bölgelerde otel endüstrisinde yer alan girişimcilere Gürcistan'ın tüm bölgelerinde finansal ve teknik yardım sağlanmaktadır. Bu amaçla ilk 2 yıl, yıllık 300 bin GEL ile sınırlı olmak üzere franchise ücretleri hükümet tarafından karşılanmaktadır. Yine GEL cinsinden kredilerde yüzde 10 faiz desteği, USD/EUR cinsinden kredilerde ise yüzde 8 faiz desteği sunmaktadır. Bu destek 2 yılı kapsamaktadır. Bu desteğin uygulanması için minimum 500 bin GEL (ya da eşdeğer USD/EUR karşılığı) kredi kullanılmalıdır. Devlet, ilk 4 yıl kredi kullanımı için teminat desteği de sunmaktadır. Uluslararası franchise sözleşmesi kullanan şirketler için maksimum kredi miktarı 5 milyon GEL (ya da karşılığı USD / EUR), kullanmayan şirketler için ise maksimum 1 milyon GEL (ya da karşılığı USD / EUR)'dir¹⁴⁸.

Bir diğer teşvik, Gürcistan'ın tatil cennetleri olan Anaklia ve Kobuleti bölgesi için otel kurmak isteyen girişimcilere verilmektedir. Bu bölgede otel inşası için araziler 1 GEL gibi sembolik bir ücrete yatırımcıya verilmektedir. Otel faaliyetleri 2026 yılına kadar kar ve gayrimenkul vergilerinden muaf tutulmaktadır. 80'in üzerinde odası bulunan oteller için ücretsiz casino lisansı sunulmaktadır. Elektrik, su, gaz gibi altyapı hizmetleri hükümet tarafından sağlanmaktadır¹⁴⁹.

Deniz limanı olan Poti'de, üçüncü büyük şehir olan Kutaisi'de, başkent Tiflis'te olmak üzere toplam 4 büyük Serbest Ticaret Bölgeleri bulunmaktadır. Serbest bölgede faaliyet gösteren firmalar, ihracat için mal üretirse çalışanların maaşlarından ödenen yüzde 20'lik gelir vergisi haricindeki tüm vergilerden muaf tutulmaktadır. Eğer serbest bölgede

¹⁴⁷ <http://www.investingeorgia.org/en/keysectors/access-to-finance/government-funds> (Erişim Tarihi: 30.04.2017).

¹⁴⁸ <http://www.investingeorgia.org/en/keysectors/access-to-finance/government-incentives> (Erişim Tarihi: 30.04.2017).

¹⁴⁹ <http://www.investingeorgia.org/en/keysectors/access-to-finance/government-incentives> (Erişim Tarihi: 30.04.2017).

üretileen ürünler, Gürcistan’da satışı yapılacaksa KDV yüzde 4 olarak uygulanmaktadır. Serbest bölgeler özel bir şirket tarafından işletilmektedir. Yatırımcılar bu özel şirketten alan kiralamak durumundadır¹⁵⁰.

Tarımın gelişimi için 2013 yılında Tarım Bakanlığı tarafından Ucuz Tarım Kredisi Projesi başlatılmıştır. Kredi faiz ödemelerinin bir kısmı Tarım Bakanlığı’na bağlı Tarımsal Projeler Yönetimi Ajansı (Agriculture Projects Management Agency- APMA) tarafından sübvance edilmektedir. Ucuz tarım kredisi programı kapsamında iki çeşit kredi kullanılmaktadır.

- Sermaye varlıkları kredisi (12 bin – 600 bin USD) normal kredi oranları Yüzde 12-15 iken APMA kredisinin faiz oranı yüzde 11’dir.
- İşletme sermayesi kredisi (2 bin – 100 bin GEL), normal kredi oranları yüzde 14-15 iken, APMA kredisinin faiz oranı yüzde 8’dir.

Minimum piyasa değeri 200 bin USD olan yeni tarım işleme fabrikaları, toplam 500 bin GEL ve toplam proje tutarının yüzde 40’ı olmak üzere APMA’dan hibe alabilmektedir. Ancak hibenin yalnızca arazi ve binalar hariç olmak üzere sermaye varlıklarının satın alınması ve/veya eğitim ve teknoloji uygulamaları için kullanılması şartı bulunmaktadır. Buna ek olarak fabrika yerel hammadde ve işçilik kullanmak durumundadır. Proje yalnızca buğday unu, şarap ve alkollü içeceklerin üretimi hariç olmak üzere ve belli bölgelerde destek sunmaktadır¹⁵¹.

Bir diğer yatırım teşviki olarak addedilebilecek program, Gürcistan devleti tarafından 2014 yılında “Gürcistan’da Üretim” (Produce in Georgia) adıyla ilan edilmiştir. Program, girişimciliği geliştirmek ve desteklemek, yeni teşebbüslerin yaratılmasını teşvik etmek ve ülkeye ihracat potansiyelini ve yatırımını artırmayı amaçlamaktadır. Program, Gürcistan Ekonomi ve Sürdürülebilir Kalkınma Bakanlığı tarafından Girişimcilik Geliştirme Ajansı, Ulusal Devlet Mülkiyet Ajansı ve Gürcistan Teknoloji ve Yenilik Ajansı aracılığıyla koordine edilmektedir. Proje kapsamında finansmana erişim, gayrimenkullere erişim ve teknik alanlarda destekler sunulmaktadır. Bu program ile

¹⁵⁰ <http://www.investingorgia.org/en/keysectors/access-to-finance/government-incentives> (Erişim Tarihi: 30.04.2017).

¹⁵¹ <http://www.investingorgia.org/en/keysectors/access-to-finance/government-incentives> (Erişim Tarihi: 30.04.2017).

devlete ait taşınmaz mallar, bir girişimciye ücretsiz olarak sunulmaktadır¹⁵². Produce in Georgia programı dahilinde 2016 yılı itibarıyla 220 proje desteklenmiş, toplamda 10 bin 75 kişilik yeni istihdam sağlanmıştır. 493 milyon 310 bin GEL’lik yatırım yapılmış ve 266 milyon 390 bin GEL’lik kredi kullanılmıştır. Küçük ve orta ölçekteki işletmelere ait 3205 proje seçilmiş, 8880 kişi eğitime katılmış, 5464 kişilik istihdam yaratılmıştır. Toplamda 4876 girişimci finansmana erişebilmiştir. Otel endüstrisinde ise 15 proje desteklenmiş, toplam 29 milyon 400 bin GEL’lik yatırım yapılmıştır. 452 kişilik yeni istihdam sağlanmış, 432 yeni otel odası kapasitesi yaratılmıştır¹⁵³.

2.5. Gürcistan’da Yatırım İklimi

Gürcistan Ulusal Yatırım Ajansı’nın 2016 yılında yayınladığı “Gürcistan’da Yatırım Ortamı ve Yatırım Fırsatları 2016” raporunda Gürcistan’ın yatırım iklimi, yabancı yatırımcıların bilgisine sunulmuştur. Raporda Gürcistan’ın yabancı yatırımcılar için yatırım iklimi konusundaki avantajları şu şekilde sıralanmıştır:

- Politik olarak istikrarlı bir yatırım destinasyonu
- Etkin, iş yanlısı ve yolsuzluklardan arındırılmış bir hükümet
- Serbest ticaret anlaşmaları ile büyüyen Pazar fırsatları
- Rekabetçi işgücü ve enerji maliyetleri
- Bölgeye giriş kapısı niteliğindeki coğrafyası
- Sağlam ödemeler dengesi
- Stabil bankacılık sektörü
- Dünyanın en güvenli 16. Ülkesi olması.

Gürcistan, uluslararası derecelendirme kuruluşları olan Fitch’de BB – Stabil, Standard&Poor’s’da BB – Stabil ve Moody’s’de Ba3 Stabil kredi notuna sahiptir.

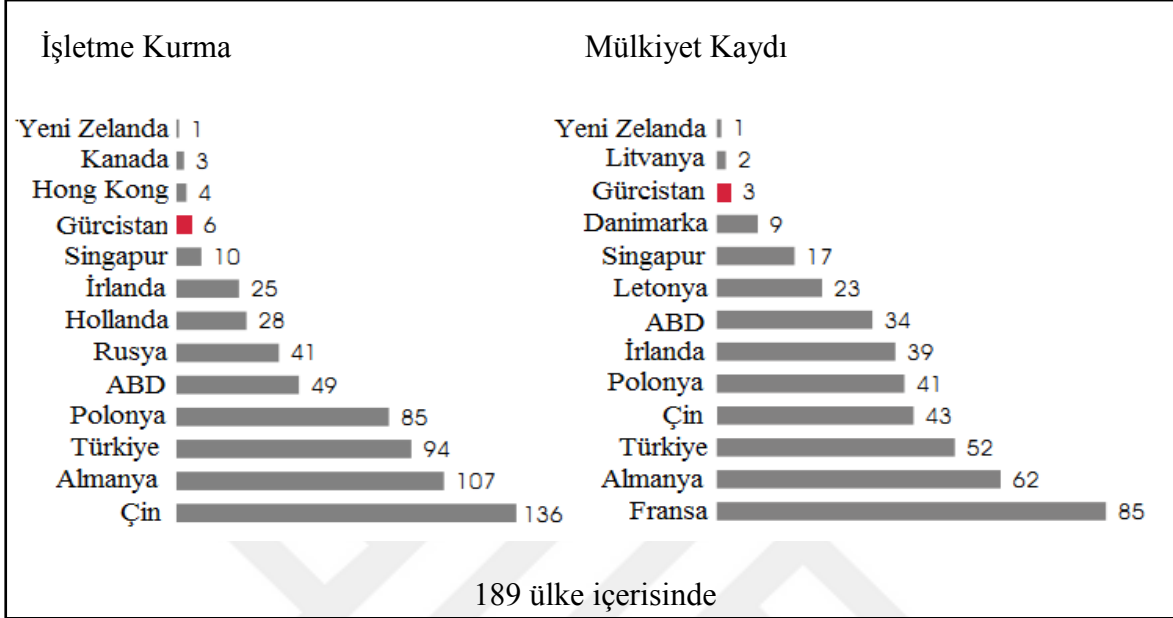
Gürcistan, işletme kurma ve mülkiyet kaydı konularında dünyanın önde gelen ülkeleri arasındadır. İşletme kurma kolaylığı konusunda 189 ülke içerisinde 6. Sıradadır. Bu sıralama ile Çin, Almanya, ABD, Rusya ve Hollanda gibi gelişmiş ülkeleri ve

¹⁵² <https://www.export.gov/article?id=Georgia-Openness-to-Foreign-Investment> (Erişim Tarihi: 29.04.2017).

¹⁵³ Enterprise Georgia Yıllık Raporu (2016).

<http://enterprisegeorgia.gov.ge/files/document/1938313d7f039122cb076f052ed0aef7.pdf> (Erişim Tarihi: 01.05.2017).

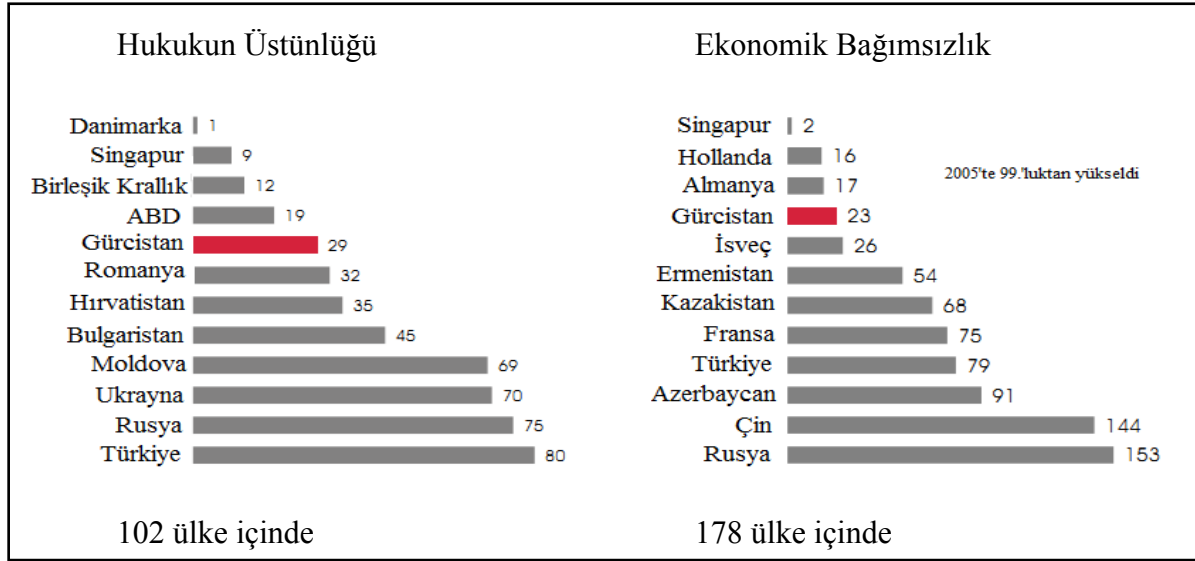
Türkiye'yi geride bırakmıştır. Aynı şekilde mülkiyet kaydı konusunda da 189 ülke içinde 3. Sıradadır. Bu sırayla Fransa, Almanya, Çin, ABD gibi gelişmiş ülkeleri ve Türkiye'yi geride bırakmıştır.



Şekil 1: İşletme Kurma ve Mülk Edinme İndeksleri

Kaynak: Gürcistan'da Yatırım Ortamı ve Yatırım Fırsatları 2016 Raporu, https://www.investingeorgia.org/en/ajax/downloadFile/856/Investment_Climate_and_Opportunities_in_Georgia_2016 (Erişim Tarihi: 01.05.2017).

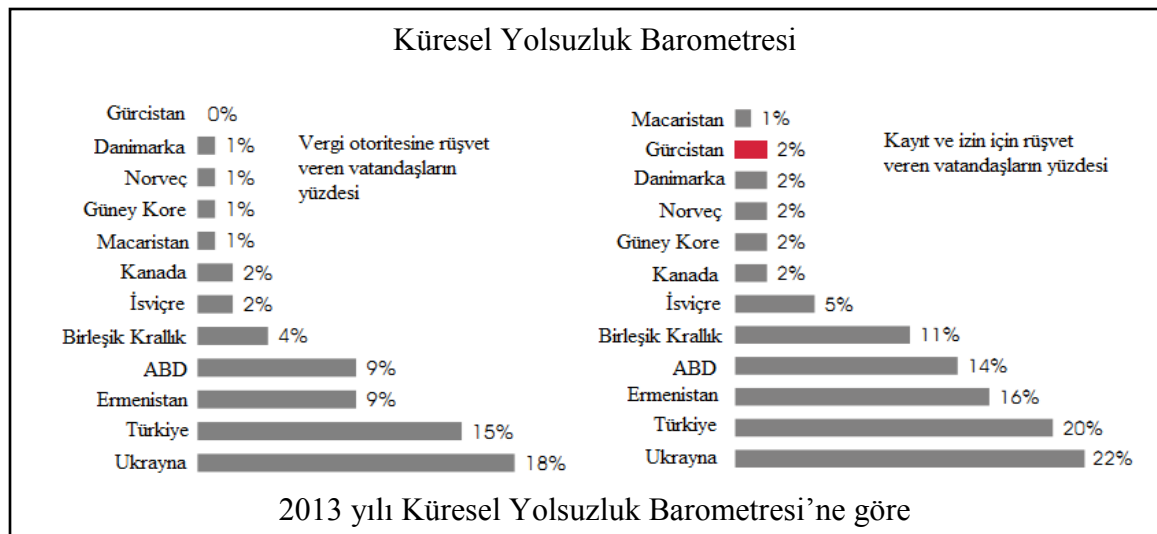
Benzer şekilde hukukun üstünlüğü ve ekonomik bağımsızlık konularında da sıralamada yukarılarda bulunmaktadır. Hukukun üstünlüğü konusunda Türkiye ve Rusya'yı geride bırakarak 102 ülke içerisinde 29. Sırayı almıştır. Ekonomik bağımsızlık konusunda da 178 ülke içerisinde 2005 yılında 99. Sıradayken, 23. Sıraya yükselmiştir. Bu alanda da Çin, Rusya, Türkiye ve Fransa gibi ülkeleri geride bırakmıştır.



Şekil 2: Hukukun Üstünlüğü ve Ekonomik Bağımsızlık İndeksleri

Kaynak: Gürcistan'da Yatırım Ortamı ve Yatırım Fırsatları 2016 Raporu, https://www.investingorgia.org/en/ajax/downloadFile/856/Investment_Climate_and_Opportunities_in_Georgia_2016 (Erişim Tarihi: 01.05.2017).

Yatırım iklimi açısından bir diğer önemli unsur yolsuzluktur. Vergi otoritelerine rüşvet veren vatandaşlar Ukrayna'da tüm vergi mükelleflerinin yüzde 18'i kadarken, Gürcistan'da bu oran 0'dır. Rüşvet probleminin olmadığı Gürcistan; Danimarka, Norveç, Güney Kore, Kanada, İsviçre, Birleşik Krallık ve ABD gibi dünyanın en müreffeh ülkelerini bile bu alanda geride bırakmayı başarmıştır. Mülkiyetin kaydı için rüşvet veren vatandaşların oranında ise Gürcistan, yine en yukarılardadır. Yüzde 2'lik rüşvet veren oranı ile Gürcistan, Danimarka, Norveç, Güney Kore, Kanada, İsviçre, Birleşik Krallık ve ABD gibi ülkeleri geride bırakmayı başarmıştır.



Şekil 3: Küresel Yolsuzluk Barometresi

Kaynak: Gürcistan'da Yatırım Ortamı ve Yatırım Fırsatları 2016 Raporu, https://www.investingorgia.org/en/ajax/downloadFile/856/Investment_Climate_and_Opportunities_in_Georgia_2016 (Erişim Tarihi: 01.05.2017).

Gürcistan'ın 32 ülke ile karşılıklı yatırım anlaşmaları bulunmaktadır. Ayrıca 1992'den beri ICSID (International Center for Settlement of Investment Disputes – Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Uyum Merkezi)'nin bir üyesidir. Türkiye, Rusya, Ukrayna ve Kazakistan ile Serbest Ticaret Anlaşması bulunmaktadır. Avrupa Birliği ile Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşması 27 Haziran 2014'te imzalanmıştır. Dünya Ticaret Örgütü'nün üyesidir. Gümrük işlemleri 15 dakika gibi rekor bir sürede tamamlanmaktadır.

Ülkede kurumlar vergisi yüzde 15, gelir vergisi ise yüzde 20'dir. KDV yüzde 18, ithalat vergisi türe göre yüzde 0, yüzde 5 ya da yüzde 12 olarak alınmaktadır. Emlak vergisi ise yüzde 1'dir. Sosyal güvenlik vergisi, sermaye kazancı vergisi, servet vergisi ve miras vergisi bulunmamaktadır. 52 ülke ile çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları bulunmaktadır.

Gürcistan'da 2010 yılında yüzde 16,3 olarak gerçekleşen işsizlik oranı 2016 itibariyle yüzde 12,4 düzeyindedir. İşsizlerin yarısı 20-34 yaş aralığındadır. Dolayısıyla genç işsizlerin oranı çok yüksektir. 2015 yılında ortalama maaş 410 USD olarak gerçekleşmiştir.

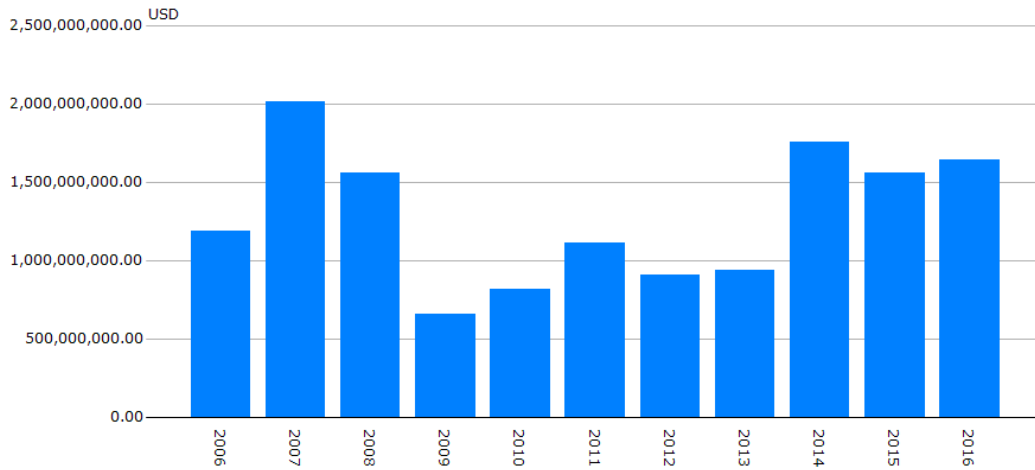
2.6. Gürcistan'a Yapılan Yabancı Yatırımların Mevcut Durumu

Gürcistan'a yapılan doğrudan yabancı yatırımların mevcut durumu incelendiğinde 2006 yılında 1 milyar 190 milyon dolar olan doğrudan yabancı yatırımların bir sonraki yıl 2 milyar dolar seviyesine çıktığı görülmektedir. 2008 yılında 1,5 milyar seviyesine gerileyen yabancı yatırımlar, 2009 yılı sonunda, küresel çapta yaşanan ekonomik kriz sonucunda 658 milyon dolar seviyesine gerilemiştir. Ardından kademeli ve dalgalı bir şekilde büyüyen yabancı yatırımların miktarı, 2016 yılsonu itibariyle 1,650 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Yabancı yatırımlar en yüksek seviyesine 2007 yılında 2 milyar dolar seviyesini aşarak ulaşmıştır. En düşük ise 2009 yılında yaklaşık 660 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Çizelge 2'de Gürcistan'a yapılan doğrudan yabancı yatırımlar görülmektedir. Şekil 4'te ise veriler grafik olarak görülmektedir.

Çizelge 2: Gürcistan'da Doğrudan Yabancı Yatırımlar (USD) (2006-2016)

DYY	Q I	Q II	Q III	Q IV	Toplam
2006	146.0	306.9	280.7	456.7	1 190 374 602
2007	421.4	401.5	489.1	702.9	2 014 841 555
2008	537.7	605.4	134.7	286.2	1 563 962 425
2009	114.0	177.2	173.2	194.0	658 400 593
2010	166.5	208.3	225.6	214.1	814 496 572
2011	209.7	248.3	316.6	342.6	1 117 244 149
2012	261.2	217.7	199.0	233.7	911 564 257
2013	252.3	207.9	254.8	226.9	941 902 625
2014	309.5	196.2	726.0	526.7	1 758 422 927
2015	291.5	462.7	483.2	327.1	1 564 499 768
2016	388.9	457.7	468.5	330.3	1 645 368 566

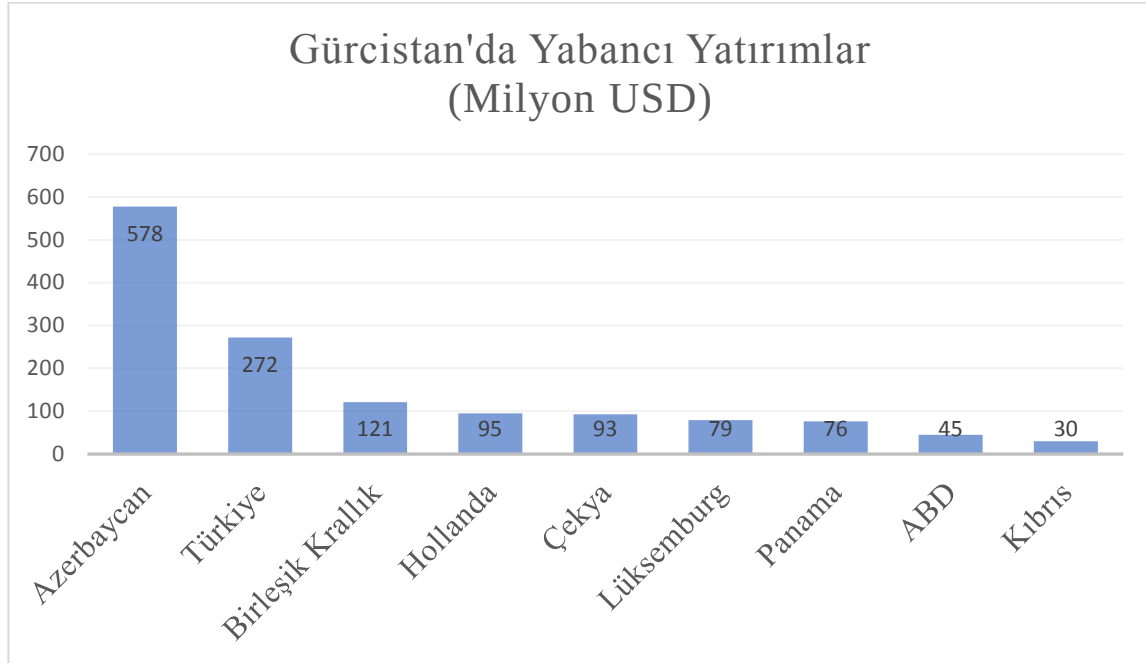
Kaynak: Gürcistan İstatistik Kurumu (National Statistics Office of Georgia) Verileri



Şekil 4: Gürcistan'da Doğrudan Yabancı Yatırımlar (2006-2016)

Kaynak: Gürcistan İstatistik Kurumu (National Statistics Office of Georgia) Verileri

Gürcistan'a yapılan yabancı yatırımların ülkelere göre dağılımları incelendiğinde, en çok yabancı yatırımı 578 milyon dolar ile Azerbaycan ve 272 milyon dolar ile Türkiye'nin yaptığı görülmektedir. Bu iki ülke Gürcistan ile sınır komşusudur. Diğer ülkeler incelendiğinde ise dış yatırımların çoğunlukla Avrupa'dan geldiği gözlemlenmektedir. Birleşik Krallık 121 milyon dolar, Hollanda 95 milyon dolar, Çekya 93 milyon dolar, Lüksemburg 79 milyon dolar ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi 30 milyon dolarlık yatırım gerçekleştirmiştir. Amerika kıtasından ise 76 milyon dolar ile Panama ve 45 milyon dolar ile ABD, Gürcistan'da yatırım yapan yabancı yatırımcıların geldikleri ülkelerdir. Şekil 5'te Gürcistan'a yapılan yabancı yatırımlar ülkelere göre ve milyon dolar cinsinden görülmektedir.



Şekil 5: Ülkelere Göre Gürcistan'da Yabancı Yatırımlar

Kaynak: Gürcistan İstatistik Kurumu (National Statistics Office of Georgia) Verileri

Gürcistan'a yapılan dış yatırımların sektörlere göre dağılımı incelendiğinde 2016 yılında en çok yabancı yatırımın 645 milyon dolar ile iletişim ve taşıma (lojistik) sektörlerine yapıldığı gözlemlenmiştir. Enerji sektörü ise ikinci sırada gelmektedir. İletişim ve taşıma sektörü, özellikle son 3 yılda doğrudan yabancı yatırımcıların en çok ilgi gösterdiği sektör olmuştur. Çizelge 3'te Gürcistan'da dış yatırımların sektörlere göre dağılımı görülmektedir.

Çizelge 3: Gürcistan'da Dış Yatırımların Sektörlere Göre Dağılımı

Sektörler	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Toplam (1000 USD)	1.117.244,1	911.564,3	941.902,6	1.758.422,9	1.564.499,8	1.645.368,6
Tarım, Balıkçılık	14.907,6	16.119,3	11.857,4	12.290,3	14.577,6	9.982,0
Madencilik	40.219,6	4.862,2	43.704,9	42.781,5	88.027,8	38.076,5
İmalat	120.339,7	167.906,5	99.765,1	205.417,4	67.174,6	120.381,3
Enerji	203.951,6	179.402,6	244.745,1	189.945,0	123.663,8	202.739,4
İnşaat	48.112,2	41.839,2	49.847,5	316.588,1	110.678,4	163.499,0
Otel ve Restoranlar	22.705,6	17.652,3	-13.360,1	124.851,8	138.815,3	110.835,4
İletişim ve Taşıma	126.517,2	72.828,9	140.104,4	433.654,7	584.648,7	645.002,8
Taşıma	...	...	...	...	605.297,6	657.812,5
İletişim	...	...	...	...	-20.648,8	-12.809,7
Sağlık	16.827,0	17.550,8	720,0	-9.507,6	140.325,6	27.151,3
Gayrimenkul	224.776,3	52.805,6	42.294,6	138.654,8	89.940,4	69.738,6
Finans Sektörü	167.701,8	162.552,2	166.386,3	115.322,6	178.553,5	135.808,1
Diğer Sektörler	131.185,5	178.044,8	155.837,4	188.424,2	28.094,1	122.154,2

Kaynak: Gürcistan İstatistik Kurumu (National Statistics Office of Georgia) Verileri

Gürcistan’da dış yatırımların bölgelere göre dağılımı incelendiğinde ise en çok yatırımın Tiflis bölgesine yapıldığı görülmektedir. Çizelge 4’te Gürcistan’a yapılan dış yatırımların bölgelere göre dağılımı görülmektedir.

Çizelge 4: Gürcistan’da Dış Yatırımların Bölgelere Göre Dağılımı

Bölgeler	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Total (1000 USD)	1.117.244,1	911.564,3	941.902,6	1.758.422,9	1.564.499,8	1.645.368,6
Tbilisi	805.228,2	693.433,8	688.367,7	1.326.936,6	1.234.657,0	1.275.857,0
Adjara	93.868,0	39.105,4	61.544,3	159.275,1	204.531,0	160.976,9
Kakheti	352,4	15.088,0	9.892,7	10.530,4	16.118,6	962,2
Samtskhe-Javakheti	4.547,0	21.251,3	51.732,6	74.040,7	28.099,3	50.180,6
Kvemo Kartli	146.882,6	41.648,3	14.430,2	55.083,4	21.159,8	77.478,5
Samegrelo-Zemo Svaneti and Guria	66.326,5	55.278,2	57.229,8	93.648,2	49.822,3	52.614,5
Imereti, Racha-Lechkhumi and Kvemo Svaneti	-14.714,5	37.773,2	58.882,0	26.363,7	25.701,8	26.584,1
Shida Kartli and Mtskheta-Mtianeti	14.754,0	7.986,0	-176,5	12.544,8	-15.590,1	714,7

Kaynak: Gürcistan İstatistik Kurumu (National Statistics Office of Georgia) Verileri

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN KORUNMASI

3.1. Genel Olarak Doğrudan Yabancı Yatırımların Korunması

Küreselleşme ile birlikte dünyada tek bir pazar oluşturma çabaları, ulus devletlerin sınırlarını belirsiz bir hale getirmeye başlamış, sermayenin kendi ülkelerinden dışarıya çıkmasını da hızlandırmıştır. Yurtdışına çıkan sermaye ile birlikte yurtdışında yatırım, yabancı sermaye gibi kavramlar oluşmuştur. Bu noktada girişimciler için farklı ülkelerin farklı hukuk sistemleri ve farklı yatırım mevzuatları olması gibi nedenlerle, riskler ve belirsizlikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu nedenle de yabancı yatırımcılar, sermayelerini getirecekleri ülkelerdeki hukuki altyapı, siyasal ve sosyal istikrar ile ilgilenmekte ve sermaye sahibi olarak ev sahibi ülkelere kendilerine kolaylık beklemektedir. Yabancı yatırımcıların bu beklentileri, ülkeler arasında imzalanan ikili ya da çoklu yatırımların teşviki ve korunması anlaşmalarının imzalanmasıyla karşılanmaktadır.

Yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmaları, temel olarak yabancı yatırımcılara sağlanacak koruma, teşvik ve vergi avantajlarının belirlendiği hukuki altyapıdır. Adil ve eşit muamele ilkesi ile en çok gözetilen ulus kaydı, yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmalarının olmazsa olmaz ilkeleridir. Ayrıca, yabancı yatırımcının yatırım yaptığı ülkelerdeki temel hak ve menfaatlerin uluslararası hukuk temelinde korunması, ev sahibi ülkenin alacağı doğrudan ya da dolaylı kararlar nedeniyle uğrayabileceği zararların giderilmesi, yatırımların kamulaştırma ya da siyasi riskler sonucu zarara uğraması halinde uygulanacak tazminatlar, yabancı yatırımcı ile devlet arasındaki çıkan uyuşmazlıkların çözümünde uygulanacak çözüm yollarının belirlenmesi, kar ve sermaye gibi transfer edilebilir değerlerin ülke dışına transferi ile ilgili güvenceler verilmesi gibi konular, yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmalarında ele alınan başlıca konulardır¹⁵⁴.

¹⁵⁴ Agrawal, S., Sethi, T. (2017). "Do Bilateral Investment Treaties Increase FDI? Evidence from South Asia", *20th International Scientific Conference "Economic and Social Development"*, Prague, April 27-28th.

Yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmalarında genel hatlarıyla şu hususlar düzenlenmektedir¹⁵⁵:

- Anlaşmayı imzalayan taraflardan her birinin kendi ülkesinde, diğer anlaşmayı imzalayan tarafa ait yatırımcıların yatırımlarını mümkün olduğunca teşvik ederek bu yatırımları kendi mevzuatı, kuralları ve kararlarına göre izin vermesi,
- Taraflardan her birinin, diğer tarafın yatırımcıları tarafından kendi hukuki mevzuatları dâhilinde kendi ülkesinde yaptığı yatırımları koruması, makul olmayan ve ayrımcı önlemlerle bu yatırımların yönetimini, satışını ve tasfiyesini engellememesi,
- Bu muamelenin kendi yatırımcıları ya da üçüncü bir ülkeye ait yatırımcılara gösterilen muameleden daha az elverişli olmaması,
- Bu muamelenin serbest bölge, gümrük birliği ya da ortak Pazar gibi kuruluşlardaki üyelik ve bağlayıcı koşullar nedeniyle üçüncü ülke yatırımcılarına verilen ayrıcalıklara uygulanmaması,
- Taraflardan her birinin kendi ülkesindeki bir yatırıma izin vermesi durumunda kendi mevzuatına uygun olarak yatırımların işletilebilmesi için gereken tüm izin, yetki, lisans ve başvuruları olumlu bir yaklaşımla incelemesi,
- Yatırım yapan tarafa ait bir yatırımcının, ev sahibi ülkedeki yatırımlarından elde ettiği her türlü transfer edilebilir değerlerin, içeri ve dışarı yapacağı ödemelerin serbestçe transfer edilmesi,
- Taraflardan birinin yatırımcısının yaptığı yatırımları ticari olmayan risklere karşı sigorta etmesi halinde, sigorta şartlarına uygun olarak sigortacının bahse konu yatırımcının haklarına halefiyetinin diğer taraf tarafından da tanınması,
- Anlaşmazlık halinde öncelikle müzakere, sonrasında hakem heyetine başvurulması.

Yatırımlardan önce, ev sahibi ülkelerin hükümetleri, yeni iş girişimleri başlatmak için gerekli sermayeyi sağlamaya çalıştıklarından yatırımcının korunmasını sağlayacak teşvikleri yürürlüğe almaktadır. İlk kurulum maliyetlerinin karşılanmasıyla birlikte, teşviklerin yapısı çoğu zaman yatırımlardan ek avantajlar elde etmek için değişir. Ev sahibi ülkelerin tutumundaki bu değişim, kamulaştırma veya ayrımcı düzenleme gibi hükümet müdahaleleri yoluyla yatırım getirisinin azalmasına neden olabileceği için yabancı yatırımı

¹⁵⁵ Akın, Ü. (2014). “Yabancı Yatırımların Korunmasına Dair İkili Anlaşmalar”, *Yurtdışında Yaşam, Oturum Koşulları ve Yatırım İmkanları Sempozyumu*, İstanbul, 22 Şubat.

caydırıcı bir unsur haline gelebilmektedir. Bu sorunu çözebilmek adına devletler, kendi ülkelerine daha fazla yatırımcı çekebilmek için yatırımları teşvik etmekte, yabancı yatırımcıların korunması konusundaki samimiyetlerini ortaya koyabilmek için yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmalarını kullanmaktadır¹⁵⁶. Çizelge 5’te Türkiye’nin yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşması imzaladığı ülkeler görülmektedir.

Çizelge 5: Türkiye’nin Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması İmzaladığı Ülkeler

1	ABD	20	Fas	39	Kuveyt	58	Macaristan
2	Afganistan	21	Filipinler	40	Küba	59	Makedonya
3	Almanya	22	Finlandiya	41	Kırgızistan	60	Malezya
4	Arjantin	23	Fransa	42	Letonya	61	Slovenya
5	Arnavutluk	24	Güney Kore	43	Libya	62	Suriye
6	Avustralya	25	Gürcistan	44	Litvanya	63	Suudi Arabistan
7	Avusturya	26	Hindistan	45	Lübnan	64	Sırbistan
8	Azerbaycan	27	Hollanda	46	Malta	65	Tacikistan
9	BAE	28	Hırvatistan	47	Moğolistan	66	Tayland
10	Bahreyn	29	İngiltere	48	Moldova	67	Tunus
11	Bangladeş	30	İran	49	Mısır	68	Türkmenistan
12	Belçika	31	İspanya	50	Pakistan	69	Ukrayna
13	Beyaz Rusya	32	İsrail	51	Polonya	70	Umman
14	Bosna Hersek	33	İsveç	52	Portekiz	71	Yemen
15	Bulgaristan	34	İsviçre	53	Romanya	72	Yunanistan
16	Danimarka	35	İtalya	54	Rusya	73	Çekya
17	Endonezya	36	Japonya	55	Senegal	74	Çin
18	Estonya	37	Katar	56	Singapur	75	Özbekistan
19	Etiyopya	38	Kazakistan	57	Slovakya	76	Ürdün

Kaynak: TC Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr (Erişim Tarihi: 27.09.2017).

Yatırımcıları koruyan diğer bir anlaşma ise çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarıdır. Çifte vergilendirme, vergiye tabi bir gelirin birden fazla ülkede vergi konusu olması, aynı gelirin hem ev sahibi ülkede hem de yatırımcının kendi ülkesinde vergilendirilmesidir. Doğal olarak yatırımcılar için istenmeyen bir durumdur. Bu istenilmeyen durumun önüne geçebilmek amacıyla devletler ikili çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları imzalayarak yürürlüğe almaktadır. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları, taraf devletlerde mukim gerçek ya da tüzel kişilerin, aynı faaliyet için hem kendi ülkelerinde hem de ev sahibi ülkede vergilendirilmesinin önüne geçmek amacıyla

¹⁵⁶ Sirr, G. Garvey, J. Gallagher, L. A. (2017). “Bilateral Investment Treaties and Foreign Direct Investment: Evidence of Asymmetric Effects on Vertical and Horizontal Investments” *Development Policy Review*, 35 (1).

imzalanmaktadır. Vergilendirme konusunu bir standarda bağlayarak yerli ve yabancı mükellefler arasındaki muhtemel ayrımın engellenmesi amaçlanmaktadır.

Çifte vergilemenin potansiyel bir kaynağı, her iki ülkenin bir vergi mükellefini kendi mükellefi olarak görmesi ya da gelirin kendi ülkesinde ortaya çıktığını iddia etmesidir. Ayrıca, iki ülkede uygulanan iç transfer fiyatının belirlenmesine yönelik farklı yöntemler çifte vergilere neden olabilir. Çifte vergilendirmeyi önleme tedbirleri tek taraflı olarak uygulanabiliyorsa da ülkeler genellikle çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarına başvurmaktadır. Çifte vergilendirmenin genel olarak doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde olumsuz etkileri olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları, doğrudan yabancı yatırımcıların teşviki ve korunmasında önemli bir araç konumundadır¹⁵⁷.

Sınır ötesi yatırımların önündeki en büyük engellerden biri, kazancın her iki ülkede de vergilendirilmesidir. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında kaynak temelli vergilendirmeyi sınırlandırmaktadır. Bu da gelişmekte olan ülkelerin yabancı yatırımcıdan kısıtlı vergi alabilmesine neden olmaktadır. Çoğunlukla sermaye fazlası olan yatırımcılara sahip olan gelişmiş ülkeler ile sermaye açığı olan gelişmekte olan ülkeler arasındaki ekonomik eşitsizliği gidermek amaçlanmaktadır¹⁵⁸.

Neumayr (2007), ABD ve ABD ile çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarına sahip olan ülkeler arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının doğrudan yabancı yatırım üzerindeki etkisini incelediği çalışmada, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının üst orta gelir grubuna dâhil olan gelişmekte olan ülkelerin yabancı yatırım miktarına olumlu etki ettiği, buna karşılık alt orta gelir grubuna dahil olan ülkelere ise etki etmediğini ortaya koymuştur¹⁵⁹.

Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında ticari kazançlar, serbest meslek kazançları, ücret gelirleri, zirai kazançlar, menkul ve gayrimenkul sermaye iratlarından elde edilen kazançlar konu edilmektedir. Bu gelir unsurları, anlaşmalarda ayrı ayrı ele alınarak vergileme yetkisi, kimi zaman mukim olunan ülkeye, kimi zaman da gelirin elde

¹⁵⁷ Barthel, F., Busse, M., Neumayr, E. (2010). "The Impact of Double Taxation Treaties on Foreign Direct Investment: Evidence From Large Dyadic Panel Data", *Contemporary Economic Policy*, 28(3), p. 370.

¹⁵⁸ Neumayr, E. (2007). "Do Double Taxation Treaties Increase Foreign Direct Investment to Developing Countries", *Journal of Development Studies*, 43 (8), p. 1510.

¹⁵⁹ Neumayr, 2007, p. 1513.

edildiği kaynak ülkeye bırakılmaktadır. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında aynı kazançtan mükerrer vergilendirmeyi önleyebilmek amacıyla bir devlete ödenen vergi, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının ilgili maddeleri uyarınca diğer devlette duruma göre mahsup edilmekte ya da vergilendirmeden müstesna kabul edilmektedir. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları ile yabancı yatırımcıya sağlanan katkılar şunlardır¹⁶⁰:

- Çifte vergilendirmenin etkilerini engellemek ya da azaltmak,
- Uluslararası vergilendirmeden kaçınmak,
- Vergilendirmenin uyumlaştırılması,
- Vergi kaçırmanın engellenmesi
- Yabancı yatırımın kolaylaştırılması,
- Finansal işlemlerin şeffaflığının artırılması,
- Taraf devletler arasındaki yatırımların artırılması

Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının uygulanmasında birtakım sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu sorunları kısaca şu şekilde sıralamak mümkündür¹⁶¹:

- **Ülkelerin vergi mevzuatından kaynaklanan sorunlar:** Anlaşmalarda yalnızca vergilendirme yetkisinin hangi devlette olduğunun belirlenmesi, vergilemeye ilişkin gelir unsuru, tanımı ve oranlarına yer verilmemesi ve bunların ülkelerin kendi iç hukuk mevzuatlarına bırakılmış olmasıdır.
- **Anlaşmaya taraf ülkelerin vergi idarelerinin anlaşma maddelerini farklı yorumlaması:** Yorum farklılıkları kimi zaman çifte vergilendirmenin önlenememesine, kimi zaman da mükellefin tamamen vergi dışında kalmasına neden olmaktadır.
- **Anlaşmalarda yer almayan konuların ortaya çıkması:** Anlaşmaların genellikle iki ülke ile sınırlı olması ve üçüncü bir ülkenin vergileme esnasında ortaya çıkması halinde nasıl bir yol izleneceğinin belirlenmemiş olmasıdır.
- **Mükellefiyetle ilgili durumların doğru tespit edilememesi:** Bu durum, iki ülkenin mükellefiyete ilişkin eksik ya da yanlış bilgi nedeniyle durumu farklı yorumlamasında ortaya çıkmaktadır.

¹⁶⁰ Yavuz, H. (2015). “Türkiye ile Türki Cumhuriyetler Arasındaki Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarının Muhtemel Katkıları”, *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1(3), s. 49-50.

¹⁶¹ Demirci, Z. (2017). “Uluslararası Vergi Anlaşmalarının Hukuki Niteliği ve İç Hukuka Etkisi”, *Vergi Dünyası*, 430.

- **Gerçek lehdarın belirlenemeyişi ve anlaşmalarda işyeri tanımının yapılmaması:**

Bu gibi durumlarda devletler tahkim yoluna gidebilmektedir.

Çizelge 6: Türkiye'nin Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması İmzaladığı Ülkeler

1	A.B.D.	19	Etiyopya	37	Japonya	55	Polonya
2	Almanya*	20	Fas	38	Katar	56	Portekiz
3	Arnavutluk	21	Finlandiya*	39	Kazakistan	57	Romanya
4	Avusturya*	22	Fransa	40	Kırgızistan	58	Rusya
5	Azerbaycan	23	Güney Afrika	41	Kuveyt	59	S. Arabistan
6	B.A.E.	24	Güney Kore	42	K.K.T.C.	60	Sırbistan
7	Bahreyn	25	Gürcistan	43	Letonya	61	Singapur
8	Bangladeş	26	Hindistan	44	Litvanya	62	Slovakya
9	Belçika	27	Hırvatistan	45	Lübnan	63	Slovenya
10	Beyaz Rusya	28	Hollanda	46	Lüksemburg	64	Suriye
11	Bosna Hersek	29	İngiltere	47	Macaristan	65	Sudan
12	Bulgaristan	30	İran	48	Makedonya	66	Tacikistan
13	Cezayir	31	İrlanda	49	Malezya	67	Tayland
14	Çekya	32	İspanya	50	Mısır	68	Tunus
15	Çin	33	İsrail	51	Moğolistan	69	Türkmenistan
16	Danimarka	34	İsveç	52	Moldova	70	Ukrayna
17	Endonezya	35	İsviçre	53	Norveç	71	Ürdün
18	Estonya	36	İtalya	54	Pakistan	72	Yunanistan

Kaynak: http://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuat/uluslararası_mevzuat/VERGIANLASMALIST.htm
(Erişim Tarihi: 27.09.2017).

3.2. Yatırım Riskleri

Yabancı yatırımları belirleyen faktörler ekonomik, sosyal ve politik olmak üzere çok çeşitlidir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının hem ev sahibi ülke hem de kaynak ülke açısından belirleyicileri bulunmaktadır ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yapılabilmesi için kaynak ülkenin bazı itici faktörlere, ev sahibi ülkenin de bazı çekici faktörlere sahip olması gerekmektedir¹⁶².

Doğrudan yabancı sermaye hareketleri, itici ve çekici faktörler çerçevesinde ele alınabilmektedir. İtici faktörler, ülkeler arasındaki doğrudan yabancı yatırımcı üzerinde doğrudan etkiye sahip olan, yatırımın arz yönünü oluşturan faktörlerdir. Buna karşılık çekici faktörler ise yatırım yapılan ülkelere özgü faktörlerdir. Doğrudan yabancı yatırımın

¹⁶² Candemir, A. (2009). "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Belirleyen Faktörler", *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 9 (2), s. 668.

talep yönünü oluşturmaktadır. İtici faktörler, çok uluslu şirketlerin gelişen ülkelere yatırım yapmalarıdır. Bu sayede düşük ücret avantajından faydalanarak gelişen pazarlardaki payını artırmaları mümkün olmaktadır. Çekici faktörler ise gelişmekte olan ülkelerin finansal serbestleşme, altyapı gelişimi, beşerî sermayesi, yatırım teşvikleri gibi faktörler ile yabancı yatırımcının kendi ülkesinde yatırım yapmasını sağlamaya yönelik aldığı önlemlerdir¹⁶³.

Genel olarak doğrudan yabancı sermaye yatırımı çekmek isteyen ülkelerin asgari olarak yerine getirmesi gereken koşullar bulunmaktadır. Öncelikle yatırımcıların temel kıstas olarak kabul ettikleri, ekonomik ve politik istikrarı, gerekli alt yapı yatırımlarını, piyasalara giriş kolaylıklarını, uzun dönemli büyüme trendini ve istihdam edilecek vasıflı işçileri hazır hale getirmeleri gerekmektedir.

Çizelge 7: Doğrudan Yabancı Yatırım Kararını Etkileyen Faktörler

Tedarik Faktörleri	Talep Faktörleri	Politik Faktörler
Üretim maliyetleri	Müşteriye ulaşmak	Ticari engellerden kaçmak
Lojistik	Pazarlama avantajı	Ekonomik gelişme teşvikleri
Kaynakların uygunluğu	Rekabet avantajı	
Teknolojiyi elde etmek	Müşteri mobilitesi	

Kaynak: Ulaş, D. (2008). “AB’ye Yönelen Doğrudan Sermaye Yatırımları ve Çok Uluslu İşletmelerin Üretim Yeri Seçim Kararları”, *AÜ Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 8 (2).

Tedarik faktörleri açısından yatırım yapacak firmalar üretim maliyetlerinin yanı sıra, lojistik anlamında kolaylık, uygun kaynak ve teknolojiye sahip olmak gibi belirleyicilere önem vermektedir. Genel anlamda doğrudan yabancı sermaye yatırımcısının yatırım yaptığı ülkede aradığı ekonomik faktörler; “pazarın büyüklüğü, doğal kaynakların bolluğu ve ucuzluğu, gümrük tarifeleri ve ticari kısıtlamalardan kurtulma” olarak dikkate alınmaktadır. Pazar arayan doğrudan yabancı sermaye yatırımları için ev sahibi ülkedeki pazar genişliği, pazarın gelişme hızı, bölgesel ve küresel pazarlara erişim olanağı, ülkeye özgü tüketici tercihleri, pazar yapısı ve yerel ticaretin gelişmişliği büyük önem taşımaktadır. Çünkü yabancı yatırımcı açısından pazar genişliği ve gelişme hızı daha fazla talep ve daha fazla kârlılık anlamına gelmektedir¹⁶⁴.

¹⁶³ Bayraktutan, Y., Özgür, M. T. (2016). “Politik Riskler, İki Taraflı Yatırım anlaşmaları ve Uyuşmazlıklar Bağlamında Doğrudan Yabancı Yatırımlar”, *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2(4), s. 88-89.

¹⁶⁴ Efe, B. (2002). *Küreselleşme Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Analizi: İzmir Örneği* İzmir: İTO Yayınları.

Gelişmekte olan ülkeler sahip oldukları ucuz işgücü arzı ile uluslararası ticarete, özellikle emek-yoğun mallarda, karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmaktadır. Bu üstünlük bu ülkeleri özellikle emek yoğun malların üretimi açısından etkileyebilmektedir. Örneğin, görece olarak ucuz emeğin Tayvan'daki ihracata yönelik yabancı yatırımların önemli bir belirleyicisi olduğu görülmektedir.

Yatırım yapmak isteyen bir firma için yabancı bir ülkede yatırım yapmadan önce potansiyel talebin değerlendirilmesi de çok önemlidir. Örneğin Kentucky Fried Chicken, Amerika'dan Japon müşteriler için ürünlerini taze olarak tedarik edemeyecek olmasından dolayı, Japonya'ya yerleşmiş; IKEA dünya çapında çok sayıda mağaza açarak başarı elde etmiştir¹⁶⁵.

Yatırımcılar açısından doğrudan yabancı yatırımların belirleyicilerinden biri de politik istikrar olarak kabul edilmektedir. Yabancı sermaye firmaları, genel olarak bir devletin politik durumunun yatırım kararlarını etkilediğini belirtmektedir ve pek çok durumda şirketler istikrarsız politik ortama sahip olan ülkelerde yatırım veya tekrar yatırım yapmaktan sakınılmaktadırlar. Siyasi istikrar, ekonomik istikrarı da sağlayan bir unsur olduğundan yabancı sermaye yatırımlarını ayrıca etkilemektedir. Çünkü yabancı sermaye ilk önce, emniyet ve güven beklemektedir¹⁶⁶.

Bu değerlendirmeler ışığında doğrudan yabancı yatırım kararının alınmasına giden süreçte yapılan analizlerde dikkate alınması gereken üç önemli risk bulunmaktadır: Enflasyon riski, kur değişim riski ve cari açığı içeren ekonomik riskler, politik riskler ve tüm riskleri kapsayan ülke riski.

Kur Riski: Bir şirketin kur riski ile karşılaşma ihtimali, faaliyette olduğu sektöre ve girdi kaynaklarına göre farklılık göstermektedir. Aşırı oynak döviz kuru, dengesiz bir makroekonomik çevrenin bir işaretidir ki bu da yabancı yatırımcıların kaçındığı durumların başında gelmektedir. Bu nedenle sabit döviz kuru sistemleri, yabancı yatırımcıya esnek döviz kuru sistemine göre daha fazla olanak tanımaktadır. Çok uluslu bir şirketin döviz kuru riskine maruz kalarak elde ettiği kazanç ya da uğradığı kayıpların boyutunu, döviz

¹⁶⁵ Ulaş, D. (2008). "AB'ye Yönelen Doğrudan Sermaye Yatırımları ve Çok Uluslu İşletmelerin Üretim Yeri Seçim Kararları", *AÜ Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 8 (2), s. 82.

¹⁶⁶ Karagöz, K. (2007). "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler: 1970-2005", *Journal of Yaşar University*, 2(8), s. 936.

kuru değişiminden önceki ve sonraki net bugünkü değerler arasındaki farka bakarak görebilmektedir¹⁶⁷.

Ülkeler arasındaki enflasyon farklılıklarını göz önüne alarak hesaplanan reel döviz kuru, küreselleşen dünya ekonomisinde bir rekabet unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Reel döviz kurundaki artışlar, ulusal paranın kazancını artırarak ihraç malların ucuzlaması anlamına gelmektedir. Böylece ev sahibi ülkenin rekabet gücü artmaktadır. Reel döviz kurlarındaki herhangi bir artış, o ülkedeki mal ve hizmetlerde fiyat artışı anlamına da geldiğinden, ithalat ucuzlamakta, ihracat ise pahalalanmaktadır. Çok uluslu şirketlerin birçok ülkede faaliyet gösterdiği ve bu nedenle de kur riskine maruz kaldığı düşünülürse, bu şirketlerin karlılığı da döviz kurundan etkilenecektir. Özetle aşırı değerlenen ulusal para, o ülkeye yabancı yatırımcının girmesinin önünde engel teşkil etmektedir. Ulusal paranın değerinin artması nedeniyle yatırımın satın alma gücünün azalması, bu durumun temel sebebidir¹⁶⁸.

Enflasyon: Enflasyon, yabancı yatırımcıların yatırım kararlarını doğrudan etkileyen bir ekonomik risk unsurudur. Yabancı yatırımcı, enflasyonun olduğu bir ülkede yatırım kararı alırken enflasyonu mutlaka dikkate almak zorundadır. Enflasyonist koşullar altında yatırım kararını olumsuz etkileyen en temel etken, proje gelirlerinin enflasyon yüzünden nominal artmasına karşılık, amortisman giderlerinin aynı kalması, bunun da şirketin fazladan vergi ödemesine neden olmasıdır. Yeniden değerleme uygulaması, bu zararları azaltmak ya da tamamen ortadan kaldırmak konusunda izlenebilecek yollardan biridir¹⁶⁹.

Yabancı yatırımcı, yatırım kararını verirken doğal olarak maliyetin en az, kazancın en yüksek olmasını istemektedir. Bu kararı verirken de enflasyona dikkat etmektedir. Enflasyon, halkın elindeki servetin değerinde düşüşe neden olmaktadır. Bu bağlamda ülkelerin büyümesini olumsuz etkileyen enflasyon, aynı zamanda yabancı yatırımları da azaltan bir unsurdur. Yabancı yatırımcı, enflasyon riskini yatırım kararında göz önünde

¹⁶⁷ Emir, Kurtaran, 2005, s. 6.

¹⁶⁸ Topal, M. H., Gül, Ö. S. (2016). “Ekonomik Risk ile Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Arasındaki İlişi: Türkiye Örneği”, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (15), s. 233.

¹⁶⁹ Emir, Kurtaran, 2005, s. 7.

bulundurarak maliyetlerini düşürmenin, kazancını ise maksimize etmenin yollarını aramaktadır¹⁷⁰.

Enflasyon, bazen herhangi bir ekonominin ekonomik gerginliğini sembolize eden geleneksel bir değişkendir. Merkez bankası ve hükümetin para arzını kısıtlamakta ve bütçeyi dengelemek konusunda başarısız olmasına neden olmaktadır. Düşük enflasyon oranları pozitif ekonomik büyümeyi temsil ettiğinden genellikle düşük enflasyon oranları arzu edilmektedir. Düşük enflasyon oranı herhangi bir ekonominin istikrarını ve gücünü temsil etmekte; yabancı yatırımları çeken en önemli etkenlerden biri olmaktadır. Enflasyon bir makroekonomik istikrarsızlık unsurudur. Enflasyon, yüksek enflasyonun doğrudan yabancı yatırım girişi üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır¹⁷¹.

Cari Açık: Cari işlemler dengesindeki açık, cari açıktır. Ülkelerin döviz gelir-giderleri ile ithalat-ihracat dengesini göstermektedir. Cari açık, gelirin giderleri karşılayıp karşılayamadığını göstermektedir. Kısacası ülke içindeki tasarrufların, harcamalardan az olduğunu ortaya koymaktadır. Cari açıktaki artışlar, ekonomik yapıdaki belirsizliğin arttığını, gelirlerin giderleri karşılayamadığını ve ülkenin borçlanma ihtiyacı içerisinde olduğunu ifade etmektedir. Borçlanma yoluyla finansman, herhangi bir kriz anında ülkeden hemen kaçması muhtemel olan yatırım araçları olduğundan, doğrudan yabancı yatırımlar cari açığın finansmanında güvenilir bir finansman aracı olarak görülmektedir¹⁷².

Politik Riskler: Ekonomik risklerin dışında kalan diğer risklerdir. Ev sahibi ülke ya da uluslararası ortamdan kaynaklı olabilmektedir. Tam olarak öngörülemeyen politik riskler, ülkelerin siyasi ortamında yaşanan ani değişimler nedeniyle yatırımcıların mal varlıkları üzerindeki haklarında zayıflamalara yol açmakta ve yatırım ortamının bozulmasına neden olmaktadır¹⁷³.

Yabancı yatırımcılar açısından bakıldığında politik risk, kamulaştırma ve politik müdahale kaynaklı fon kaybı olguları kapsamaktadır. Yatırımın yapıldığı ülkedeki politik olaylar, yatırımcının ülkesinin, yatırım yapılacak ülke ile ya da üçüncü ülkelerle olan ilişkilerinin bozulması gibi durumlar da politik risk kapsamına girmektedir. Politik risk

¹⁷⁰ Topal, Gül, 2016, s. 234.

¹⁷¹ Kumari, R., Sharma, A. K. (2017). "Determinants of Foreign Direct Investment in Developing Countries: A Panel Data Study", *International Journal of Emerging Markets*, 12 (4), p. 669.

¹⁷² Topal, Gül, 2016, s. 235.

¹⁷³ Bayraktutan, Özgür, 2016, s. 89

değişen hükümetlerle sınırlandırılabilir. Bir ülkedeki değişen bir hükümet ile farklı bir anlayış ve farklı bir yatırım ortamı oluşabilmektedir¹⁷⁴.

Genel olarak politik riskleri seçim belirsizliği, çatışma riskleri, toplumsal huzursuzluk, yolsuzluk, siyasi istikrarsızlık, kalite ve temerrüt riski gibi riskler olarak sıralamak mümkündür¹⁷⁵. Doğal olarak yatırımcılar, bu gibi istikrarsız ortamlarda sermaye transferi ve yatırım yapmak istemezler. Rashid, Looi ve Wong (2017), çalışmasında siyasi istikrarı doğrudan yabancı yatırımları etkileyen en önemli faktör olarak ortaya koymuştur. Siyasi istikrar, doğrudan yabancı yatırımları uzun vadede en çok etkileyen faktör olarak bulunmuştur¹⁷⁶.

Siyasi istikrar, özellikle büyük ölçekli projeler için yabancı yatırım projelerinin devamlılığını sağlamaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar çoğu zaman uzun vadeli yatırım olduğu için yabancı yatırımcılar, gelecekteki getirilerini olumsuz etkileyecek tehditlerden uzak durmaya çalışmaktadır. Yüksek siyasi risk, çoğu çokuluslu şirketin ülkede yatırım yapmasının önünde engel teşkil etmektedir. Kimi zaman siyasi istikrarsızlık, ekonomik desteklerin değişmesine yol açtığından yabancı yatırımları olumsuz etkilemektedir¹⁷⁷.

Ülke Riski: Bütünsel olarak bir yabancı yatırımcının yatırım yapacağı ülkede karşılaşabileceği politik, finansal ve ekonomik risklerin tamamı ülke riskini oluşturmaktadır. Bu risklerin bileşiminden oluşan ülke riski, yabancı yatırımcıya yatırım yapacağı ülke hakkında ön bilgi sağlamak ve yatırım yapılabilir ülkeler arasında karşılaştırma yaparak en doğru ülkeyi seçmek konusunda yardımcı olmaktadır. Ülke riskinin yüksek olduğu ülkelerde düşük miktarlarda yabancı yatırım yapılmaktadır¹⁷⁸.

Emir, Uysal ve Doğru (2013), doğrudan yabancı yatırımlar ile ülkenin risklilik durumu arasındaki ilişkiyi ortaya koyduğu ekonometrik analizde doğrudan yabancı yatırımların GSYİH ve ülke riskinden pozitif, politik risk ve cari açıktan negatif

¹⁷⁴ Emir, Kurtaran, 2005, s. 7.

¹⁷⁵ Giambona, E., Graham, J. R., Harvey, C. R. (2017). "The Management of Political Risk", *Journal of International Business Studies*, 28 (4), p. 525.

¹⁷⁶ Rashid, M., Looi, X. H., Wong, S. J. (2017). "Political stability and FDI in the most competitive Asia Pacific countries", *Journal of Financial Economic Policy*, 9 (2), p. 145.

¹⁷⁷ Ikeley, A. R., Ikeda, Y. (2017). Determinants of Foreign Direct Investment in Wind Energy in Developing Countries", *Journal of Cleaner Production*, 161, p. 1460.

¹⁷⁸ Baltacı, N. Akyol, H., Kargı, B., Beken, G. H. (2017). "Ülke Riskinin Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi", III. IBANESS Kongreler Serisi, 4-5 Eylül, Edirne / Türkiye.

etkilendiğini ortaya koymuştur. Buna karşılık dışa açıklık oranı ve reel döviz kuru ile anlamlı bir ilişki olmadığı da araştırmadan elde edilen bulgular arasındadır¹⁷⁹.

Kanlı ve Aydoğuş (2017), gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ülke riski faktörlerinin doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki belirleyici etkisini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasında kredi notu ve risk primi göstergeleri vasıtasıyla belirlediği ülke riskinin gelişmekte olan ülkelerde doğrudan yabancı yatırım girişi üzerinde anlamlı ve pozitif bir etki yarattığını, buna karşılık gelişmiş ülkeler açısından ise bu etki anlamsızdır. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkeler açısından yabancı yatırımları çekebilmek için ülkedeki makroekonomik ve siyasi istikrarın sağlanması önem taşımaktadır¹⁸⁰.

3.3. Yabancı Yatırım Ve Yatırımcıları Korunmaya Yönelik Muamele Standartları

Küreselleşme ile birlikte sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, sermayenin yurtdışına çıkmasını daha da kolaylaştırmıştır. Bu nedenle yatırımcılar, kendilerine daha avantajlı gelen başkaca ülkelerde yatırım yapmaya başlamıştır. Dolayısıyla yabancı yatırımcı, yatırım yapabileceği en avantajlı ve en karlı ülkeyi ararken, yabancı sermaye açığı olan ülkeler de yabancı yatırımcıları kendi ülkelerine çekebilmenin yollarını aramaya başlamıştır. Bu da yabancı yatırımcıyı kendi ülkesine çekmek isteyen ülkeler arasında rekabete neden olmaktadır.

Her ne kadar ikili ve çok taraflı yatırım ve yatırımcıyı koruma anlaşmalarını tek bir metin olarak düzenlemek mümkün değilse de bu anlaşmalarda belli başlı konular ve koşullar bir standarda bağlanmıştır. Bu standartları serbestçe yatırım hakkı tanınması, şeffaflık, adil ve eşit muamele yükümlülüğü, anlaşmazlıkların çözümünde uluslararası tahkim ve diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin belirlenmesi, millileştirme ve devletleştirmeye karşı korunma, rekabet politikasının sürdürülebilirliği, fikri ve mülkiyet haklarının korunması, yabancı personel istihdamı ve transfer serbestisi gibi konularda görebilmek mümkündür¹⁸¹.

¹⁷⁹ Emir, M., Uysal, M., Doğru, B., (2013). “Ülkenin Risklilik Durumu ile Ülkeye Gelen Doğrudan Yabancı Yatırım Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27 (3).

¹⁸⁰ Kanlı, N. K., Aydoğuş, O. (2017). “Ülke Risk Faktörlerinin Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Belirleyici Etkisi”, *Ege Akademik Bakış*, 17(2).

¹⁸¹ Emir Uysal, Doğru, 2013.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümet ile Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma ‘da yatırımların her iki ülkede de teşvik edilmesi ve korunması için uygulanacak kurallar ve kaideler belirlenmiştir. Anlaşma’nın imzalanmasını teklif eden kanunun gerekçe kısmında Anlaşma’nın temel esasları şu şekilde belirlenmiştir¹⁸²:

- *Anlaşmaya taraf ülke sınırları içinde gerçekleştirilen yabancı sermayeli yatırımların ve ilgili faaliyetlerin tabi olacağı muameleyi belirleyerek ekonomik iş birliği için uygun koşulları yaratmak,*
- *Türkiye ve Gürcistan’da yabancı yatırımların kamulaştırma ve devletleştirme yönünden tabi olacağı muamele ve sahip olduğu haklara açıklık getirmek,*
- *Her iki ülkede, özel teşebbüsle devlet arasında yatırımlarla ilgili çıkabilecek ihtilafların çözüm yollarını tespit etmek.*

Anlaşma ile daha istikrarlı bir yatırım ortamının temin edilmesi öngörülmektedir. Böylece iki ülke arasındaki sermaye akışında artış beklenmekte, ayrıca yatırımcılara ekonomik ve kanuni güvence verirken, ilgili ülkelere de herhangi bir yük getirmemektedir.

İlgili Anlaşma’nın “Yatırımların Teşviki, Kabulü ve Korunması” başlıklı 3. Maddesi’nin 3. Fıkrasına göre “*Her bir Akit Tarafın yatırımcılarının yatırımları, diğer Akit Tarafın ülkesinde her zaman adil ve hakkaniyete uygun muamele ile tam koruma ve güvenlik de dâhil olmak üzere uluslararası hukukun asgari muamele standartlarına uygun bir muameleye tabi tutulur. Akit Taraflardan hiçbiri, makul olmayan veya ayrımcı tedbirlerle yatırımların yönetilmesine, sürdürülmesine, kullanımına, işletilmesine, faydalanılmasına, genişletilmesine, satışına, tasfiyesine veya elden çıkarılmasına hiçbir şekilde engel olmaz.*” Görüldüğü üzere Türkiye ile Gürcistan arasında imzalanan yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmasında da her iki tarafın yatırımcıları uluslararası hukukta kabul gören muamele standartları çerçevesinde muameleye tabi tutacaklarına hükmolunmuştur.

¹⁸² 19 Temmuz 2016 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti Hükümet ile Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma’nın Gerekçesi

3.3.1. Eşit Muamele

Eşit muamele ilkesi, yabancı yatırımcı ile yerli yatırımcının aynı kurallara tabi tutulması anlamına gelmektedir. Literatürde eşit muamele ilkesi, adil ve eşit muamele yükümlülüğü, en çok gözetilen ulus kaydı ve milli muamele ilkeleri çerçevesinde ele alınmaktadır.

3.3.1.1. Adil ve Eşit Muamele Yükümlülüğü

Adil ve eşit davranma yükümlülüğü, ilk kez Uluslararası Ticaret Örgütü'nün 1948 tarihli Havana Şartı'nın 11. Maddesinin 2. Fıkrasında düzenlenmiştir. Sonrasında yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmalarında sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla Türkiye'nin çeşitli ülkelerle imzaladığı yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmalarında da kendisine yer bulmuştur. Adil ve eşit muamele yükümlülüğü ile ev sahibi ülkenin benzer durumda bulunan yerli ve yabancı tüm yatırımcılara eşit şekilde davranmasını garanti altına almaktadır¹⁸³.

Uluslararası yatırım alanının en temel ilkelerinden olan adil ve eşit muamele yükümlülüğü, yabancı yatırımcı ile yerli yatırımcının aynı kurallara tabi tutulmasıdır. Diğer bir deyişle aynı sektörde faaliyet gösteren yerli ve yabancı yatırımcıların aynı hukuki düzenlemelere ve aynı muamelelere tabi olmasıdır. Eğer herhangi bir istisna ya da farklı düzenleme varsa, bu düzenlemelerin de şeffaflık ilkesi içerisinde yapılması adil ve eşit muamele yükümlülüğünün bir gereğidir. Dünya Ticaret Örgütü'ne üye ülkelerin yabancı yatırımcılar konusundaki düzenlemeleri genel olarak eşitlik ilkesini içermekle birlikte, uygulamada eşitliği sağlamak oldukça zordur. Yerel kamuoyundaki yerel işletmelerin yabancılara karşı daha avantajlı olması gerektiğine yönelik inanç, adil ve eşit muamele yükümlülüğünün uygulanmasını zorlaştıran ana unsurlardan biridir¹⁸⁴.

ABD ve Kanada da dâhil olmak üzere bazı ülkeler, adil ve eşit davranma yükümlülüğünü Uluslararası Hukuk Merkezi (Center of International Law – CIL) tarafından oluşturulan koruma standartlarıyla sınırlandırmaya çalışmaktadır. Buna karşılık, Avrupa Birliği ise adil ve eşit muamele yükümlülüğünü Lizbon antlaşması uyarınca CIL

¹⁸³ Partalcı, 2006, s. 137.

¹⁸⁴ Paparinskis, M. (2016). "Fair and Equitable Treatment", Encyclopaedia of International Economic Law (Ed. K Nadakavukaren Schefer, T. Cottier), Edward Elgar Publications, p. 117.

ile sınırlı olmayacak şekilde koruma altına almaktadır. Dolayısıyla Avrupa ile Amerika kıtaları arasında yabancı yatırımların korunması ve adil ve eşit muamele yükümlülüğü anlamında farklılık bulunmaktadır¹⁸⁵.

3.3.1.2. Milli Muamele

Milli muamele, tüm yatırımcıların uyruklarından bağımsız olarak aynı düzenleyici muameleye tabi olmasıdır. Dolayısıyla tüm firmaların uyrukları hariç tüm yönleriyle aynı olduğu varsayılmaktadır. Her ne kadar devletler yerli ve yabancı yatırımcıları farklı şekilde ele almak istese de her iki firma tipi de için uygulanan tek bir düzenleyici standart kabul görmektedir. Devletler açısından yapılan düzenlemelerde tüm firmaları yerli firma gibi görmek mümkün olmamakla birlikte, yerli firmalar ile yabancı firmaların tabi olacağı belli bir standart getirmek daha kolaydır. Bu nedenle milli muamele kavramı ortaya atılmıştır¹⁸⁶.

Milli muamele kavramında standardın yabancı ve yerli yatırımcıların tam olarak aynı iş kolunda ve sektörde olması gerekip gerekmediği açık değildir. Esasen uygulamada büyük bir çokuluslu şirketin, küçük yerel bir işletmeciden daha farklı olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Bu tür işletmeler arasındaki farklı muamelenin ayrımcılık olarak görülmemesi gerektiğine yönelik tartışmalar sürmektedir¹⁸⁷.

Milli muamele, genel olarak adil ve eşit muamele ile aynı anlamda kullanılmakla birlikte milli muamele konusunda ülkelerin özellikle ulusal güvenlik konusunda anlaşamadıkları gözlemlenmektedir. Ulusal güvenlik ile ilgili alanlarda yerli şirketlere sağlanan kolaylıklardan yabancı şirketlerin faydalanıp faydalanmayacağı konusu genellikle tartışma konusudur¹⁸⁸.

Milli muamele kuralı, yurtiçindeki vergi ve muamelelerde yerli mal ya da hizmetler ve yabancı mal ve hizmetler ayrımı yapılmamasını ve hepsine eşit muamele yapılmasını sağlamaya yönelik bir kuraldır. En çok gözetilen ulus kaydında değişik ülke menşei

¹⁸⁵ Porterfield, M. (2013). "A Distinction Without a Difference? The Interpretation of Fair and Equitable Treatment Under Customary International Law by Investment Tribunals", *Investment Treaty News*, 3(3).

¹⁸⁶ Kohler, W., Stahler, F. (2016). "The Economics of Investor Protection: ISDS versus National Treatment", CESifo Working Paper, No. 5766, p. 5-6.

¹⁸⁷ Collins, D. (2013). "National Treatment in Emerging Market Investment Treaties", *SSRN Electronic Journal*, p. 7-8.

¹⁸⁸ Tarman, Z. (2011). *Haksız Rekabetten ve Aldatıcı Reklamlardan Doğan Uyuşmazlıklarda Uygulanacak Hukuk*. 1. Basım, İstanbul: Beta Yayınları.

mallar arasındaki ayrımcılık yasaklanmakla birlikte, milli muamele ilkesi ayrıca iç vergilerin ve iç düzenlemelerin uygulanması bağlamında ithal edilen mallar ve hizmetler ile benzeri yerel mallar ve hizmetler arasında ayrımcılığı yasaklamayı da kapsamaktadır¹⁸⁹.

3.3.1.3. En Çok Gözetilen Ulus Kaydı

En çok gözetilen ulus kaydı, bir ülkenin diğer bir ülkeyle yaptığı ticaret anlaşmalarında sağladığı muameleyi esas alarak, üçüncü ülkeler ile yapacağı ticaret anlaşmalarında bu muameleden daha azını sağlamayacağını, en fazla imkanlar sunduğu ülkeye gösterdiği muameleyi diğer ülkelere de göstereceğine yönelik ilkedir. Yatırım alanındaki ekonomik serbestinin önemli enstrümanlarından biri olan en çok gözetilen ulus kaydı, yatırımcılar için adil bir zemin hazırlanması bakımından önem taşımaktadır¹⁹⁰.

En çok gözetilen ulus kaydı, ticaret politikasının bir aracıdır. Esasen ayrımcılık yapılmamasını garanti altına almaktadır. II. Dünya Savaşı'nın yaralarını sarmak adına, dönemin koşulları gereği savaş sonrası dönemde üstü kapalı ya da açıkça bir ayrımcılık yapılmayan bir ticaret sistemi yaygınlaşmış ve bu yolla uluslararası barışın tekrar tahsis edilmesi amaçlanmıştır. Böylece çok taraflı anlaşmalara dayalı olarak kısa sürede ticareti olabildiğince en üst seviyeye ulaştırmak temel hedef olmuştur. En çok gözetilen ulus kaydı, ayırım gözetmeyen bir ticaret ve yatırım politikasını teşvik etmektedir¹⁹¹.

En çok gözetilen ulus kaydını açıklayabilmek için şöyle bir örnek vermek yerinde olacaktır: A (yatırımcı ihraç eden ülke), B (ev sahibi ülke) ve C (üçüncü taraf) olmak üzere üç farklı devlet varsayalım. A ve B ülkelerinin en çok gözetilen ulus kaydını içeren bir sözleşmeye imza koydukları varsayımı altında A devletinin C devletine belli bir fayda sağlaması halinde, B devletinin C'ye verilen imtiyazları, kendi aralarında imzaladıkları sözleşmede yer alan en çok gözetilen ulus kaydı maddesi uyarınca kendisine de uygulanmasını talep edebilecektir. En çok gözetilen ulus kaydı, ev sahibi ülkenin farklı

¹⁸⁹ Alyanak, S. (2014). "Dünya Ticaret Örgütü Kamu Alımları Anlaşmasına Genel Bir Bakış ve Bu Anlaşmanın Avrupa Birliği'nde Uygulanması", *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 22 (1), s. 96.

¹⁹⁰ De Schutter, O. (2012). "Liberalization of Investment and Human Development", *Foreign Direct Investment and Human Development* (Eds. Olivier De Schutter, Jan Wouters and Johan F. Swinnen) London: Routledge, p. 114.

¹⁹¹ Maruyama, W. (2010). "Prefential Trade Arrangements and the Erosion of the WTO's MFN Principle", *Stan. J. Int'L.* 46 (177), p. 11.

ülkelerin yatırımcılarına ayrımcı muamele yapmasını yasaklayarak tüm yatırımcılar için oyunun kurallarını eşitlemeye yönelik bir kaidedir¹⁹².

3.3.1.4. Ayrımcılık Yapmama

Ayrımcılık yapmama ilkesi, ev sahibi devletin yabancı yatırımcıya, kendi yatırımcısına veya benzer durumdaki yabancı yatırımcıya gösterdiği muameleden daha düşük bir muamele sağlamamasıdır. Aslında bu ilke hem ulusal muamele hem de en çok gözetilen ulus kaydını kapsamaktadır. Ancak yatırımcının korunmasında yalnızca bu ilkelere atıf yapmak yeterli değildir. Yine de ev sahibi devletin kendi yatırımcılarına ya da üçüncü devletlerin yatırımcılarına gösterdiği muamele, anlaşmaya taraf olan ülkenin yatırımcısının ve yatırımın korunmasında bir kıstastır¹⁹³.

Ayrımcılık yapmama ilkesi, ikili yatırım anlaşmalarında anlaşmaya taraf ülkelerin anlaşma kapsamındaki hallerde her türlü kanun, düzenleme, usul ve uygulamalar açısından yerli firmalar ile yabancı firmalar arasında ayrımcılık anlamına gelebilecek muamelede bulunmamasını garanti altına almaktadır¹⁹⁴.

3.3.1.5. Türkiye İle Gürcistan Arasında Yatırımların Teşviki ve Korunması Anlaşmasında Eşit Muameleyle İlişkin Hükümler

Türkiye ile Gürcistan Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması'nın "Yatırımlara uygulanacak Muamele" başlıklı 4. Maddesinin 1. Fıkrasında, yatırımlara uygulanacak muamelelerde ulusal muamele, en çok gözetilen ulus kaydı ve adil ve eşit muamele ilkesini içerecek şekilde hüküm yer almaktadır. Buna göre; *"Her bir akit taraf, diğer akit tarafın yatırımcılarının kurulmuş olan yatırımlarının yönetilmesi, sürdürülmesi, kullanımı, işletilmesi, faydalanılması, genişletilmesi, satışı, tasfiyesi veya elden çıkarılmasına ilişkin olarak, kendi yatırımcılarının yatırımları ya da herhangi bir üçüncü ülkenin yatırımcılarının yatırımlarına benzer durumlarda uyguladığı muameleden hangisi en elverişli ise, bundan daha az elverişli olmayan bir muamelede bulunur."*

¹⁹² Ranjan, P. (2015). "Most Favoured Nation Provision in Indian Bilateral Investment Treaties: A Case for Reform", Indian Journal of International Law, 55(1), p. 44.

¹⁹³ Partalı, 2016, s. 138.

¹⁹⁴ Alyanak, 2014, s. 99.

Aynı maddenin 2. Fıkrası, tarafların vatandaşlarının girişi ve geçici ikametine ilişkindir. Buna göre; *“Taraflar kendi ulusal mevzuatları çerçevesinde, bir yatırımın yapılması ve sürdürülmesiyle ilgili olarak bir Akit Tarafın ülkesine girmek isteyen diğer Akit Taraf vatandaşlarının girişini ve geçici ikametini kolaylaştırır.”*

3. fıkra, bu maddeye ilişkin ilk iki hükmün hangi koşullarda uygulanamayacağını açıklamaktadır. 3. Fıkranın (a) bendine göre; *“İşbu maddenin hükümleri, bir akit tarafın tamamen ya da kısmen vergilendirmeye ilişkin herhangi bir uluslararası anlaşma veya düzenleme ile tanımuş olduğu bir muamelenin tercihin veya ayrıcalığın sağladığı faydayı, diğer akit tarafın yatırımcılarına da sağlamakla yükümlü olduğu şeklinde yorumlanamaz.”*

(b) fıkrası ise muamele ilkelerinin tarafların imzaladığı uluslararası anlaşmalar karşısındaki durumunu açıklamaktadır. Buna göre; *“İşbu anlaşmanın ayrımcılık yapmama, ulusal muamele ve en çok gözetilen ulus muamelesi hükümleri, akit taraflardan herhangi birinin, bir gümrük birliği, ekonomik birlik veya parasal birliğe, bir ortak pazara veya serbest ticaret bölgesine üyeliğinden veya bunlarla ortaklığından kaynaklanan ve bu akit tarafın kendi vatandaşlarına ya da şirketlerine veya bu gibi bir birliğin, ortak pazarın ya da serbest ticaret bölgesinin üye devletlerinin vatandaşlarına veya şirketlerine tanımuş olduğu mevcut veya gelecekteki avantajlara uygulanmaz.”*

(c) fıkrasına göre *“En çok gözetilen ulus muamelesi, işbu anlaşmanın tarafı olmayan bir ülkenin yatırımcıları ve bunların yatırımlarına, işbu anlaşmada veya bir akit taraf ile işbu anlaşmanın tarafı olmayan bir ülke arasında akdedilmiş olan diğer uluslararası anlaşmalarda sağlanan yatırım uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin hükümler yoluyla tanınan muameleyi içermez.”*

(d) fıkrasına göre *“1. Fıkroda belirtilen muamelenin ilgili akit tarafça akdedilmiş olan diğer uluslararası anlaşmalarda sağlanan, ev sahibi akit tarafın akdi yükümlülüklerine ilişkin herhangi bir taahhüdü kapsamaz.”*

(e) fıkrası ise gayrimenkul, toprak ve ayni haklara ilişkindir. Buna göre anlaşmanın üçüncü ve dördüncü maddelerindeki hükümler *“ev sahibi akit tarafı, toprak, gayrimenkul ve bunlar üzerindeki ayni hakların edinimi bakımından kendi yatırımcılarının yatırımlarına*

uyguladığı muamelenin aynısını diğer akit tarafın yatırımcılarının yatırımlarına uygulamakla yükümlü kılmaz”.

Anlaşma’nın “Genel İstisnalar ve Düzenleme Hakkı” başlıklı 5. Maddesinde ayrımcılık yapmama ilkesini vurgulayacak şekilde anlaşma hükümlerinin yorumlanamayacağı şekilleri açıklamaktadır. 5. Maddenin 1. Fıkrasına göre “*işbu anlaşmanın hiçbir hükmü (a) bir akit tarafın insan, hayvan veya bitki hayatı veya sağlığının veya çevrenin korunması için düzenlenen ve uygulanan, (b) canlı veya cansız tükenebilir doğal kaynakların korunmasıyla ilgili ayrımcı olmayan herhangi bir hukuki önlem almasına, sürdürmesine ya da uygulamasına engel olacak şekilde yorumlanamaz.*”

Aynı maddenin 3. Fıkrasına göre ise “*alınan önlemlerin, ayrımcı, keyfi veya gerekçesiz olarak uygulanmaması koşuluyla veya diğer bir akit tarafın yatırımcılarının yatırımlarının örtülü olarak kısıtlanmasına neden olmayacak şekilde alınır, sürdürülür veya uygulanır.*”

3.4. İstikrar Kaydı

İstikrar şartları, gelişmekte olan ülkelerin doğrudan yabancı yatırım (DYY) çekme amacıyla kullandıkları önemli bir araç olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bununla birlikte, istikrar şartı, iki temel varsayıma dayanmaktadır: Birincisi, gelişmekte olan ülkelerin doğrudan yabancı yatırım çekmek için rekabet ettikleri, ikincisi ise gelişmekte olan ülkelerin daha yüksek siyasi risk seviyelerine sahip olmalarıdır. Gelişmekte olan ülkelere yatırım için yabancı yatırımcılar arasındaki yoğun rekabete hükümetler de destekleyici düzenlemeler ile katılmakta ve rekabeti artırmaya çalışmaktadır¹⁹⁵.

İstikrar kaydı, doğrudan yabancı yatırım bağlamında yabancı yatırımcıları ev sahibi ülkelerin kanun ve yönetmeliklerindeki zararlı değişikliklerin etkilerinden koruyan hükümlerdir. Yatırım sözleşmelerinde, yerel mevzuatta veya istikrar sözleşmelerinde bulunabilmektedir. Bu istikrar maddesinin kapsamı tam veya sınırlı olabilmektedir. Tam istikrar kaydı, yatırımcıyı vergi kanunları gibi mali yasalardaki ve çevre kanunu gibi diğer yasalardaki değişikliklerin tamamından korumaktadır. Sınırlı bir istikrar kaydı ise maddede öngörülen belli kanunlarda yapılan değişikliklerden korumaktadır. Uygulamada yatırım

¹⁹⁵ Frank, S. (2015). “Stabilisation Clauses and Foreign Direct Investment: Presumptions versus Realities”, *The Journal of World Investment & Trade*, 16, p. 102.

kanunlarını, vergi kanunları gibi doğrudan kanuni sistemi doğrudan etkileyen değişikliklere karşı korumak için sınırlı istikrar hükümleri kullanılmaktadır¹⁹⁶.

İstikrar kaydının amacı, anlaşmanın şartlarını stabilize etmek ve gelecekte oluşabilecek hükümet eylemleri ya da ev sahibi ülkenin kanunlarındaki değişikliklerden korumaktır. Dolayısıyla istikrar kaydı, yatırımların karşılıklı korunması ve teşviki anlaşmalarında doğrudan yabancı yatırımcıyı koruyan maddelerden biridir. İstikrar kaydı, mali ya da mali olmayan değişikliklerden yatırımcıyı koruyan tam istikrar kaydı ya da belli konulardaki değişikliklerden koruyan sınırlı istikrar kaydı olmak üzere iki türdür¹⁹⁷.

Bir diğer teknik ise ev sahibi devletin yatırımcıyla ayrı bir sözleşme yapmasıdır. Böylece yatırımcı ile devlet arasında belli bir süre için kanunların tamamında ya da kimi hükümlerinde istikrar garanti edilmektedir. Bu tür anlaşmalar, hükümetle sözleşme yapmaya yetkili (ulusal mevzuatta belirtilen uygunluk kriterlerini karşılayan) yatırımcılar arasında, özellikle Şili, Kolombiya ve Peru gibi Latin Amerika ülkelerinde yaygındır. Her ne kadar farklı ülkeler, söz konusu anlaşmalarda farklı uygunluk kriterleri belirleyebiliyorsa da bu tür anlaşmalar diğer istikrar teknikleri ile hemen hemen aynı sonuca ulaşılmasına önayak olmaktadır¹⁹⁸.

3.4.1. İstikrar Kaydının Hukuki Altyapısı

İstikrar kaydı, (ya da diğer bir ifade ile hukuki güvenlik), temel haklarda korunan ortak bir değerdir. Hukuk devleti olmanın olmazsa olmaz koşullarındandır ve Anayasa'nın bütününe egemen olan temel bir ilkedir. Hukuki güvenlik ilkesinin temelinde geriye yürümezlik ilkesi ve kazanılmış haklara saygı ilkesi yer almaktadır.

Geriye Yürümezlik İlkesi: Hukuk kurallarının zaman bakımından uygulanmasıyla ilgili temel ilkedir. Yürürlüğe giren yeni kuralın yürürlük tarihinden önceki dönemde hukuki sonuçlar doğurmasını yasaklayan ve kuralın ancak yürürlüğe girdiği tarihten sonraki olaylara uygulanmasını emreden hukukun genel prensibidir. Bu ilke, ilk kez 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde yer almış, sonrasında 1948 İnsan Hakları Evrensel

¹⁹⁶ Frank, 2015, p. 104.

¹⁹⁷ Rodriguez-Yong, C. A., Martinez-Munoz, K. X. (2013). "The Andean Approach to Stabilisation Clauses", *Int. J. Private Law*, 6(1), p. 77.

¹⁹⁸ Khatib, A., Jafari, M. H. (2015). Stability Conditions in International Oil Contracts", *Australian Journal of International Social Research*, 1 (3), p. 102.

Beyannamesi'nde, 1950 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde kendisine yer bulmuştur. *Bazı ülkelerde geriye yürümezlik ilkesi sadece ceza normları için değil tüm hukuki düzenlemeler için kabul edilmiştir. Örneğin Bolivya Anayasasının 31. maddesine göre "Kanunlar sırf gelecek hakkında hüküm koyar, geçmişe etki etmez". Filipinler Anayasasının 3. maddesine göre "Geçmişe tesiri olan kanunlar yapılamaz", Norveç Anayasasının 97. maddesine göre "Hiçbir kanunun geçmişe tesiri olmayacaktır." ve Peru Anayasası'nın 25. maddesine göre "Hiçbir kanun geçmişe tesir eden kuvvet ve hükmü haiz değildir"*¹⁹⁹.

Bu ilkenin bir istisnası vardır. Geriye yürümezlik ilkesi, kamu yararı açısından kaçınılmaz olması durumunda göz ardı edilebilmektedir. Örneğin ilaç üreten bir yabancı yatırımcının ürettiği ilacın yasaklanması durumunda, ilacın tümüyle pazardan toplatılabilmesi için ya da ilgili firma tarafından geri çekilebilmesi için geriye doğru yürüyebilecek şekilde, varsa önceden ithal edilen ilaçları da kapsayacak şekilde geriye yürümezlik ilkesinden feragat edilerek yeni kural uygulanabilmektedir²⁰⁰.

Türk Hukukunda geriye yürümezlik ilkesi, 4722 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un "geçmişe etkili olmama kuralı" başlıklı birinci maddesinde yer almakta ve genel ilke olarak kabul edilmektedir²⁰¹. İlgili kanunun birinci maddesine göre;

Türk Medeni Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten önceki olayların hukuki sonuçlarına, bu olaylar hangi kanun yürürlükte iken gerçekleşmişse kural olarak o kanun hükümleri uygulanır.

Türk Medeni Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten önce yapılmış olan işlemlerin hukuken bağlayıcı olup olmadıkları ve sonuçları bu tarihten sonra dahi, yapıldıkları sırada yürürlükte bulunan kanunlara göre belirlenir.

¹⁹⁹ Altundış, M. (2008). "Hukuki Güvenlik İlkesi", *Yasama Dergisi*, 10, Ekim-Kasım-Aralık, s. 65.

²⁰⁰ Altundış, 2008, s. 66.

²⁰¹ Öz, E., Akçay, F. (2012). "Uygulama Örnekleriyle Türk Vergi Hukukunda Gerçek ve Gerçek Olmayan Geriye Yürümeler ve Hukuki Güvenlik İlkesine Etkisi", *Vergi Sorunları Dergisi*, Eylül, s. 5.

Türk Medeni Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten sonra gerçekleşen olaylara, Kanunda Öngörülmüş ayrık durumlar saklı kalmak kaydıyla, Türk Medeni Kanunu hükümleri uygulanır.

Kanun'da yer alan bu ilkeler, Türk Hukuku'nda genel ilke olarak kabul edilmekte ve yabancı yatırımcılar açısından da kullanılmaktadır. Yabancı yatırımcılar, yatırım yaptıkları dönemdeki hukuki koşulların, kendileri için değişmeyeceğini bilmeleri halinde yatırım yapmak isteyecektir. Bu da yabancı yatırımcının korunması için gereken altyapıyı oluşturmaktadır.

Kazanılmış Haklara Saygı İlkesi: Hukukun bir diğer ilkesi olan kazanılmış haklara saygı, eski kanun yürürlükte iken kesin olarak kazanılan, yani hukuk tarafından korunan haklardır. Bu ilke, kanun değişse bile, eski kanunun yürürlükte olduğu dönemde kazanılan hakların baki olduğunu garanti altına almaktadır. Bu noktada kazanılan hakkın, idari işlem tesis edildiği anda geçerli olan hukuk kurallarına uygun olması ön koşuldur²⁰².

3.5. Kamulaştırmaya Karşı Koruma

Tüm ülkelerin üzerinde uzlaştığı ve ortak benimsediği ilkelerden biri olan kamulaştırmaya karşı koruma ilkesi, uluslararası şirketlerin yabancı ülkelerdeki mal varlıklarının kamulaştırılması gerektiği hallerde bu işlemin ayrımcı olmayan bir politika izlenerek gerçekleştirilmesi ve hukuka uygunluğun aranmasıdır. Kamulaştırma halinde uygun bir tazminatın ödenmesi de öngörülen ilkelerdendir. Kamulaştırmada tazminat yükümlülüğü hem resmi olarak kamulaştırmada, hem de hükümetlerin düzenleyici işlemleri ile neredeyse kamulaştırılmış anlamına gelecek kadar değer kaybına uğraması halinde geçerlidir²⁰³.

Kamulaştırma, ev sahibi ülkenin egemenlik yetkisi dâhilinde ve uluslararası hukuka uygun olarak, uluslararası hukuk kaidelerinde yer alan belli kriterleri karşılamak koşuluyla bir yatırımı kamu yararı ilkesi çerçevesinde el koymasındır. Gerçek karşılığı peşin ödenmek koşuluyla, taşınmazların tamamı ya da bir kısmı, kanunda öngörülen esaslar ve usullere

²⁰² Öztürk, İ. (2008). "İdari Yargıda Temyiz İncelemesinin Usuli Kazanılmış Haklar Açısından Sınırlanması", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XII (1-2), s. 6-7.

²⁰³ Fodil, A. Ben-Amar. W. (2010). "Corporate Governance And Dividend Policy: Shareholders' Protection Or Expropriation?", *Journal Of Business Finance & Accounting*, 37(5-6).

göre devralınmaktadır. Ancak kamulaştırmada her ne kadar tazminat öngörülüyorsa da devletin gücünü kötüye kullanması da ihtimal dâhilindedir. Tazminatın ödenmemesi ya da çok geç ödenmesi, tazminat bedelini usule aykırı olarak düşük belirlemesi gibi durumlar, devletin gücünü kötüye kullanmasına örnek teşkil edebilmektedir²⁰⁴.

Sıklıkla karıştırılmakla birlikte kamulaştırma ile istimlak aynı şeyler değildir. İstimlakte, istimlak edilen gayrimenkulün mutlaka kamu malı niteliği kazanması şart değildir. Devletin özel mülkiyetinde de kalabilir. Ancak kamulaştırmada durum farklıdır. Kamulaştırmada yalnızca kamu mülkiyetine geçme söz konusudur. Kamulaştırma, kamu gücüne dayanan üstün bir iradenin ürünüdür. Kamulaştırma, kamu yararı kararı alınmasının ardından başlangıcından sonuçlanana kadar idari bir işlemdir. Bu nedenle de uyuşmazlıklarda idari mahkemelerin alanına girmektedir²⁰⁵.

Kamulaştırmadan korunmaya ilişkin olarak uluslararası anlaşmalarda çeşitli hükümler yer almaktadır. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA)'nın "Yatırım, Hizmetler ve İlişkili Durumlar" başlıklı 5. Bölümünün, "Yatırım" başlıklı 11. Kısımının, "Yatırım" başlıklı A Parçası'nın 11. Maddesinde kamulaştırma ve millileştirmeden korunmaya ilişkin hükümler yer almaktadır. Buna göre; *"Hiçbir Taraf doğrudan veya dolaylı olarak kendi topraklarında bir başka Tarafın yatırımcı yatırımını kamulaştıramaz veya devletleştiremez veya böyle bir yatırımın kamulaştırılmasına veya devletleştirilmesine ("kamulaştırma") yönelik bir önlem alamaz, [...]"*²⁰⁶.

1995 Yılında Fransa ile Hong-Kong arasında imzalanan Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması anlaşmasında ise kamulaştırmaya ilişkin olarak *"Taraflardan herhangi birinin yatırımcıları, yatırımlarından yoksun bırakılmayacak veya doğrudan veya dolaylı olarak, diğer Akit Tarafın bulunduğu bölgedeki yoksunluğa eşdeğer bir etkiye sahip olmayan [...] önlemlerine tabi tutulmayacaktır"* hükmü yer almaktadır²⁰⁷.

1992 Tarihli Dünya Bankası'nın yayınladığı Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Korunmasına Yönelik Kılavuz İlkeler'de kamulaştırma ile ilgili olarak *"Bir*

²⁰⁴ Bayraktutan, Özgür, 2016, s. 91.

²⁰⁵ Göven, Y. (1999). "Kamulaştırma İşlemlerinde "Kamu Yararı"", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, s. 250.

²⁰⁶ NAFTA, Article 110. <http://www.sice.oas.org/trade/nafta/chap-111.asp> (Erişim Tarihi: 15.09.2017).

²⁰⁷ BIT Between France and HongKong http://arbitration.org/sites/default/files/bit/france_hong_kong_special_administrative_region_of_china_english.pdf (Erişim Tarihi: 15.09.2017).

*Devlet, kendi topraklarında yabancı özel yatırımları kısmen veya tamamen almayabilir veya benzer etkilere sahip önlemleri alamaz” hükmü yer almaktadır*²⁰⁸.

3.5.1. Kamu Yararı

Kamu yararı, siyasi yönü olan, zamana, mekâna, hizmetin türüne ve ihtiyaçlara, kanuni görüş ve anlayışlara göre değişebilen, bu nedenle de olaylar karşısında somut koşullara göre belirlenmesi gereken bir kavramdır. Kamu yararı olduğu kararını verecek ve bu kararı onaylayacak ifadelerin çeşitliliği, yabancı yatırımcıların üzerindeki kamulaştırma riskini artırmaktadır²⁰⁹.

Kamu yararı kavramı, dar ve geniş anlamda kamu yararı (hukuki ve siyasi anlamda kamu yararı) olmak üzere bir ayrıma tabi tutulabilmektedir. Bu ayrımı şu şekilde açıklamak mümkündür²¹⁰:

Dar Anlamda Kamu Yararı: İdare hukukunun kapsamına girmekte ve idari işlemlerin toplum ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde, eşitlik ve tarafsızlık ilkeleri çerçevesinde yapılmasını kapsamaktadır.

Geniş Anlamda Kamu Yararı: Anayasanın dayandığı siyasal, sosyal ve ideolojik ilkeler çerçevesinde, kavramın politik yönünü ifade edecek şekilde yapılmasını kapsamaktadır.

3.5.2. Türk Hukukunda Kamulaştırma

Kamulaştırma, 1961 Anayasası’ndan önce Anayasa’da kendisine istimlak olarak yer bulmuş, 1961 Anayasası ile birlikte istimlak kavramı yerini kamulaştırmaya bırakmıştır. 1961 Anayasası’nın 38. Maddesinde kamulaştırma “*Devlet ve kamu tüzel kişileri, kamu yararının gerektirdiği hallerde, karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malları, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, tamamını veya bir kısmını kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir*” şeklinde düzenlenmiştir. 1982 Anayasası’nda ise 46. Maddede aynı şekilde düzenlenmiştir.

²⁰⁸ World Bank Guidelines on the Treatment of Foreign Direct Investment, <https://www.italaw.com/documents/WorldBank.pdf> (Erişim Tarihi: 15.09.2017).

²⁰⁹ Bayraktutan, Özgür, 2016, s. 93.

²¹⁰ Göven, 1999, s. 251.

1982 Anayasası'ndan sonra 4 Kasım 1983 Tarih ve 2942 Sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 3. Maddesinde *“idareler, kanunlarla yapmak yükümlülüğünde bulundukları kamu hizmetlerinin veya teşebbüslerinin yürütülmesi için gerekli olan taşınmaz malları, kaynakları ve irtifak hakların; bedelini nakden ve peşin olarak (...) ödemek suretiyle kamulaştırma yapabilirler”* hükmü bulunmaktadır.

4857 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'nun 3. Maddesinin (b) fıkrası ise yabancı yatırımların kamulaştırma ve devletleştirmeye karşı korunmasını sağlamak amacıyla, ancak yürürlükteki mevzuat uyarınca ve gereğince, kamu yararı gerekmesi halinde ve karşılıkları ödenmesi şartıyla kamulaştırılabileceğini açıkça düzenlemektedir.

3.5.3. Gürcü Hukukunda Kamulaştırma

Gürcistan Anayasası mülkiyet hakkı, mülkiyet, satın alma, elden çıkarma ve mülk edinimi dâhil olmak üzere mülkiyet haklarını korumaktadır. Gürcistan'da yaşayan yabancı uyruklular, Gürcistan vatandaşlarına eşit haklara ve yükümlülüklerle sahiptir. Anayasa mülkiyet haklarının sınırlandırılmasına veya iptaline ancak aşırı zorunlu durumlarda ve daha sonra sadece kanunların izin verdiği ölçüde izin verir.

Kamu İhtiyaçları İçin Mülkiyet Hakkının Kaybı Hakkında Kanun (The Law on Procedures for Forfeiture of Property for Public Needs), Gürcistan'da kamulaştırmaya ilişkin kuralları belirlemektedir. Kanun, belirli kamu ihtiyaçları için kamulaştırmaya izin vermektedir. Tazminatın değerlendirilmesi ve ödenmesi için bir mekanizma sağlamaktadır. Herhangi bir tarafın isteği üzerine değerlemenin mahkemece incelenmesi için kullanılmaktadır. Gürcistan Yatırım Kanunu, yabancı yatırımları sadece uygun bir ücret karşılığında kamulaştırmaya izin vermektedir. Kamu İhtiyaçları İçin Mülkiyet Hakkının Kaybı Hakkında Kanun'da yapılan son değişiklikler, eşit değerli malın yanı sıra parayla da tazminat ödenmesine izin vermektedir. Tazminat, kamulaştırılan mülklerin değerlendirilmesi ve teslimatı ile ilgili tüm harcamaları kapsamaktadır. Tazminatın gecikmeksizin ödenmesi gerekir ve kamulaştırılan mülklerin değerinin yanı sıra, kamulaştırma sonucunda yabancı yatırımcının uğradığı zararı da içermelidir. Ayrıca yatırımcı, kamulaştırılan mülkü için aldığı tazminatı transfer etmekte de serbesttir²¹¹.

²¹¹ Investment Climate Statement - Georgia (2012).

Gürcistan hukukuna göre kamulaştırmanın aşamaları şu şekildedir²¹²:

- Emrin Ekonomi Bakanı tarafından verilmesi;
- Kamulaştırmaya tabi tüm malların tanımlanması;
- Kamulaştırma ile ilgili bilgilerin yayınlanması;
- Arazi sahiplerine kamulaştırma ile ilgili bilgilerin iletilmesi;
- Mahkeme'ye bir başvurunun yapılması ve kamulaştırma ile ilgili bir mahkeme kararı verilmesi;
- Kamulaştırma; ve
- Dava aşaması (tazminat tutarı ile ilgili herhangi bir anlaşmazlık ortaya çıkması halinde)

Gürcistan mevzuatında kamulaştırma için bir istisna bulunmaktadır. Enerji projeleri ve hidroelektrik santralleri inşası, doğrudan Gürcistan'ın kamulaştırma kanunlarına dahil değildir. Kanunda ise açıkça belirtilmemiştir. Genel olarak kamulaştırma “halk için gerekli projeler” için mümkündür. Ancak, hidroelektrik santral projelerinin halk için gerekli projeler olarak görüp görmeyeceği açık değildir. Öte yandan devlet, devletin mülkiyet özelleştirmesi prosedürüne göre projeler için gerekli olan devlete ait arazileri yatırımcılara aktarabilmektedir. Gürcü kanunları, hangi arazinin kamulaştırmaya tabi tutulacağını belirtmemektedir. Bununla birlikte, tarım arazisi için hasadın tazminat kapsamına alınması öngörülmüştür. Bundan, kamulaştırmanın hem sanayi hem de tarım arazisi için geçerli olduğu düşünülmektedir²¹³.

İlgili bölge mahkemeleri Ekonomi Bakanı'nın kararını değerlendirir ve projenin halk için gerekli olup olmadığını belirleyerek kamulaştırma birimlerine kamulaştırma hakkını verir. Ekonomi Bakanı'nın emri kamulaştırmanın genel amacını belirtir. Mahkeme daha sonra bu genel amacın bu yatırım için geçerli olup olmadığını kontrol eder. Mahkeme ayrıca varlıkların piyasa değerini değerlendirmek için bir üçüncü taraf uzmanı atar ve uzman değerlendirmesine göre ilgili yatırım sahiplerine ödenecek tazminatı belirler. Uzman tarafından hesaplanan tutarın nihai değerlendirmesi mahkeme tarafından yapılır.

<https://www.state.gov/e/eb/rls/othr/ics/2012/191153.htm> (Erişim Tarihi: 28.08.2017).

²¹² Bal, Ç., Sharabidze, K., Nanobashvili, L. “Procedures for Expropriation of Land in Georgia”, *GSIMeridian*, <http://www.gsimeridian.com/files/39.pdf> (Erişim Tarihi: 05.09.2017).

²¹³ Bal, Ç., Sharabidze, K., Nanobashvili, L. “Procedures for Expropriation of Land in Georgia”, *GSIMeridian*, <http://www.gsimeridian.com/files/39.pdf> (Erişim Tarihi: 05.09.2017).

Yatırımcılar, öneri miktarının makul olmadığını iddia etme ve argümanlarını mahkemeye sunma hakkına sahiptir, daha sonra nihai karar verilecektir²¹⁴.

3.5.4. Türkiye İle Gürcistan Arasında Yatırımların Teşviki ve Korunması Anlaşmasında Kamulaştırma

Türkiye ve Gürcistan Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması'nın "Kamulaştırma ve Tazminat" başlıklı 6. Maddesi, kamulaştırmaya ilişkin hükümler içermektedir. İlgili maddenin 1. Fıkrasına göre, *"Yatırımlar, kamu yarar gözetilerek, ayrımcı olmayacak biçimde; anında, yeterli ve etkin tazminat ödenerek uygun hukuki usule göre yapılanlar hariç olmak üzere kamulaştırılanız, devletleştirilemez veya doğrudan ya da dolaylı olarak benzer etkisi olan tedbirlere (bundan sonra kamulaştırma olarak anılacaktır) maruz bırakılamaz."*

Aynı maddenin 2. Fıkrası, kamulaştırılan yatırımın tazminatına ilişkindir. Buna göre, *"Tazminat, kamulaştırılan yatırımın kamulaştırma işleminin yapıldığı veya kamulaştırma işleminin kamuoyuna duyurulduğu tarihten önceki piyasa değerine eşit olur. Tazminat gecikme olmaksızın ödenir ve 8. Maddede belirtildiği gibi serbestçe transfer edilebilir."*

3. fıkra ise tazminatın ödeneceği para birimine ilişkindir. Buna göre, *"Tazminat serbestçe çevrilebilen bir para birimi ile ödenir ve ödenmesinde gecikme olması durumunda uygun bir oranda faiz içerir."*

Anlaşma'nın "Kayıpların Tazmini" başlıklı 7. Maddesinde de tazminata ilişkin hükümler yer almaktadır. Buna göre *"bir akit taraf yatırımcılarının diğer akit tarafın ülkesinde, diğer akit tarafın kuvvetleri veya makamlarınca mallarına el konulması veya diğer akit tarafın kuvvetleri veya makamlarında mallarının çatışma halinde değilken ya da durum zorunlu kılmadığı halde tahrip edilmesi sonucu ortaya çıkacak zararları karşılanır ya da tazminat ödenir. Her iki telafi türü de yeterli etkin olur ve makul bir sürede ödenir. Hâsıl olan ödemeler başka bir para birimine serbestçe çevrilebilecektir."*

²¹⁴ Bal, Sharabidze, Nanobashvili,



SONUÇ

Yabancı ülkelerin pazarlarına giriş yollarından biri doğrudan yabancı yatırımlardır. Bu yolla işletmenin uluslararası hale gelmesinin de önü açılmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar, bir ülkede yerleşik olan gerçek ya da tüzel kişilerin başka bir ülkede ekonomik çıkar elde etme amacını ifade etmektedir. Özellikle 1980 sonrası dönemde ülkeler arasında yabancı sermayeyi kendi ülkesine çekebilmek için adeta bir yarış başlamıştır. Bu kapsamda ülkeler kendi doğrudan yabancı yatırım kanunlarını yayınlarak doğrudan yabancı yatırımcılara verilecek teşvikleri hukuki bir zemine oturtmaktadır

Doğrudan yabancı yatırım ve doğrudan yabancı yatırımcı kavramları ülkelerin kendi yerel kanunlarında açıklanmaktadır. Türk Hukuku'nda doğrudan yabancı yatırım kavramı 17 Haziran 2003 Tarih ve 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırım Kanunu'nun 2. maddesinin (b) bendinde, doğrudan yatırımcı kavramı ise aynı kanunun 2. Maddesinin (a) bendinde açıklanmıştır. Gürcü Hukuku'nda ise 30 Haziran 2006 Tarih ve 3425 Sayılı Yatırım Etkinliğinin Teşviki ve Garantisi Kanunu'nda ise 1. ve 2. maddelerinde her iki kavram açıklanmaktadır.

Doğrudan yabancı yatırımı ve yabancı yatırımcıyı çekebilmek için gereken faktörler de yıllardır araştırma konusudur. Yabancı yatırım ve yabancı yatırımcıyı ülkeye çekmek konusunda siyasi istikrar, özelleştirme politikası, rekabet politikası ve vergi politikası gibi politik faktörlerin yanı sıra, sağlam hukuki altyapı, yatırım teşvikleri, sosyal etkenler ve şeffaflık ve minimum bürokratik işlemler gibi yatırım ortamına ilişkin faktörler; pazar büyüklüğü, ekonomik istikrar, doğal kaynaklar, gelişmiş altyapı, ucuz işgücü ve coğrafi yakınlık gibi ekonomik faktörler etkili olmaktadır. Bu faktörlerin yanında doğrudan yabancı yatırımcıya sağlanan kolaylıklar ve teşvikler de ülkelerin yabancı yatırımcıyı çekebilmesini sağlayan araçlardandır.

Doğrudan yabancı yatırımcıya sağlanan kolaylıklar genel olarak mali teşvikler, finansal teşvikler ve diğer teşviklerdir. Mali teşvikler, indirimli kurumlar vergisi oranı, özel yatırım indirimleri, yatırım vergi kredileri ve dağıtılmayan karlara sağlanan istisnalar, sınır ötesi faaliyetler için azaltılan engeller ve diğer vergi indirimleri olarak uygulanmaktadır. Finansal teşvikler ise yatırım destekleri ile kredi ve kredi teminatı destekleri ve devlet sigortası ve risk sermayesi ortaklığı gibi desteklerdir. Düzenleyici işlemler yönünden

sağlanan teşvikler, hizmet destekleri, Pazar ayrıcalıkları ve döviz kuru ayrıcalıkları gibi teşvikler ise diğer teşviklerdendir.

Ülkelerin yerel yatırım teşviki kanunları ve mevzuatlarında yatırımların nasıl teşvik edileceği ve korunacağı genel hatlarıyla açıklanmaktadır. Ancak yalnızca kanunlar ve mevzuat yabancı yatırımcıları teşvik etmek için yeterli olmamakta, ülkeler ikili yatırımların teşviki ve korunması anlaşmalarına imza koymaktadır. Böylece iki ülke arasında yatırımların karşılıklı olarak korunması için sağlanacak muamele standartları belirlenmektedir.

Hukuki zemin olarak Türkiye ve sınır komşusu olan Gürcistan'da da yatırımların teşviki için kanunlar bulunmaktadır. Türkiye, 17 Haziran 2003 Tarih ve 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırım Kanunu ile yabancı yatırımcılara uygulanacak genel teşviklerin çerçevesini oluşturmuştur. Gürcistan ise 30 Haziran 2006 Tarih ve 3425 Sayılı Yatırım Etkinliğinin Teşviki ve Garantisi Kanunu ile kendi ülkesinde yabancı yatırımcıyı teşvik edecek hukuki altyapıyı oluşturmuştur. Ancak iki ülke arasındaki yabancı yatırımların ve yabancı yatırımcıların korunmasına ilişkin olarak yalnızca yerel kanunlar yeterli olmadığından, Türkiye ve Gürcistan arasındaki yabancı yatırımların karşılıklı olarak teşvik edilmesi ve korunması için “Türkiye ve Gürcistan Arasında Yabancı Yatırımların Teşviki ve Korunması Anlaşması” imzalanmıştır.

Bu ikili anlaşma ile hem Türkiye hem de Gürcistan, eşit muamele ilkesi çerçevesinde kendi ülkesine yatırım yapacak yatırımcılara uygulanacak muamelede üçüncü bir ülkenin yatırımcılarına sağlanan elverişli koşullardan daha azını sağlamayacağını garanti etmektedir. Aynı şekilde her iki ülke yabancı yatırımcılarına, yerli yatırımcılarına sağladığı imkânlardan daha azını sağlamayacağını, diğer bir deyişle yerli ve yabancı yatırımcılar arasında ayırım yapmaksızın aynı muameleye tabi tutacağını garanti etmektedir.

Yatırımcılar açısından önemli olan bir diğer konu istikrar kaydıdır. Yatırımcılar, kendi aleyhine kanuni düzenlemelerin yapılmayacağı konusunda garanti istemektedir. Türk Hukuku'nda istikrar kaydı, ya da diğer bir ifadeyle hukuki güvenlik ilkesi, temel karinelerden biridir. Geriye yürümezlik ilkesi ve kazanılmış haklara saygı ilkesi, Türk Medeni Kanunu'nda güvence altına alınmış, diğer tüm kanunlar için de genel ilke olarak

kabul edilmiştir. Kaldı ki bu ilkeler, uluslararası hukukun en temel ilkelerinden biri olup, hukuk devleti olmanın da bir gereğidir. Hem Türkiye hem de Gürcistan, hukuk devleti olmanın bir gereği olarak bu temel ilkeleri kabul etmektedir.

Kamulaştırma konusunda da her iki ülkenin kanuni mevzuatında kamulaştırmanın belli koşullar altında, bedelini peşin ödeyerek ve kamu yararı ilkesi gözetilerek yapılabileceği, keyfî uygulamalarla kamulaştırma ya da devletleştirme yapılmayacağı garanti altına alınmaktadır. Türkiye ile Gürcistan arasındaki Anlaşma'da da kamulaştırmaya ilişkin hükümler yer almakta ve her iki ülkenin yatırımcıları kamulaştırmaya karşı korunmaktadır.

Gürcistan, sağlam hukuki altyapısı ile özellikle yatırım iklimi konusunda son 10 yılda önemli atılımlar gerçekleştirmiş, işletme kurma, mülkiyet kaydı, hukukun üstünlüğü, ekonomik bağımsızlık gibi konuların yanı sıra küresel yolsuzluk barometresinde de en iyi durumda olan ülkelerden biridir. Bu durum ülkeye gelen yabancı yatırım miktarına da yansımış, 2008 Küresel Ekonomik Krizi öncesinde 2 milyar USD seviyesini aşmıştır. 2016 itibarıyla Gürcistan'a yapılan yabancı yatırımların toplam tutarı 1,65 milyar USD düzeyindedir.

Sonuç olarak Türkiye ve Gürcistan, uluslararası hukuk çerçevesinde eşit muamele ilkesini gözeterek, istikrar kaydı ve kamulaştırmadan koruma konusunda karşılıklı olarak yatırımları teşvik edeceğini ve koruyacağını beyan ve taahhüt etmektedir.



KAYNAKÇA

- 15 Şubat 2010 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Arasından Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçaklığına Engel Olma Anlaşması.
- 17 Haziran 2003 Tarih ve 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu.
- 19 Temmuz 2016 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti Hükümet ile Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma'nın Gerekçesi
- 19 Temmuz 2016 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması, Ankara.
- 30 Haziran 2006 Tarih ve 3425 Sayılı Gürcistan Yatırım Etkinliğinin Teşviki ve Garantisi Kanunu (Law of Georgia on Promotion and Guarantees of Investment Activity)
- 30 Haziran 2006 Tarih ve 3425 Sayılı Gürcistan Yatırım Etkinliğinin Teşviki ve Garantisi Kanunu (Law of Georgia on Promotion and Guarantees of Investment Activity)
- 5 Mart 2014 Tarih ve 2045 Sayılı Yabancıların ve Vatansızların Hukuki Statüsüne İlişkin Gürcistan Kanunu, (Law of Georgia on the Legal Status of Aliens and Stateless Persons)
- Agrawal, S., Sethi, T. (2017). “*Do Bilateral Investment Treaties Increase FDI?: Evidence from South Asia*”, 20th International Scientific Conference “Economic and Social Development”, Prague, April 27-28th.
- Akdeve, E., Karagöl, E. T. (2013). Geçmişten Günümüze Türkiye’de Teşvikler ve Ülke Uygulamaları, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 37, Temmuz.
- Akın, Ü. (2014). “*Yabancı Yatırımların Korunmasına Dair İkili Anlaşmalar*”, Yurtdışında Yaşam, Oturma koşulları ve Yatırım İmkanları Sempozyumu, İstanbul, 22 Şubat.
- Altundiş, M. (2008). “Hukuki Güvenlik İlkesi”, *Yasama Dergisi*, 10, Ekim-Kasım-Aralık.
- Alyanak, S. (2014). “Dünya Ticaret Örgütü Kamu Alımları Anlaşmasına Genel Bir Bakış ve Bu Anlaşmanın Avrupa Birliği’nde Uygulanması”, *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 22 (1).
- Aparna, M., Kartikeya S. (2013). Foreign Direct Investment, Corruption and Democracy. *Applied Economics*, 45(8).
- Arık, Ş., Akay, B., Zambak, M. (2013, 19-21 Haziran). *Doğrudan Yabancı Yatırımları Belirleyen Faktörler: Yükselen Piyasalar Örneği*, ECO Anadolu2013 III. Uluslararası İktisat Kongresi’nde sunuldu, Eskişehir.
- Arıkan, D. (2006). *Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları*, İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım

- Aydoğuş, İ., Kutlu, E., Yıldırım, S. (2005). Yolsuzluk ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 7(2).
- Aytun, C., Akın, C. S., Uçan, O. (2015). Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Telekomünikasyon Yatırımları ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları İlişkisi. *Ege Akademik Bakış*, 15 (2).
- Azemar, J. B. (2008). Tax Competition and FDI: The Special Case of Developing Countries, *Journal of Japanese Int. Economies*, 22.
- Baklacı, P., Akıntürk, E. (2006). Enerji Şartı Antlaşması, *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 7(2).
- Bal, Ç., Sharabidze, K., Nanobashvili, L. “Procedures for Expropriation of Land in Georgia”, GSIMeridian, <http://www.gsimeridian.com/files/39.pdf> (Erişim Tarihi: 05.09.2017).
- Baltacı, N. Akyol, H., Kargı, B., Beken, G. H. (2017). “Ülke Riskinin Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi”, *III. IBANESS Kongreler Serisi*, 4-5 Eylül, Edirne / Türkiye.
- Barthel, F., Busse, M., Neumayr, E. (2010). “The Impact of Double Taxation Treaties on Foreign Direct Investment: Evidence From Large Dyadic Panel Data”, *Contemporary Economic Policy*, 28 (3).
- Bayraktar, F. (2003), *Dünyada ve Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları*, Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası A.S.
- Bayraktutan, Y., Özgür, M. T. (2016). “Politik Riskler, İki Taraflı Yatırım anlaşmaları ve Uyuşmazlıklar Bağlamında Doğrudan Yabancı Yatırımlar”, *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2(4).
- BIT Between France and HongKong
http://arbitration.org/sites/default/files/bit/france_hong_kong_special_administrative_region_of_china_english.pdf (Erişim Tarihi: 15.09.2017).
- Candemir, A. (2009). “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Belirleyen Faktörler”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 9 (2).
- Candemir, A., (2009). Doğrudan Yabancı Yatırımlarını Etkileyen Faktörler, *Ege Akademik Bakış*, 9(2), 665
- Collins, D.(2013).“National Treatment in Emerging Market Investment Treaties”, *SSRN Electronic Journal*.
- Çalışkan, Z. (2009). Türkiye’nin Taraf Olduğu İkili ve Çok Taraflı Anlaşmalarda Yatırım Kavramı. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 29 (1-2).
- Çavdar, F. (2012). Çifte Vergilemenin Önlemesine Yönelik OECD ve Türkiye Uygulamaları, *Vergi Dünyası Dergisi*, 371.

- Çeştepe, H., Mıştaçoğlu, T., (2010). Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Ekonomik Entegrasyon: ASEAN ve MERCOSUR Örneği, *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 17(2).
- Çetinkaya, M. (2004), Türkiye Ekonomisinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımının Önemi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(11).
- Çetinkaya, Ö. (2012). *Türkiye’de Kamu İşletmeciliği ve Özelleştirme*. 3. Baskı, Bursa: Ekin Yayınları.
- Çinko, L. Ak, R. (2009, 17-19 Haziran). *Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerinin Makroekonomik Etkileri*. EconAnadolu 2009: Anadolu Uluslararası İktisat Kongresi Tebliği’nde sunuldu. Eskişehir.
- Çolakoğlu, S. (2006). Türkiye-Gürcistan İlişkileri. *Stratejik Öngörü Dergisi*, 6.
- De Schutter, O. (2012). “*Liberalization of Investment and Human Development*”, Foreign Direct Investment and Human Development (Eds. Olivier De Schutter, Jan Wouters and Johan F. Swinn en) London: Routledge.
- Demirci, Z. (2017). “Uluslararası Vergi Anlaşmalarının Hukuki Niteliği ve İç Hukuka Etkisi”, *Vergi Dünyası*, 430.
- Doing Business in Georgia 2015 (2015). http://grantthornton.ge/js/editor_innova/assets/Doing%20Business%20in%20Georgia_2015_01.pdf (Erişim Tarihi: 21.03.2017).
- Dost, S. (2006). *Yabancı Yatırım Uyuşmazlıkları ve ICSID Tahkimi*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- DPT (2000). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: DPT Yayınları, 1.
- Dumludağ, D. (2006). Doğrudan Yabancı Yatırım Hareketlerinde Yatırım Promosyon Ajanslarının Rolü – Türkiye Örneği, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: XXI, Sayı: I.
- Efe, B. (2002). *Küreselleşme Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Analizi: İzmir Örneği*” İzmir: İTO Yayınları.
- Emir, M., Kurtaran, A. (2005). “Doğrudan Yabancı Yatırım Kararlarında Politik Risk Unsuru” *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 28.
- Emir, M., Uysal, M., Doğru, B., (2013). “Ülkenin Risklilik Durumu ile Ülkeye Gelen Doğrudan Yabancı Yatırım Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27 (3).
- Enterprise Georgia Yıllık Raporu (2016). <http://enterprisegeorgia.gov.ge/files/document/1938313d7f039122cb076f052ed0aef7.pdf> (Erişim Tarihi: 01.05.2017).

- Erçakar, M.E., Karagöl, E. T. (2011). *Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlar*, SETA Analiz, 33.
- Erdoğan, A. (2016). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye Örneği*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Fodil, A. Ben-Amar. W. (2010). “Corporate Governance And Dividend Policy: Shareholders’ Protection Or Expropriation?”, *Journal Of Business Finance & Accounting*, 37(5-6).
- Frank, S. (2015). “Stabilisation Clauses and Foreign Direct Investment: Presumptions versus Realities”, *The Journal of World Investment & Trade*, 16.
- Gelashvili, M. (2013). State Regulation of Investment Activities in Georgia, *Georgian International Journal of Science, Technology and Medicine*, Volume:5, Number: 1/2
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (2009). *GATT Bilgilendirme Rehberi*. Yayın No: 95, Ankara: Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı GATT Müdürlüğü Yayınları.
- Giambona, E., Graham, J. R., Harvey, C. R. (2017). “The Management of Political Risk”, *Journal of International Business Studies*, 28 (4).
- Gökkaya, H. D. (2007). *Özelleştirmeye Bir Bakış: (Türkiye ve Azerbaycan Örneğinde)*. Ankara: Gün Yayınları.
- Gökyala, D., Süral, C., (2004). 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunun ve Getirdiği Yenilikler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(2), 131-167.
- Göven, Y. (1999). “Kamulaştırma İşlemlerinde “Kamu Yararı””, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1.
- Ikeley, A. R., Ikeda, Y. (2017). Determinants of Foreign Direct Investment in Wind Energy in Developing Countries”, *Journal of Cleaner Production*, 161.
- Investment Climate Statement- Georgia (2012). <https://www.state.gov/e/eb/rls/othr/ics/2012/191153.htm> (Erişim Tarihi: 28.08.2017).
- Işık, O. (2011). Uluslararası Hukukta Yatırım Kavramı: Antlaşmalar Temelinde Bir Değerlendirme. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 7 (28).
- İnternet: <http://www.investingorgia.org/en/keysectors/access-to-finance/government-incentives> (Erişim Tarihi: 30.04.2017).
- İnternet: <http://www.investingorgia.org/en/keysectors/access-to-finance/government-funds> (Erişim Tarihi: 30.04.2017).
- İnternet: <http://www.investingorgia.org/en/keysectors/access-to-finance/government-incentives> (Erişim Tarihi: 30.04.2017).

- İnternet: <http://www.investingeorgia.org/en/keysectors/access-to-finance/government-incentives> (Erişim Tarihi: 30.04.2017).
- İnternet: <http://www.investingeorgia.org/en/keysectors/access-to-finance/government-incentives> (Erişim Tarihi: 30.04.2017).
- İnternet: <https://www.export.gov/article?id=Georgia-Openness-to-Foreign-Investment> (Erişim Tarihi: 29.04.2017).
- İnternet: <https://www.export.gov/article?id=Georgia-Openness-to-Foreign-Investment> (Erişim Tarihi: 29.04.2017).
- İstanbul Sanayi Odası (2002). *Uluslararası Doğrudan Yatırımlar ve Türkiye Durum Tespiti ve Stratejik Plan*. İstanbul: Sanayi Odası Yayınları, 2002/1, s.12
- İstanbul Ticaret Odası, (2003). *Türkiye’den Yurtdışına Doğrudan Sermaye Yatırımları ve Türk Yatırımcıları*, İstanbul, İstanbul Ticaret Oda Yayınları, 2003-14.
- Kanlı, N. K., Aydoğuş, O. (2017). “Ülke Risk Faktörlerinin Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Belirleyici Etkisi”, *Ege Akademik Bakış*, 17(2).
- Kar, M., Tatlısöz, F. (2008). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (14), 436-458.
- Karagöz, K. (2007). “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler: 1970-2005”, *Journal of Yaşar University*, 2(8).
- Karagöz, K. (2007, 24-25 Mayıs). *Doğrudan Yabancı Yatırımların İstihdama Etkisi: Türkiye Örneği*. 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi’nde sunuldu, Malatya.
- Karakurt, A. (2008). Küresel Kriz Ortamında Yatırım Teşvikleri, *Ankara Üniversitesi SBE Dergisi*, 65-2.
- Kargı, V., Yaygır, T. (2016, 15-19 Mayıs). *Küreselleşme, Vergi Rekabeti ve Türkiye’de Vergi Yüğü*, 31. Türkiye Maliye Sempozyumunda sunuldu, Antalya.
- Kaymak, H. (2005). Yabancı Doğrudan Yatırımları Artırmak İçin Teşvikler Gerekli ve / Veya Yeterli mi?, *Maliye Dergisi*, Sayı: 149.
- Kaynak, H. (2005). Yabancı Doğrudan Yatırımları Artırmak İçin Teşvikler Gerekli ve/veya Yeterli mi?, *Maliye Dergisi*, Sayı: 149, Aralık.
- Khatib, A., Jafari, M. H. (2015). Stability Conditions in International Oil Contracts”, *Australian Journal of International Social Research*, 1 (3).
- Khondoker A.M., Kaliappa, K. (2010). Determinant of Foreign Direct Investment in Developing Countries: A Comparative Analysis, *The Journal of Applied Economic Research*, 4(4), 369-404.

- Kohler, W., Stahler, F. (2016). “*The Economics of Investor Protection: ISDS versus National Treatment*”, CESifo Working Paper, No. 5766.
- Kokaia, L., (2012). National Legal protection Guarantees for Foreign Investments, Justice and Law. *Legal Journal of the Supreme Court of Georgia and of the Judges’ Association of Georgia*. 3 (34).
- Kumari, R., Sharma, A. K. (2017). “Determinants of Foreign Direct Investment in Developing Countires: A Panel Data Study”, *International Journal of Emerging Markets*, 12 (4).
- Kurtaran, A. (2007). Doğrudan Yabancı Yatırım Kararları ve Belirleyicileri. Atatürk Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (2).
- Küçükkiremitçi, O., Ersoy, E. (2011, 16-17 Aralık). *Sanayide Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları*, TMMOB, MMO Sanayi Kongresi’nde sunulmuştur.
- Magee, C.S.P., Massoud, T.G. (2011). Openess and Internal Conflicts, *Journal of Peace Research*, 48(1).
- Maruyama, W. (2010). “Prefential Trade Arrangements and the Erosion of the WTO’s MFN Principle”, *Stan. J. Int’L*. 46 (177).
- Muti, J, Grubert, H. (2004). Empirical Asymmmetries in Foreign Direct Investment and Taxation, *Journal of International Economics*, 62.
- NAFTA, Article 110. <http://www.sice.oas.org/trade/nafta/chap-111.asp> (Erişim Tarihi: 15.09.2017).
- Neumayr, E. (2007). “Do Double Taxation Treaties Increase Foreign Direct Investment to Developing Countries”, *Journal of Development Studies*, 43 (8).
- Ntim Gyakari, E., Yaroson, E. (2010). Institutional Quality and Foreign Direct Investment in Nigeria: A prognosis, *IOSR Journal of Humanities And Social Science*, 19(6), s.37
- OECD (2008). *OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment*, Fourth Edition.
- OECD (2009). *OECD Factbook 2007*. OECD Publication, 88.
- Öz, E., Akçay, F. (2012). “Uygulama Örnekleriyle Türk Vergi Hukukunda Gerçek ve Gerçek Olmayan Geriye Yürümeler ve Hukuki Güvenlik İlkesine Etkisi”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Eylül.
- Özcan, B., Arı, A. (2010). Doğrudan Yabancı Yatırımların Belirleyicileri Üzerine Bir Analiz: OECD Örneği. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 12
- Öztürk, İ. (2008). “İdari Yargıda Temyiz İncelemesinin Usuli Kazanılmış Haklar Açısından Sınırlanması”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XII (1-2).

- Paparinskis, M. (2016). “*Fair and Equitable Treatment*”, Encyclopaedia of International Economic Law (Ed. K Nadakavukaren Schefer, T. Cottier), Edward Elgar Publications.
- Partalçı, R. (2016). “*Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Antlaşmalarında Düzenlenen Adil ve Eşit Davranma Yükümlülüğü*” MHB, 2.
- Porterfield, M. (2013). “A Distinction Without a Difference? The Interpretation of Fair and Equitable Treatment Under Customary International Law by Investment Tribunals”, *Investment Treaty News*, 3(3).
- Quan L. (2008). Foreign Direct Investment and Interstate Military Conflict. *Journal of International Affairs*, 62(1).
- Ranjan, P. (2015). “Most Favoured Nation Provision in Indian Bilateral Investment Treaties: A Case for Reform”, *Indian Journal of International Law*, 55(1).
- Rashid, M., Looi, X. H., Wong, S. J. (2017). “Political stability and FDI in the most competitive Asia Pacific countries”, *Journal of Financial Economic Policy*, 9 (2).
- Rodriguez-Yong, C. A., Martinez-Munoz, K. X. (2013). “The Andean Approach to Stabilisation Clauses”, *Int. J. Private Law*, 6(1).
- Sabır, H. (2002). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Gelişmekte Olan Ülkeler Yönlendirici Politikalar, *Dış Ticaret Dergisi*, 26.
- Sabır, H. (2013). Küreselleşen Dünyada Rekabet Politikası ve Gelişmekte olan Ülkeler, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 1(1).
- Samur, C. (2013). Çok Taraflı Yatırım Anlaşması, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 63(1).
- Savasan, F. (2006). Vergisel Teşviklerin Yabancı Doğrudan Yatırımlar Üzerindeki Etkisi. *Mevzuat Dergisi*, 10.
- Seyidoğlu, H. (2007). *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*, 16. Baskı, İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Simmons, R. S. (2003). An Empirical Study of the Impact of Corporate Taxation on the Global Allocation of Foreign Direct Investment: A Broad Tax Attractiveness Index Approach, *Journal of International Accounting Auditing and Taxation*, 12.
- Sirr, G. Garvey, J. Gallagher, L. A. (2017). “Bilateral Investment Treaties and Foreign Direct Investment: Evidence of Asymmetric Effects on Vertical and Horizontal Investments” *Development Policy Review*, 35 (1).
- Şen, A., Karagöz, M. (2005). Türkiye’deki Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Büyüme ve İhracata Etkisi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50, 1063-1076.
- Şener, S. (2008). *Yabancı Sermaye*, Bursa: Ezgi Kitabevi
- Şişman, M., Öztürk, O. (2010). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Uluslararası Vergi Rekabeti, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: XXIX, Sayı: II.

- Tarman, Z. (2011). *Haksız Rekabetten ve Aldatıcı Reklamlardan Doğan Uyuşmazlıklarda Uygulanacak Hukuk*. 1. Basım, İstanbul: Beta Yayınları.
- te velde,, D. W. (2001). *Policies Towards Foreign Direct Investment in Developing Countries, Emerging Best-Practices and Outstanding Issues*, Overseas development Institute’da sunuldu. London.
- Tekeli, S., Batmaz, N. (2009). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri*, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Tiryakioğlu, B. (2003). *Doğrudan Yatırımların Uluslararası Hukukta Korunması*. Ankara, Dayınlarlı Hukuk Yayınları.
- Topal, M. H., Gül, Ö. S. (2016). “Ekonomik Risk ile Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (15).
- Tsertsvadze, G., (2013). *Introduction to international investment law*, Tiflis, Meridiani Yayınevi
- Ulaş, D. (2008). “AB’ye Yönelen Doğrudan Sermaye Yatırımları ve Çok Uluslu İşletmelerin Üretim Yeri Seçim Kararları”, *AÜ Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 8 (2).
- UNCTAD (2012). *World Investment Report 2012: Towards a New Generation of Investment Policies*, New York and Geneva. United Nations Conference on Trade and Development.
- United Nations, (2001). *Model Double Taxation Convention between Developed and Developing Countries*. New York, 21.
- World Bank Guidelines on the Treatment of Foreign Direct Investment, <https://www.italaw.com/documents/WorldBank.pdf> (Erişim Tarihi: 15.09.2017).
- Yavan, N. (2011). *Teşviklerin Sektörel ve Bölgesel Analizi Türkiye Örneği*, Ankara: Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, No 27.
- Yavuz, A. (2010). Bir Maliye Politikası Aracı Olarak Yatırım Teşviklerinin Rekabet Koşulları Altında Özel Kesim Yatırımları ve İstihdam Üzerine Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı: 1.
- Yavuz, H. (2015). “Türkiye ile Türki Cumhuriyetler Arasındaki Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarının Muhtemel Katkıları”, *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1(3)
- Yetkiner, E. (2003), 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile Yabancı Yatırımlara Getirilen Yeni Düzenleme, *Vergi Dünyası*, 264.

ÖZGEÇMİŞ**Kişisel Bilgiler**

Soyadı, adı : TAVARTKILADZE, Ana
Uyruğu : Gürcistan
Doğum tarihi ve yeri : 28.10.1991, Batum / GÜRCİSTAN
Medeni hali : Bekar
Telefon : +995558700060
e-mail : ana.tavartqiladze@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi	2018
Lisans	Tiflis Ivane JAVAKHIŞVILI Devlet Üniversitesi	2012
Lise	N3 Devlet Okulu	2008

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2012-2013	Notary Chamber of Georgia	Noter Yardımcısı
2017-2018	Metro Avrasya Georgia	Hukukçu
2018-Mevcut	Gürcistan Dışişleri Bakanlığı	Ataşe

Yabancı Dil

Gürcüce, Türkçe, İngilizce.

Hobiler

Seyahat, Yüzmek, Halk dans, Kayak.



GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

